

**Uchwała II/8/2017
Rady Gminy Markusy
z dnia 17 lutego 2017 roku**

w sprawie przyjęcia „Strategii rozwoju Gminy Markusy 2020+”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6a ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 446 z późn. zm.) Rada Gminy Markusy uchwala, co następuje:

§ 1

Przyjmuje się do realizacji „Strategię rozwoju Gminy Markusy 2020+”, stanowiącą załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Markusy.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

**PRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY**
PiPiPiPi
PiPiPiPiaskowski

Uzasadnienie

Wśród głównych czynników determinujących sprawne i skuteczne zarządzanie każdą organizacją, w tym jednostką samorządu terytorialnego, jest odpowiednie planowanie strategiczne, którego jednym z kluczowych filarów jest z kolei posiadanie spójnego dokumentu wyznaczającego ramy lokalnej polityki rozwoju. W związku z tym, że okres realizacji „Strategii rozwoju gminy Markusy na lata 2000-2015” zakończył się w 2015 roku, władze Gminy Markusy podjęły decyzję o rozpoczęciu prac nad opracowaniem strategii w wyniku, której powstał dokument pod nazwą „Strategia rozwoju Gminy Markusy 2020+”. Dokument wyznacza cele i kierunki działań ważne dla dalszego zrównoważonego rozwoju Gminy Markusy. Ostateczne przyjęcie dokumentu przez Radę Gminy Markusy pozwoli dostosować politykę rozwoju Gminy do zmieniających się uwarunkowań społeczno-gospodarczych występujących zarówno w samej gminie, jak też jej otoczeniu.

W świetle powyższego podjęcie uchwały w sprawie przyjęcia „Strategii rozwoju Gminy Markusy 2020+” jest uzasadnione.

PRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY
Piaskowski
Piotr Piaskowski



Strategia Rozwoju Gminy Markusy 2020+



Spis treści

1. WPROWADZENIE	3
2. POWIĄZANIE Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI NA POZIOMIE GMINY, POWIATU, WOJEWÓDZTWA I KRAJU	7
3. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ GMINY MARKUSY	11
3.1 POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE I ŚRODOWISKO NATURALNE	11
3.2 DEMOGRAFIA	21
3.3 SZKOLNICTWO	22
3.4 PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ	26
3.5 BEZPIECZEŃSTWO	38
3.6 POMOC SPOŁECZNA	39
3.7 INFRASTRUKTURA MIESZKANIOWA I WODNO-KANALIZACYJNA	47
3.8 INFRASTRUKTURA TECHNICZNA I FINANSE	57
3.9 OCHRONA ZDROWIA	73
3.10 TURYSTYKA, SPORT I REKREACJA	75
3.11 OŚWIATA I KULTURA	81
4. ANALIZA STRATEGICZNA ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO GMINY	90
4.1. WYNIKI BADAŃ	90
4.2. METRYCZKA	95
4.3. ANALIZA SWOT	97
4.4. WIZJA I MISJA	101
4.5. CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE	102
4.5.1. ZADANIA W RAMACH POSZCZEGÓLNYCH CELÓW STRATEGICZNYCH I OPERACYJNYCH	104
5. SYSTEM WDRAŻANIA STRATEGII ROZWOJU GMINY MARKUSY	116
5.1. KLUCZOWE INSTYTUCJE I PODMIOTY ZAANGAŻOWANE W PROCES WDRAŻANIA STRATEGII ROZWOJU GMINY MARKUSY	116
5.2. GŁÓWNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA STRATEGII ROZWOJU GMINY MARKUSY	116
6. MONITORING I EWALUACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY MARKUSY	120
6.1. MONITORING	122
6.2. EWALUACJA	125

7. ZESTAWIENIE TABEL I WYKRESÓW.....	127
7.1. SPIS RYSUNKÓW.....	127
7.2. SPIS WYKRESÓW.....	127
7.3. SPIS TABEL.....	129

1.Wprowadzenie

Obecnie dominującym podejściem przy prowadzeniu polityki na szczeblu samorządowym jest zintegrowane zarządzanie strategiczne rozwojem. Niezbędną bazą do efektywnego zarządzania jest opracowanie spójnych dokumentów planistycznych. Poniższa Strategia Rozwoju Gminy Markusy 2020+ określa główne cele rozwoju i działania, które należy podjąć, aby założone cele zrealizować.

Jednocześnie Strategia jest platformą współdziałania na rzecz gminy wszystkich zainteresowanych podmiotów i najważniejszych aktorów lokalnego życia społecznego - Władz gminy, mieszkańców, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych. Należy zaznaczyć, że w trakcie tworzenia dokumentu wysłuchano i wzięto pod uwagę głos lokalnej społeczności. Mieszkańcy mieli możliwość wypowiedzenia się w przeprowadzonym badaniu ankietowym. Warto zaakcentować, że proces realizacji poniższego dokumentu będzie najefektywniejszy przy współpracy wszystkich Interesariuszy Strategii.

Wypracowana Strategia nie posiada określonego horyzontu czasowego. Wynika to z faktu, że realizacja celu głównego oraz wizji Gminy Markusy jest procesem ciągłym oraz elastycznie reagującym na zachodzące zmiany społeczno-gospodarcze w regionie i kraju.

Wraz z tworzeniem Strategii Rozwoju Gminy Markusy 2020+, pracowano również nad:

- sporządzeniem wniosków do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska oraz Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego o odstąpieniu od przeprowadzania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko lub ustalenia jej zakresu,
- przeprowadzeniem strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, zgodnie z Obwieszczeniem Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 9 lutego 2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U.2016 poz. 353), w przypadku konieczności jej opracowania.

Zakres prac

Prace nad opracowaniem Strategii rozwoju przebiegały zgodnie z zaprezentowanym i omówionym harmonogramem. Obszary strategiczne, które były analizowane w Strategii:

- położenie geograficzne i środowisko naturalne;
- demografia, struktura zatrudnienia, przedsiębiorczość;
- sfera społeczna, bezpieczeństwo;
- infrastruktura techniczna i finanse;
- ochrona zdrowia;
- turystyka, sport i rekreacja;
- oświata i kultura.

Metody i techniki badawcze

W trakcie prowadzonych prac nad niniejszą Strategią, wykorzystane zostały następujące techniki badawcze:

Analiza materiałów (desk research)

Jest to metoda badań społecznych, która zakłada szczegółową analizę istniejących już i dostępnych danych. W jej wyniku nastąpiło scalenie, przetworzenie i analiza danych rozproszonych dotychczas wśród rozmaitych źródeł. Analiza danych zastanych zapewniła zdobycie informacji, które można otrzymać drogą analizy opracowań i ekspertyz. Omawiana technika wolna jest od większości obciążeń charakterystycznych dla badań reaktywnych, takich jak efekt ankierski. Pozwoliło to tym samym na uzyskanie wysoce obiektywnych informacji. Ponadto stanowiły one doskonały wstęp do dalszych badań. Wyniki uzyskane w trakcie analizy desk research mogły posłużyć bowiem do realizacji dalszych etapów badania, przede wszystkim nakierowując zespół badawczy na konkretne problemy, których analizę pogłębiono i wyjaśniono w wyniku realizacji badań reaktywnych.

Głównym źródłem informacji był Bank Danych Lokalnych. Na podstawie uzyskanych danych opracowano diagnozę strategiczną Gminy Markusy. Dodatkowo w Strategii uwzględniono obowiązujące w gminie lokalne dokumenty planistyczne i strategiczne. Uwzględniony został także aspekt społeczny, gospodarczy i przestrzenny, w oparciu o zadania określone w ustawie o samorządzie gminnym oraz inne ustawy szczególne.

Wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo (CATI)

Wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo to technika służąca do realizacji badań ankietowych. Pozwala w krótkim czasie dotrzeć do dużej liczby respondentów i uzyskać od nich niezbędne informacje. Jej główną przewagą nad osobistym wywiadem kwestionariuszowym jest znacznie ułatwiony kontakt z respondentem, który może być nieobecny w swoim mieszkaniu w danym terminie.

Dobór próby: przedstawiciele grup administracji samorządowej, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, lokalnych liderów oraz mieszkańców.

Liczebność próby: 114 osób

Konsultacje społeczne

Konsultacje społeczne to sposób uzyskiwania opinii, stanowisk, propozycji itp. od przedstawicieli instytucji i osób, których w pewien sposób dotkną, bezpośrednio lub pośrednio, skutki proponowanych przez administrację działań.

Konsultacje społeczne zostały zorganizowane w porozumieniu z przedstawicielami Urzędu. W czasie ich trwania przedstawiciele grup: administracji samorządowej, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, liderów lokalnych i innych instytucji oraz mieszkańców mogły zapoznać się z treścią tworzonej Strategii Rozwoju. Konsultacje nie ograniczyły się jednak tylko do przedstawienia wyników Strategii, ale także do wysłuchania opinii na jej temat, modyfikowania i informowania o ostatecznej decyzji.

Niniejsza Strategia jest zgodna z aktualnymi unijnymi i krajowymi dokumentami strategicznymi wyższego rzędu, w tym m.in.:

- Strategią Europy 2020;
- Strategią Rozwoju Kraju do roku 2020;
- Raportem „Polska 2030. Wyzwania rozwojowe.”;
- Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030;
- Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2010-2020;
- Strategią Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020;

- Strategią Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2025;
- Programami operacyjnymi i programami rozwoju.

2. Powiązanie z dokumentami strategicznymi na poziomie gminy, powiatu, województwa i kraju

Dokument	Powiązane z Strategią Rozwoju Gminy
Poziom europejski	
Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu	Priorytet III Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną. Cel 1 Osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75% wśród kobiet i mężczyzn w wieku 20-64 lata. Cel 4 Podniesienie poziomu wykształcenia, zwłaszcza poprzez dążenie do zmniejszenia odsetka osób zbyt wcześnie kończących naukę do poniżej 10% oraz poprzez zwiększenie do co najmniej 40% osób w wieku 30-34 lat mających wykształcenie wyższe lub równoważne. Cel 5 Wspieranie włączenia społecznego, zwłaszcza przez ograniczanie ubóstwa, mając na celu wydzwignięcie z ubóstwa lub wykluczenia społecznego co najmniej 20 mln obywateli.
Poziom krajowy	
Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju	Obszar Konkurencyjności i innowacyjności gospodarki: Innowacyjność gospodarki i kreatywność indywidualna: Cel 3 Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki; Kapitał Ludzki. Cel 6 Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”; Obszar Równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski: Rozwój regionalny. Cel 8 Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego

Dokument	Powiązane z Strategią Rozwoju Gminy
	wykorzystania potencjałów regionalnych; Obszar Efektywności i sprawności państwa: Kapitał społeczny. Cel 11 Wzrost społecznego kapitału rozwoju.
Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju (ŚSRK) – Strategia Rozwoju Kraju 2020	Cel główny: Wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności. Cele rozwojowe: I.3. Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb aktywności obywatela. II.4. Rozwój kapitału ludzkiego. III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych.
Strategia Rozwoju Kraju 2020	Obszar strategiczny: Spójność społeczna i terytorialna Cel 1 Integracja społeczna, kierunki interwencji: zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej zagrożonych. Obszar strategiczny: Sprawne i efektywne państwo Cel 3 Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywateli, kierunek: rozwój kapitału społecznego. Obszar strategiczny: Konkurencyjna gospodarka Cel 4 Rozwój kapitału ludzkiego, kierunki interwencji: zwiększenie aktywności zawodowej oraz poprawa jakości kapitału ludzkiego.
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie	Cel główny: Efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągania celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym.

Dokument	Powiązane z Strategią Rozwoju Gminy
	Cel 2 Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych („spójność”).
Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020	Cel główny: Wzrost wydajności pracy we wszystkich sektorach gospodarki Polski Wschodniej Strategiczne obszary: Innowacyjność Zasoby pracy i jakość kapitału ludzkiego Infrastruktura transportowa i elektroenergetyczna
Poziom województwa	
Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Województwa Warmińsko – Mazurskiego do roku 2025	Cel główny: Spójność ekonomiczna, społeczna i przestrzenna Warmii i Mazur z regionami Europy. Cele strategiczne: Wzrost konkurencyjności gospodarki. Wzrost aktywności społecznej. Wzrost liczby i jakości powiązań sieciowych.
Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Warmińsko-Mazurskiego	Cel strategiczny: Turystyka wiodącą dziedziną gospodarki Warmii i Mazur. Priorytety: Rozwój regionalnych produktów turystycznych. Skuteczna promocja produktów turystycznych. Rozwój aktywności społecznej i kadr oraz branżowych struktur organizacyjnych.
Poziom powiatu	
Strategia Rozwoju Elbląskiego Obszaru Funkcjonalnego / Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych na lata 2014-2020	Cele strategiczne: Stworzenie wysokiej jakości systemu transportu i komunikacji. Wzrost jakości infrastruktury ochrony środowiska i wiedzy na temat zagrożeń. Wzrost dobrobytu poprzez wykorzystanie wiedzy i nowoczesnych technologii.

Dokument	Powiązane z Strategią Rozwoju Gminy
	Wzrost aktywności i integracji społecznej. Budowa wspólnego wizerunku EOF.
Strategia Ochrony Środowiska Na Terenie Elbląskiego Obszaru Funkcjonalnego	Cel główny: Efektywne wykorzystanie zasobów przyrodniczych, rozbudowa i wzrost jakości infrastruktury ochrony środowiska oraz wiedzy proekologicznej.
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2015-2022	Cel strategiczny 1: Dostosowanie infrastruktury socjalnej oraz zwiększenie dostępności usług środowiskowych i instytucjonalnych. Cel strategiczny 2: Rozwój systemu pomocy osobom niepełnosprawnym. Cel strategiczny 3: Wzmacnianie lokalnego systemu opieki nad rodziną i dzieckiem.
Poziom gminy	
Strategia Rozwoju Gminy Markusy na lata 2000 – 2015	Cel generalny: Kształtowanie ładu przestrzennego i ekologicznego regionu jako warunku koniecznego w procesie kreowania trwałego i zrównoważonego rozwoju dla zaspokojenia obecnych i przyszłych pokoleń.
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Markusy na lata 2008-2015	Cel główny: Poprawa warunków życia mieszkańców Gminy Markusy. Cele priorytetowe: Wzrost aktywności społecznej. Wzrost świadomości edukacyjnej. Wzmocnienie funkcji rodziny. Zmniejszenie poziomu bezrobocia. Poprawa infrastruktury społeczno-kulturalnej.

Źródło: opracowanie własne.

3. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ GMINY MARKUSY

3.1 Położenie geograficzne i środowisko naturalne

Gmina Markusy jest gminą wiejską położoną w północno-zachodniej części województwa warmińsko-mazurskiego, w zachodniej części powiatu elbląskiego. Powierzchnia tej jednostki zajmuje 10 960 ha (tj. 110 km²) i stanowi blisko 7,74 % powierzchni powiatu oraz 0,45 % województwa warmińsko-mazurskiego. Obszar analizowanej gminy graniczy [Rysunek 1]:

- od północy i wschodu z Gminą Elbląg;
- od północnego-zachodu z Gminą Gronowo Elbląskie;
- od zachodu z Gminą Stare Pole (powiat malborski) i Gminą Dzierzgoń (powiat sztumski) leżące w województwie pomorskim;
- od południa i wschodu z Gminą Rychliki.

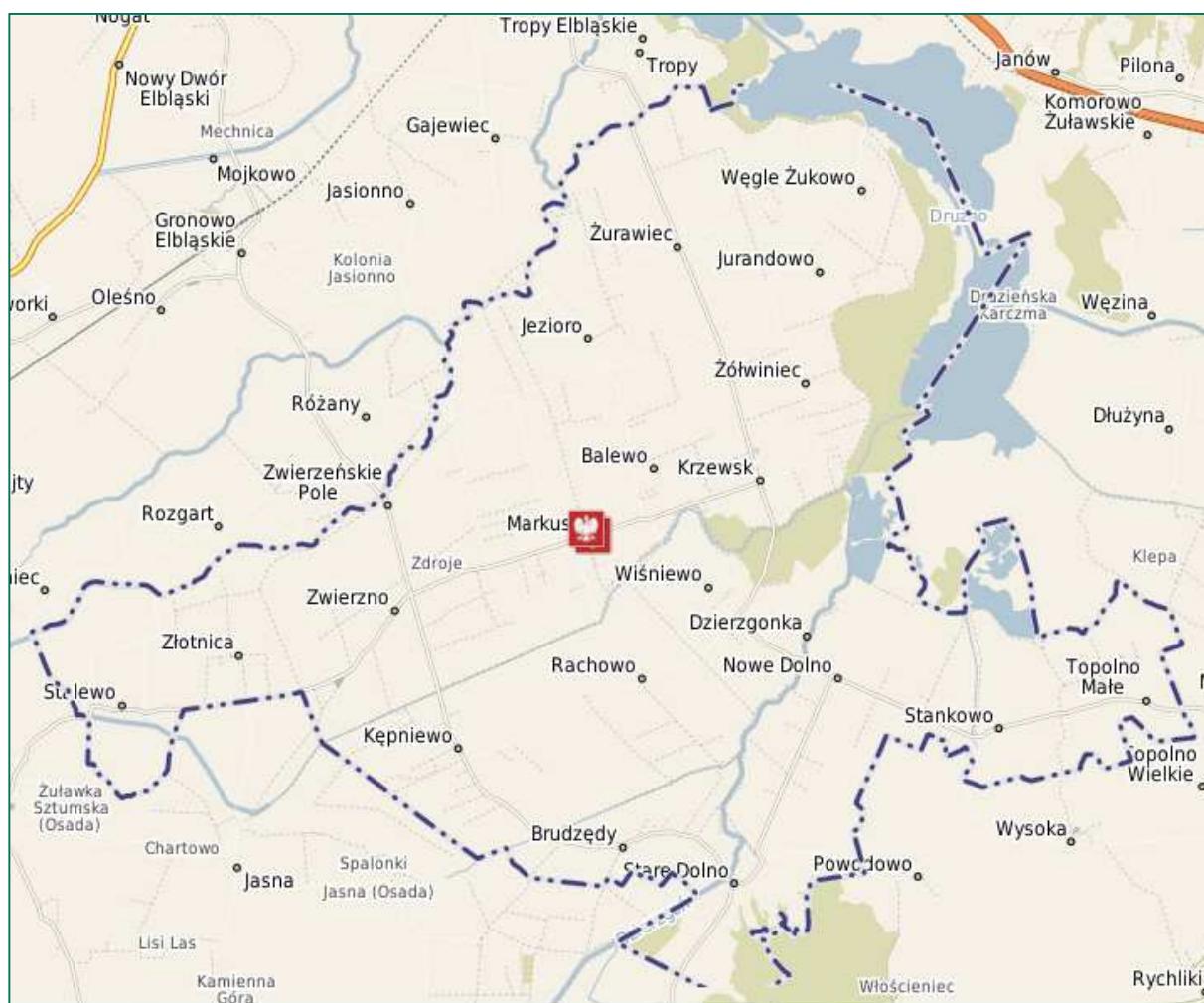
Rysunek 1. Powiat elbląski w podziale na gminy



Źródło: <http://www.powiat.elblag.pl/pl/>

Na gminę wiejską składa się 18 sołectw, w których skład wchodzi 21 miejscowości wiejskich [Rysunek 2]: Balewo, Brudzędy, Stare Dolno, Dzierzgonka, Jezioro, Kępnowo, Krzewsk, Markusy, Nowe Dolno, Rachowo, Stalewo, Stankowo, Topolno Małe, Węgle-Żukowo, Wiśniewo, Zwierzno, Zwierzeńskie Pole, Żłotnica, Żółwiniec, Jurandowo, Żurawiec. Głównym ośrodkiem gminy wiejskiej jest miejscowość Markusy położona w jej środkowej części, przy trasie dawnej, nieużywanej już linii kolejowej Elbląg-Myślice.

Rysunek 2. Miejscowości Gminy Markusy



Źródło: <http://markusy.e-mapa.net/>

Pod względem położenia geograficznego Gmina Markusy usytuowana jest w makroregionie Północne Pomorze Gdańskie. Zajmuje teren na pograniczu dwóch, wyraźnie odmiennych mezoregionów. Znaczny fragment omawianej gminy – część centralna i zachodnia, leży we wschodniej części mezoregionu Żuławy Wiślane – Żuławy Elbląskie. Jest to teren

charakteryzujący się wyrównaną rzeźbą terenu, gdzie przeważają procesy akumulacyjne. Cały region Żuław został ukształtowany w wyniku narastania kolejnych warstw osadów aluwialnych delty Wisły. Żuławy Wiślane tworzą deltowy obszar depresyjny, którego najniższym położonym miejscem (1,5 m p.p.m) jest teren na południe od Jeziora Druzno. W związku z tym, mezoregion Żuławy Wiślane narażony jest występowaniem powodzi.

Ponadto, rejon Żuław Wiślanych ze względu na swoje bardzo korzystne warunki przyrodnicze uważany jest za jeden z najważniejszych w skali kraju obszarów o potencjale agroekologicznym, predysponowanym do rozwoju rolnictwa wysokotowarowego. Najbardziej charakterystyczną działalnością dla tego typu rolnictwa jest hodowla bydła mlecznego i przetwórstwo mleka oraz obsługa rolnictwa.

Mniejszy, południowo-wschodni fragment Gminy Markusy należy do mezoregionu Wysoczyzny Pojezierza Iławskiego, którego wysokości w granicach gminy dochodzą nawet do 35 m n.p.m. wysokości. Jego północny skłon rozcinają doliny erozyjne dwóch rzek: Brzeźnicy i Marwickiej Młynówki. Co więcej, niniejsza część gminy stanowi bezpośrednie otoczenie jeziora Druzno, gdzie przeważają gliny zwałowe. Ponadto, południowo-wschodnia część omawianej gminy stanowi cenny obszar wodno-błotny, idealny dla bytowania ptactwa wodnego.

Obszary mezoregionów, na których położona jest wiejska Gmina Markusy, charakteryzuje się deltowym krajobrazem naturalnym z dużym udziałem krajobrazu wodno-bagiennego w okolicach jeziora Druzno. Obszar gminy zasobny jest w żyzne gleby, do których należą mady, gleby murszowe i torfowe. Wykształciły się one na osadach naniesionych przez rzekę Wisłę i jej prawy dopływ rzeki Nogat. Gleby te mogą być przeznaczone pod wszystkie uprawy ogrodnicze i rolnicze.

Wody powierzchniowe obszaru Żuławskiego, w tym Gminy Markusy, to w głównej mierze gęsta sieć kanałów i rowów. Zostały one wyposażone w urządzenia regulacyjne i budowle wodne. Razem tworzą olbrzymich rozmiarów system melioracyjny, który służy do odwadniania terenów w okresie nadmiaru wody oraz nawadniania w czasie suszy. Na 1 km² powierzchni przypada ponad 1 km cieków naturalnych i więcej niż 10 km rowów szczegółowych.

Ekosystemy wodne (cieki, rowy, kanały, jezioro) podlegają procesowi eutrofizacji, w wyniku traktowania części układu hydrograficznego, jako fragment gminnej kanalizacji. Skutkiem eutrofizacji jest zanieczyszczenie wód, co znacznie pogarsza dotychczasowy stan i funkcjonowanie środowiska przyrodniczego rejonu Żuławskiego. W związku z powyższym, konieczne jest skanalizowanie gminy, która charakteryzuje się minimalną zdolnością samooczyszczania. Tylko niewielka liczba mieszkańców posiada na swoich posesjach oczyszczalnie przydomowe, dominują szamba, których znaczna część jest nieszczelna)¹.

W obrębie granic Gminy Markusy oraz w jej najbliższym sąsiedztwie wytyczono tereny, które objęto formami ochrony przyrody. Wśród nich wyróżnić można rezerwat, obszary Natura 2000 i pomniki przyrody.

Rezerwat

Rezerwat Ornitologiczny Jeziora Druzno położony w granicach Gminy Elbląg i Gminy Markusy, zajmuje powierzchnię 3 021,53 ha. Niniejsza forma ochrony została założona w 1967 roku (na podstawie Zarządzenia Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 29 grudnia 1966 roku), celem zachowania miejsc lęgowych ptactwa wodno-błotnego oraz ze względu na piękno krajobrazu. Rezerwat ten obejmuje obszar lasów, gruntów podmokłych oraz wody Jeziora Druzno. Ochroną objęto jezioro wraz z otaczającymi go zbiorowiskami roślinności szuwarowej, zarośli wierzbowych i lasu olsowego. Rezerwat stanowi wodno-błotny obszar o randze międzynarodowej ze względu na bogactwo przyrodnicze i bioróżnorodność².

Obszary chronionego krajobrazu

OChK zostały utworzone w celu stworzenia odpowiednich warunków dla utrzymania i przywrócenia równowagi ekologicznej oraz nadania tym działaniom znaczenia priorytetowego. Na tych obszarach dopuszczalne jest prowadzenie działalności gospodarczej, wykluczając przedsięwzięcia, które mogą przyczynić się do degradacji

1<http://mpzp.igemap.pl/doc/elblag/markusy/00.pdf>, [data dostępu: 08.08.2016 r].

2 <http://mpzp.igemap.pl/doc/elblag/markusy/00.pdf>, [data dostępu: 08.08.2016 r].

elementów przyrodniczych. W związku z tym, działalność gospodarcza musi być podporządkowana wymogom ochrony środowiska i krajobrazu.

Obszar Chronionego Krajobrazu Jeziora Druzno zajmuje łączną powierzchnię 11738,9 ha. Na terenie Gminy Markusy obszar ten znajduje się w okolicach wsi Węgle – Żukowo, Jurandowo, Żółwiniec. Głównym elementem krajobrazotwórczym niniejszej formy ochrony jest biocenoza akwenu jeziora Druzno oraz jego najbliższego otoczenia wzbogaconego przez urodzajne tereny upraw rolnych (głównie użytki zielone) oraz zieleń przydrożną. OChK Jeziora Druzno został utworzony w celu ochrony krajobrazu reliktu dawnej Zatoki Gdańskiej oraz obszaru delty rzeki Nogat.

Obszar Chronionego Krajobrazu Rzeki Dzierzgoń o łącznej powierzchni liczącej 2 413 ha, położony jest w okolicach wsi Stankowo i Nowe Dolno, gdzie dominują pola uprawne i użytki zielone. Głównym celem ochrony przyrody, to ochrona krajobrazu strefy przyrzecza rzeki Dzierzgoń.

Obszary Natura 2000

Obszar wiejski gminy stanowią tereny dwóch obszarów Natura 2000, w których granicach równocześnie utworzono ostoję ptaków o znaczeniu europejskim (PL030).

Obszar Natura 2000 „Ostoja Druzno” (PLH280008, specjalny obszar ochrony) zajmuje powierzchnię 3088,79 ha bardzo płytkiego jeziora eutroficznego, o zabagnionych brzegach, z rozległymi trzcinowiskami i rozległymi płacami olsu. Niniejszy obszar stanowi półnaturalny ekosystem, powstały w wyniku działań procesów naturalnych zachodzących w dolnej delcie Wisły i prowadzonej tu od kilku wieków gospodarki człowieka (obwałowania, osuszanie, systemy kanałów i rowów, polderyzacja)³.

Obszar Natura 2000 „Jezioro Druzno” (PLB280013; obszar specjalnej ochrony), to rozległy teren płytkiego, silnie zarastającego Jeziora Druzno o powierzchni 5995,69 ha. Wzdłuż

³ Dane pochodzące z „Natura 2000 – SDF obszaru „Ostoja Druzno”, Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, aktualizacja 2014”.

brzegów akwenu rosną gęste zarośla, szuwary, trzcinowiska i roślinność pływająca, zostawiając niewielką powierzchnię otwartego lustra wody. Szczególną funkcją niniejszego obszaru jest tworzenie ostoi dla ptaków wodno-błotnych. Obszar ten stanowi jeden z kilku najważniejszych w Polsce ostoi ptaków lęgowych. Występuje tam co najmniej 18 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Rady 79/409/EWG, 7 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK)⁴.

Pomniki przyrody

Tytuł pomnika przyrody na terenie wiejskim Markusy otrzymały okazy charakteryzujące się cennymi walorami przyrodniczymi. Zostały one objęte ochroną prawną, odpowiednio oznakowane i ujęte w Rejestrze Pomników Przyrody prowadzonym przez Konserwatora Przyrody. W związku z tym, w odległości 20 m od danego obiektu chronionego obowiązuje zakaz lokalizacji zabudowy. Ustalenie odległości urządzeń inżynierskich, drogowych i budowlanych od pomników przyrody wymaga każdorazowo ekspertyzy specjalistycznej i uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody. Według rejestru pomników przyrody województwa warmińsko-mazurskiego (stan na maj 2016 r.), w granicach omawianej gminy zarejestrowanych jest 12 okazów⁵:

- jesion wyniosły *Fraxinus excelsior*, wieś Kępnowo, na terenie cmentarza pomennonickiego;
- klon pospolity *Acer platanoides*, wieś Kępnowo, na terenie cmentarza pomennonickiego;
- jesion wyniosły *Fraxinus excelsior* - 17 szt., wieś Markusy przy drodze wiodącej do dawnego dworca kolejowego;
- wierzba *Salix sp.*, wieś Markusy, przy szosie Balewo-Jezioro, przy skrzyżowaniu z polną drogą, 150 m od kościoła;

4 Dane pochodzące z „Natura 2000 – SFD obszaru „Jezioro Druzno”, Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, aktualizacja 2014”.

5 Rejestr pomników przyrody dla województwa warmińsko-mazurskiego – Gmina Markusy, http://bip.olsztyn.rdos.gov.pl/files/artykuly/16496/Pomniki_przyrody_M_zmieniono_maj_2016_r.pdf, [data dostępu: 08.08.2016 r.].

- wierzba *Salix sp.*, wieś Stankowo, przy posesji nr 36;
- dąb szypułkowy *Quercus robur*, wieś Markusy, nr 6 (osiedle b. Zakładu Rolnego);
- buk pospolity *Fagus sylvatica*, wieś Stare Dolno, park przydworski;
- dąb szypułkowy *Quercus robur*, wieś Stare Dolno, park przydworski;
- dąb szypułkowy *Quercus robur*, wieś Stare Dolno, park przydworski;
- kasztanowiec biały *Aesculus hippocastanum*, wieś Stare Dolno, park przydworski;
- sosna wejmutka *Pinus strobus*, wieś Stare Dolno, park przydworski;
- wiąz szypułkowy *Ulmus laevis*, wieś Stare Dolno, park przydworski.

Obszar opracowania cechuje się występowaniem rozległych płaskich przestrzeni z szerokim otwarciem we wszystkich kierunkach, które tworzy równinna delta Wisły. Ponadto, w tym miejscu wykształcił się krajobraz antropogeniczny, w przewadze zajęty przez tereny rolnicze poprzecinane licznymi kanałami i rowami melioracyjnymi. W obrębie nizinnej części gminy obserwuje się niekiedy wyróżniające się w krajobrazie alejowe nasadzenia drzew przydrożnych⁶.

Z powodu pojawiających się częstych problemów przyrodniczych, co roku przeprowadzanych jest wiele badań środowiska naturalnego. Ma to na celu zaprzestanie lub ograniczenie oddziaływania negatywnych czynników na stan przyrody. W ostatnich latach szczególnie apeluje się o rezygnację ze stosowania takich materiałów i technologii, które okazały się być bardzo szkodliwe dla środowiska. Do istotnie szkodliwych materiałów zaliczono m.in. azbest⁷.

Azbest to nazwa, która odnosi się do sześciu minerałów włóknistych. Pod względem chemicznym są to uwodnione krzemiany magnezu, żelaza, wapnia i sodu. Materiał ten był intensywnie stosowany w kilku gałęziach gospodarki, zwłaszcza w budownictwie, energetyce, transporcie i przemyśle chemicznym⁸. Najpowszechniej azbest wykorzystywany jest w:

6 <http://mpzp.igeomap.pl/doc/elblag/markusy/00.pdf>, [data dostępu: 08.08.2016 r].

7 Maciołek H., Zielińska A., Domarecki T., 2012. Oddziaływanie azbestu na środowisko przyrodnicze i organizm człowieka. JEcolHealth, vol. 16, nr 3.

8 <http://polskabezazbestu.pl/zastosowanie.html>, [data dostępu: 08.08.2016 r.].

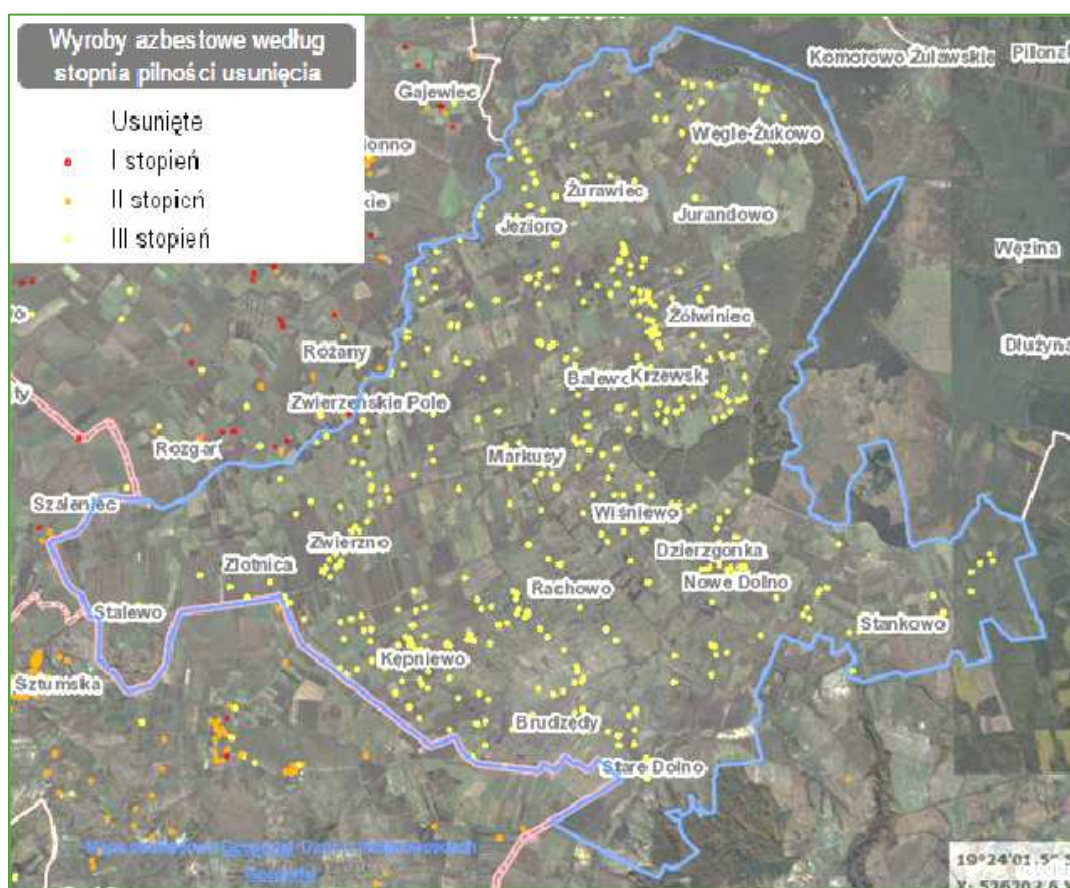
- wyrobach azbestowo-cementowych, np. pokrycia dachowe, rury ciśnieniowe, płyty okładzinowe i elewacyjne (zawierają od 10 do 35% azbestu);
- wyrobach izolacyjnych (zawierają od 75 do 100% azbestu);
- wyrobach uszczelniających, np. tektury, płyty azbestowo-kauczukowe;
- wyrobach tekstylnych, np. sznury i maty;
- wyrobach hydroizolacyjnych, np. papa dachowa, płytki podłogowe (zawierają od 20 do 40% azbestu).

W ramach podjęcia realizacji zadań „Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032” przez Gminę Markusy⁹, w 2015 roku została ona zbadana pod kątem występowania na jej terenie miejsc, gdzie produkowane są materiały zawierające azbest. Ponadto, określono ilość i stopień pilności w zakresie usunięcia wyrobów azbestowych.

Poniżej przedstawiona została lokalizacja wyrobów azbestowych na terenie Gminy Markusy. Ich największe natężenie (jasnożółty) zaobserwować można w okolicach Krzewska, Nowego Dolno, Kępniawa i Zwierzna. Niniejsze wyroby azbestowe zakwalifikowano do grupy o III stopniu pilności usunięcia. Niemniej jednak, w bardzo bliskiej odległości od zachodniej granicy gminy wskazano na materiały posiadające w swym składzie azbest wymagające natychmiastowej likwidacji – grupa o I stopniu pilności usunięcia (kolor czerwony).

⁹ file:///C:/Users/Tomasz/AppData/Local/Temp/PROGRAM%20MARKUSY%20-%20AZBEST%20do%20BIP.pdf, [data dostępu: 08.08.2016 r.].

Rysunek 3. Wyroby azbestowe na terenie Gminy Markusy



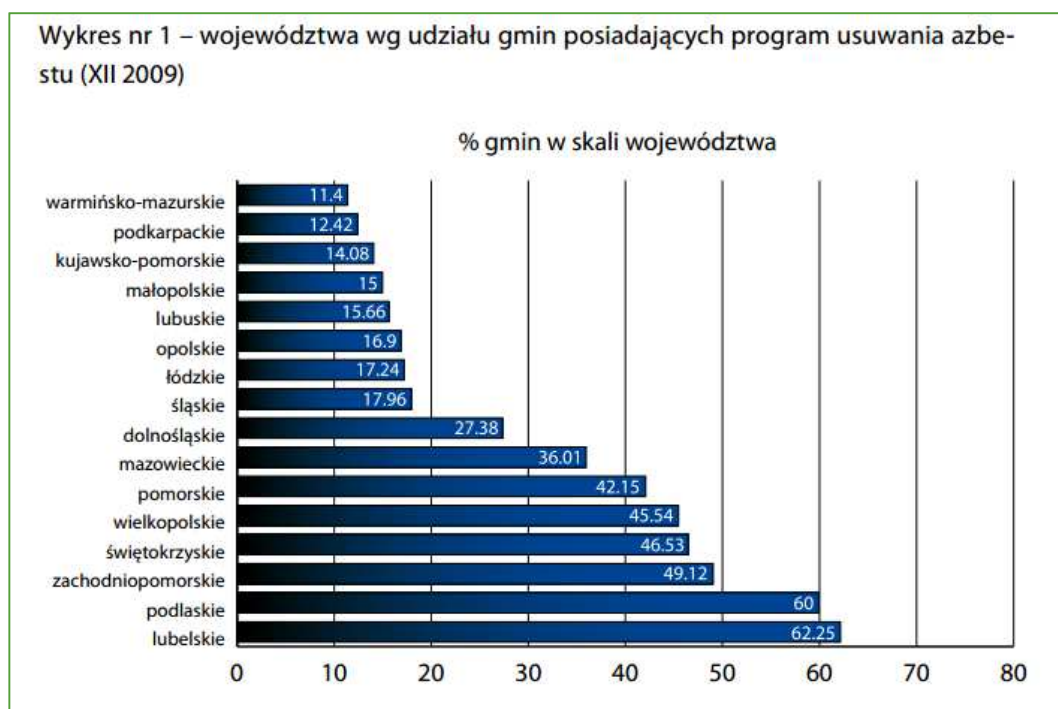
Źródło: Elektroniczny System Informacji Przestrzennej do monitorowania realizacji „Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032” <http://esip.bazaazbestowa.gov.pl/>

Liczba zinwentaryzowanych wyrobów azbestowych na terenie Gminy Markusy wynosiła 1139,199 Mg. Wszystkim zarejestrowanym wyrobom azbestowym w obrębie analizowanego obszaru wiejskiego przypisano III stopień pilności usunięcia. Do tej pory nie usunięto żadnych elementów posiadających w sobie azbest. Jednakże, założono, że do roku 2032 zostanie usuniętych 13,4% wyrobów azbestowych, tj. 153,109 Mg. Z kolei, większa ich część – 986,090 Mg (86,6%), będzie poddana likwidacji dopiero w 2032 r.

Wśród zinwentaryzowanych wyrobów azbestowych, znaczna ich liczba (1059,014 Mg) produkowana była przez osoby fizyczne – 471 osób. Natomiast mniejsza liczba wyrobów azbestowych, tj. 80,185 Mg, wytwarzana była przez 13 osób, widniejących jako osoby prywatne.

Co ciekawe, z raportu „Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032” wynika, że w województwie warmińsko-mazurskim odnotowano najmniejszy udział gmin (11,4%), które posiadały niniejszy program [Rysunek 4].

Rysunek 4. Wykaz województw, w których gminy realizują program usuwania azbestu



Źródło: Realizacja „Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032” w praktyce – raport. Fundacja Zielonych GAJA. Szczecin, 2010.

WNIOSKI

1. Gmina zlokalizowana na pograniczu Żuław Wiślanych (Elbląskich) i Pojezierza Iławskiego, w atrakcyjnym przyrodniczo regionie województwa warmińsko-mazurskiego.

2. Użytkowanie gruntów gminy głównie jako łąki i pastwiska.

3. Dominacja terenów rolniczych z gęstą siecią rowów melioracyjnych.

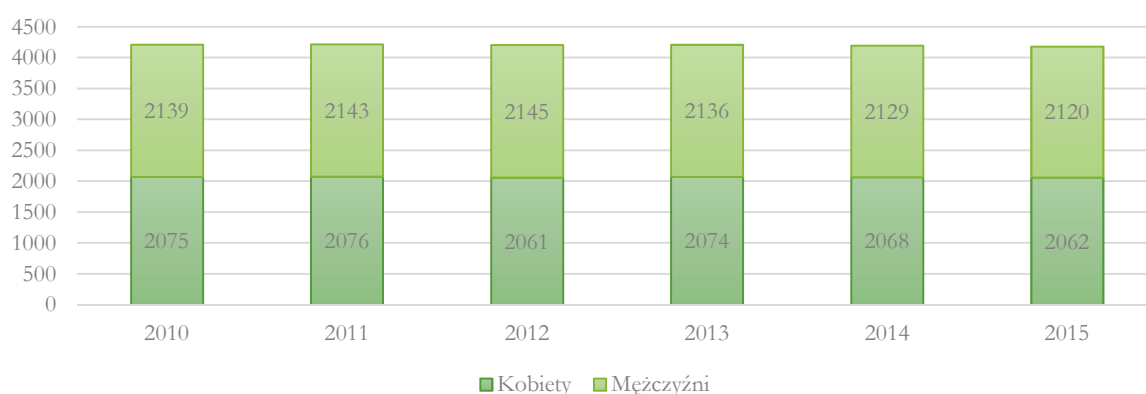
4. Występowanie cennych przyrodniczo obszarów chronionych.

5. Zidentyfikowanie dużej ilości wyrobów azbestowych, które ostatecznie usunięte

3.2 Demografia

Liczba ludności wiejskiej Gminy Markusy między 2010 a 2015 r. wahała się w granicach 4214 a 4182 osób [Wykres 1]. W tym czasie spadki wskaźnika odnotowano trzy razy: z 2011 na 2012 r., 2013 na 2014 i z 2014 na 2015 r. Na koniec analizowanego okresu liczba ludności wynosiła 4182 osób, co w stosunku do 2010 r. stanowi spadek o niecały 1%, tj. 32 osoby. Struktura płci społeczeństwa gminy rozkładała się niemalże po równo, mężczyźni stanowili 49%, a kobiety 51%. Średnio każdego roku kobiety przeważały o 66 osób.

Wykres 1. Liczba ludności w Gminie Markusy w latach 2010-2015

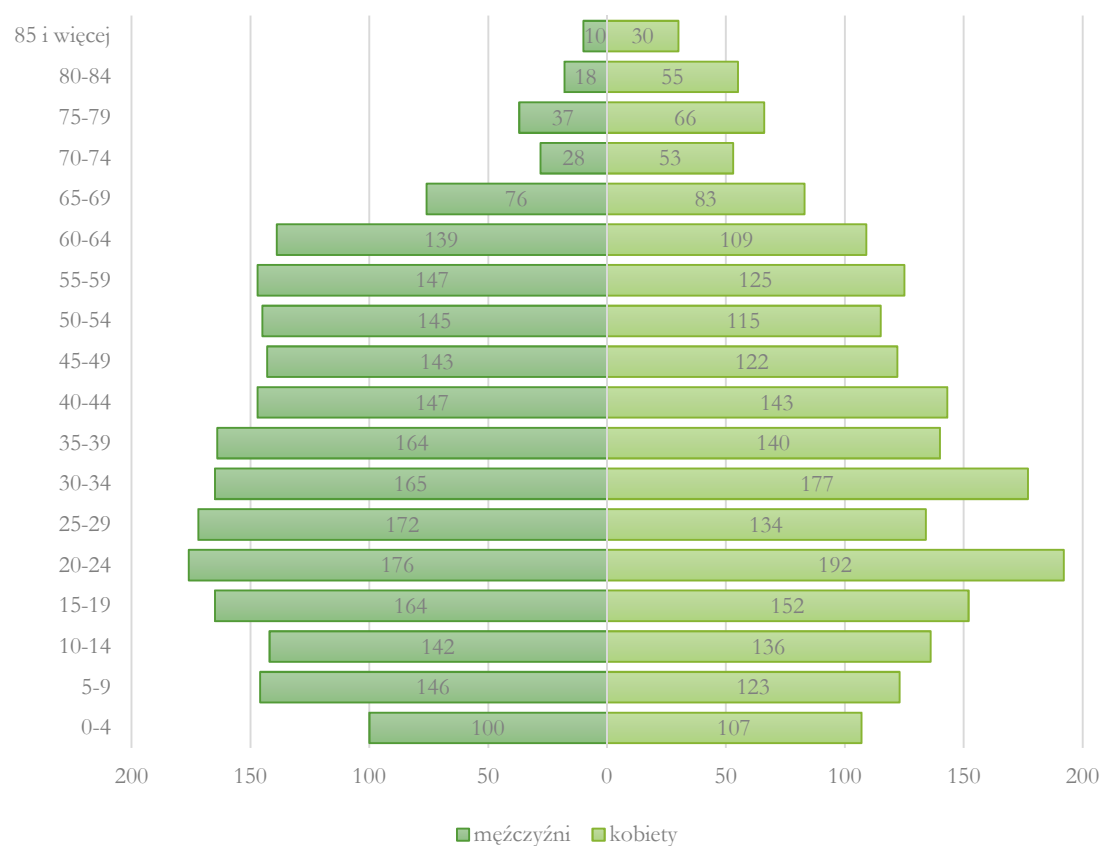


Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Gęstość zaludnienia w latach 2010-2015 w gminie wiejskiej Markusy utrzymywała tę samą wartość, wynosząc co roku 38 osób/km². W porównaniu z innymi jednostkami administracyjnymi powiatu elbląskiego (poza miastami: Młynary, Pastęk, Tolkmicko), gęstość zaludnienia na omawianym terenie była jedną z wyższych wartości. Co więcej, była ona zbliżona do gęstości zaludnienia powiatu elbląskiego (41 osób/km²).

Struktura ludności w gminie, pod względem płci i wieku [Wykres 2], wskazuje na dużą dysproporcję (tj. ≥ 30 osób) pomiędzy liczbą kobiet i mężczyzn w grupie: 25-29 lat, 50-54 lat, 60-64 lat, 80-84 lat. Wszyscy mężczyźni z niniejszych grup wiekowych stanowili 11,33% ogółu ludności, zaś kobiety jedynie 9,88%.

Wykres 2. Piramida wieku mieszkańców Gminy Markusy



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

3.3 Szkolnictwo

Na terenie Gminy Markusy funkcjonują trzy szkoły - dwie nauczania podstawowego w Żurawcu i Zwierznie oraz jedna szkoła gimnazjalna w Stankowie.

Dane zaprezentowane poniżej prezentują liczbę dzieci w oddziałach przedszkolnych. Wynika z nich, że w roku 2011-2016 dzieci od 3 do 5 lat mogły uczęszczać do dwóch placówek, tj. Szkoła Podstawowa w Żurawcu oraz Szkoła Podstawowa w Zwierznie. Liczba dzieci utrzymywała się na podobnym poziomie przez cały analizowany okres. Największy spadek w Żurawcu nastąpił w roku szkolnym 2012-2013 (16 dzieci), jednak od tego momentu ich liczba systematycznie rosła (19 dzieci na koniec 2016 r.).

W Szkole Podstawowej w Zwierznie w roku szkolnym 2010-2011 zaledwie 2 dzieci (3-5 lat) uczęszczało do przedszkola. Rok później liczba ta zdecydowanie wzrosła (o 92,3%) i równa

była 26. W latach późniejszych liczba dzieci ulegała nieznacznym wahaniom, i w roku szkolnym 2015-2016 wyniosła 24. Na przestrzeni analizowanych lat liczba dzieci w oddziale przedszkolnym (6 lat) znacznie zmalała. W roku szkolnym 2010-2011 równa była 17, natomiast w 2015-2016 wyniosła 6.

Tabela 1 Liczba dzieci w oddziałach przedszkolnych

	Szkoła Podstawowa w Żurawcu						Szkoła Podstawowa w Zwierznie					
	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016
Oddział przedszkolny 3-5 lat	-	23	23	16	17	19	2	26	23	23	29	24
Oddział przedszkolny 6 lat	25	18	6	19	0	3	17	30	4	18	9	6
Oddział przedszkolny 7 lat		1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uzyskanych danych.

Na przestrzeni analizowanych lat spadła liczba uczniów Szkoły Podstawowej w Żurawcu. W roku szkolnym 2010/2011 wynosiła 151, natomiast w 2015/2016 równa była 144. W przypadku Szkoły Podstawowej w Zwierznie tendencja była podobna. Liczba uczniów malała i w latach 2010/2011 wyniosła 197, a w 2015/2016 – 181.

Tabela 2 Liczba uczniów w szkołach podstawowych

Nazwa szkoły	Rok szkolny					
	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016
Szkoła Podstawowa w Żurawcu	151	154	157	139	174	144
Szkoła Podstawowa w	197	175	193	175	178	181

Zwierznie						
-----------	--	--	--	--	--	--

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uzyskanych danych.

Widoczne zmiany zaobserwować można w liczbie uczniów w Stankowie. Z zaprezentowanych danych wynika, że ich liczba zmalała. W roku szkolnym 2010/2011 równa była 184, natomiast już w 2015/2016 do gimnazjum uczęszczało 130 uczniów, co oznacza spadek o 29,3%.

Tabela 3 Liczba uczniów w szkole gimnazjalnej

Nazwa szkoły	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016
Gimnazjum w Stankowie	184	172	159	139	145	130

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uzyskanych danych.

Przedstawiona poniżej tabela przedstawia zestawienie analiz finansowych, sprawozdań RB-28 oraz danych zgromadzonych w Systemie Informacji Oświatowej. Wynika z niej, że największe wydatki podniesione przez Gminę Markusy w roku 2011 na oświatę i wychowanie dotyczyły Szkoły Podstawowej w Zwierznie. W porównaniu do szkoły w Zwierznie, o 6,6% mniej wydatków było w Szkole Podstawowej w Żurawcu, a w Gimnazjum w Stankowie odsetek ten wyniósł 21,7%. Jak wskazano, na przestrzeni analizowanych lat wzrosły wydatki w Szkole Podstawowej w Zwierznie, natomiast w przypadku szkół w Żurawcu i Stankowie liczba ta zmalała.

W latach 2011-2015 w każdej szkole wzrosła liczba nauczycieli/ etatów w przeliczeniu na 100 uczniów. Największą różnicę odnotowano w przypadku Gimnazjum. W roku 2011 średnia wyniosła 8,14, natomiast już w 2015 równa była 10,95 (wzrost 2,81).

Na przestrzeni analizowanych lat największa zmiana wynagrodzenia dla nauczycieli nastąpiła w Szkole Podstawowej w Zwierznie. Pomimo, że średnia liczba nauczycieli/ etatów w przeliczeniu na 100 uczniów najmniej wzrosła w stosunku do wszystkich szkół, to liczba wynagrodzenia wzrosła o 68 838,04 zł, co stanowi 6,5%. Gmina Markusy jako organ prowadzący w znacznym stopniu dofinansowuje funkcjonowanie placówek oświatowych na terenie gminy.

Tabela 4 Zestawienie dotyczące szkół funkcjonujących na terenie Gminy Markusy

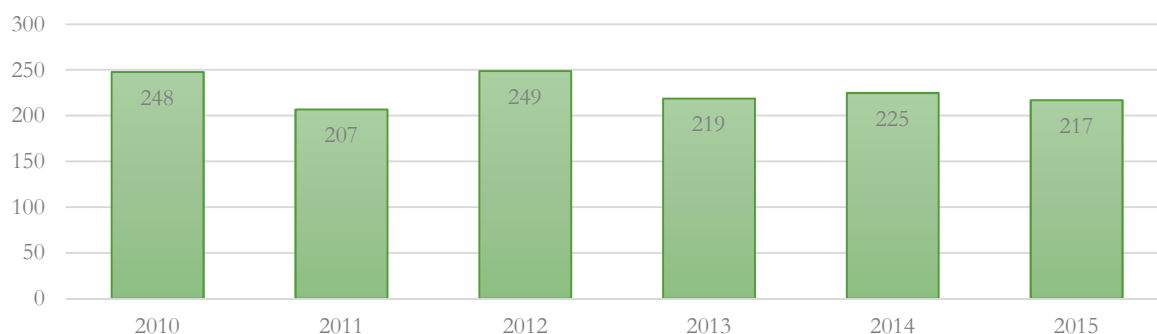
		2011	2012	2013	2014	2015
Szkoła Podstawowa w Zwierznie	Wydatki	1741955,60	1928944,85	1967886,28	1915778,28	1950652,72
	Subwencja	1833077,70	1928944,85	1967886,28	1915778,28	1950652,72
	Wydatki na kształcenie 1 ucznia	7540,93	8493,81	9110,58	8869,34	9244,80
	Liczba nauczycieli (etaty) w przeliczeniu na 100 uczniów	8,71	10,32	9,14	9,12	8,94
	Wynagrodzenie nauczycieli	985816,60	1084432,29	1103317,85	1049400,60	1054654,64
Szkoła Podstawowa w Żurawcu	Wydatki	1627230,00	1628068,14	1662282,39	1590061,36	1607811,62
	Subwencja	1627230,00	1628068,14	1662282,39	1590061,36	1607811,62
	Wydatki na kształcenie 1 ucznia	8344,77	8753,05	9553,35	9695,50	9685,61
	Liczba nauczycieli (etaty) w przeliczeniu na 100 uczniów	8,92	9,89	9,94	10,09	10,44
	Wynagrodzenie nauczycieli	825297,86	888972,60	893661,80	870326,02	852747,68
Gimnazjum w Stankowie	Wydatki	1363455,60	1392464,69	1390340,23	1345668,28	1299974,10
	Subwencja	1363455,60	1392464,69	1390340,23	1345668,28	1299974,10
	Wydatki na kształcenie 1 ucznia	7410,08	8757,64	10002,45	9280,47	9999,80
	Liczba nauczycieli	8,14	9,09	10,99	9,64	10,95

		2011	2012	2013	2014	2015
	(etaty) w przeliczeniu na 100 uczniów					
	Wynagrodzenie nauczycieli	794397,75	834327,56	831525,11	777283,21	761267,76

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uzyskanych danych.

Warto zaznaczyć, że na przestrzeni lat 2010-2015 liczba przyznawanych stypendiów szkolnych zmniejszyła się z 248 w 2010 roku do 217 w roku 2015. Największą liczbę uczniów, którym przyznano świadczenia odnotowano w roku 2012 (249).

Tabela 5. Liczba przyznanych stypendiów szkolnych w latach 2010-2015



Źródło: Opracowanie własne na podstawie uzyskanych danych.

3.4 Przedsiębiorczość

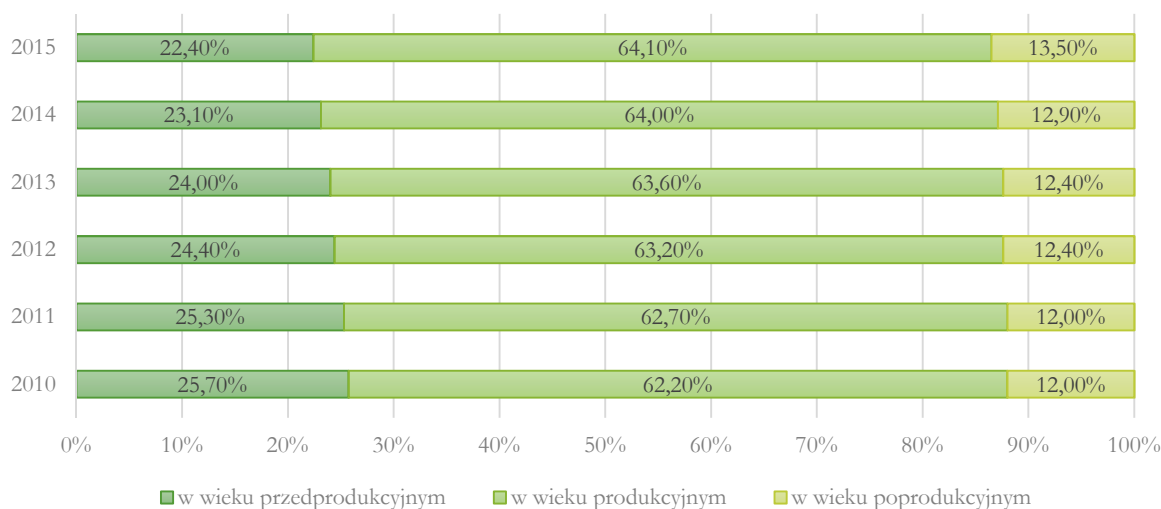
Struktura ludności gminy w latach 2010-2015, pod względem ekonomicznych grup wieku, przedstawiała się następująco

- około 1/4 wszystkich mieszkańców stanowiły osoby w wieku przedprodukcyjnym;
- większość mieszkańców, to osoby w wieku produkcyjnym (średnia 63,3%);
- pozostały odsetek mieszkańców przypadł na osoby w wieku poprodukcyjnym (średnia 12,5%).

Od roku 2010 zwiększał się udział ludności w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym, a malał odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym. Tendencja demograficzna w tym okresie była niekorzystna. Jej negatywne skutki będą odczuwalne w przyszłości, gdy osoby będące

wówczas w wieku produkcyjnym zaczęły osiągać wiek poprodukcyjny, a w wiek produkcyjny zaczęły wkraczać osoby będące w najmniej licznych wiekach przedprodukcyjnych.

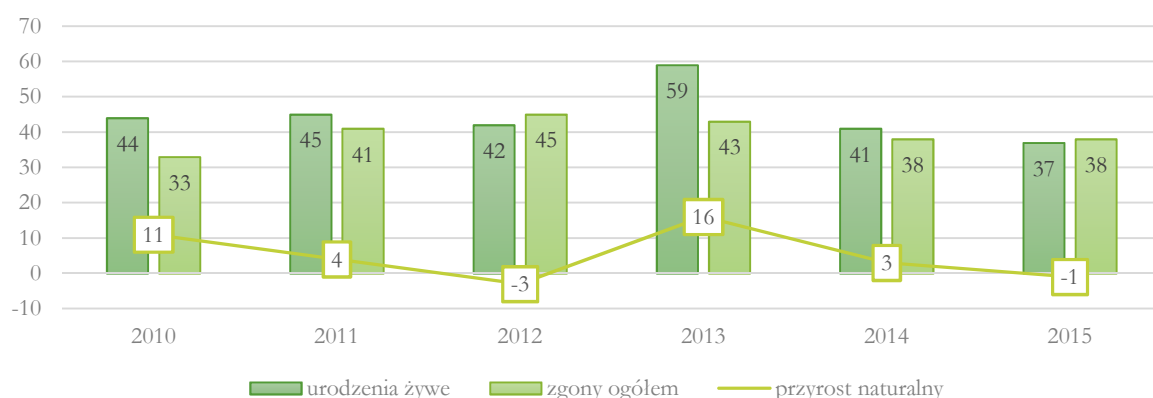
Wykres 3. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w Gminie Markusy w 2015 r.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na strukturę demograficzną Gminy Markusy istotny wpływ miał wskaźnik przyrostu naturalnego. W roku 2010, 2011, 2013 i 2014 liczba urodzeń była wyższa niż liczba zgonów, a zatem przyrost naturalny w tych latach był dodatni [Wykres 4]. Odwrotna sytuacja – przewaga zgonów nad urodzeniami żywymi, wystąpiła w roku 2012 i 2015. Wtedy wskaźnik przyrostu naturalnego przyjął wartość ujemną, odpowiednio -3 i -1. W poprzednim roku miernik przyrostu naturalnego gminy wiejskiej, na tle powiatu elbląskiego, był bardzo niekorzystny, kiedy to w rejonie przyrost naturalny osiągnął 36.

Wykres 4. Przyrost naturalny na terenie Gminy Markusy w latach 2010-2015



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Co więcej (w oparciu o dane dla województwa warmińsko-mazurskiego [Tabela 6]), można przypuszczać, że na ujemny przyrost naturalny w Gminie Markusy w 2015 r., oprócz przewagi zgonów nad urodzeniami żywymi, wpłynęła także odnotowana w ostatnich pięciu latach wysoka liczba rozwodów i separacji. Innym przyczyniającym się do tego czynnikiem mógł być niekorzystny proces migracyjny.

Tabela 6. Liczba rozwodów i separacji w woj. warmińsko-mazurskim w latach 2010-2014

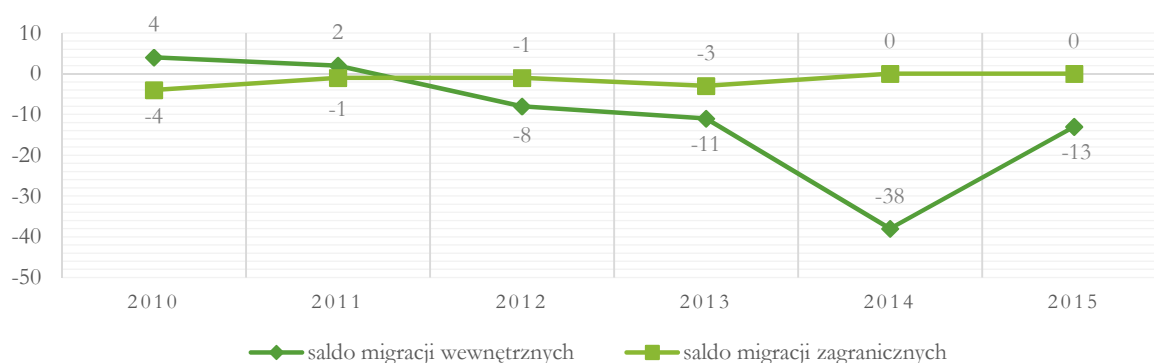
Rok	2010	2011	2012	2013	2014
Liczba rozwodów	2899	2887	2779	2789	2690
Liczba separacji	115	138	84	78	89

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na procesy migracyjne w Gminie Markusy składają się migracje wewnętrzne i migracje zewnętrzne, które wiążą się z rodzajem przekraczanych granic administracyjnych. W okresie 2010-2015 w gminie wiejskiej dokonano 233 zameldowań, przy równoczesnym wymeldowaniu 297 osób. Na tej podstawie można stwierdzić, że w ciągu analizowanego okresu, więcej mieszkańców gminy wyprowadziło się poza jej granice administracyjne.

Saldo migracji wewnętrznych ulegało dużym wahaniom na przestrzeni lat 2010-2015 [Wykres 5]. Jednocześnie saldo migracji zagranicznych było w tym okresie neutralne. Dodatkowo saldo migracji wewnętrznych zarejestrowano w latach 2010 i 2011, a ujemne w następnych czterech latach – z najniższą wartością (-38) w 2014 r.

Wykres 5. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na terenie Gminy Markusy w latach 2010-2015



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Struktura zatrudnienia i przedsiębiorczość

Potencjał rozwojowy danego terenu można ocenić za pomocą wskaźników przedsiębiorczości, mierzących aktywność gospodarczą gminy. Jednym z nich jest liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON. Wskaźnik ten analizuje się względem kilku kategorii. W niniejszym opracowaniu wybrano trzy mierniki:

- (1) podmioty gospodarcze wg formy prawnej;
- (2) podmioty gospodarcze wg grup rodzajów działalności PKD 2007;
- (3) podmioty gospodarcze wg klas wielkości.

Ad.(1) W 2015 roku [Wykres 6] zdecydowaną większość na terenie gminy stanowiły podmioty należące do sektora prywatnego. Spośród nich wiodącą rolę odgrywały osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, które stanowiły prawie ponad 96% wszystkich przedsiębiorstw. W sektorze prywatnym zarejestrowane były również spółki handlowe (bez udziału kapitału zagranicznego), spółdzielnie, fundacje oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne. Podmioty gospodarcze z sektora publicznego stanowiły około 4% ogółu przedsiębiorstw.

Wykres 6. Podmioty gospodarki narodowej wg sektorów własnościowych na terenie Gminy Markusy w latach 2010-2015

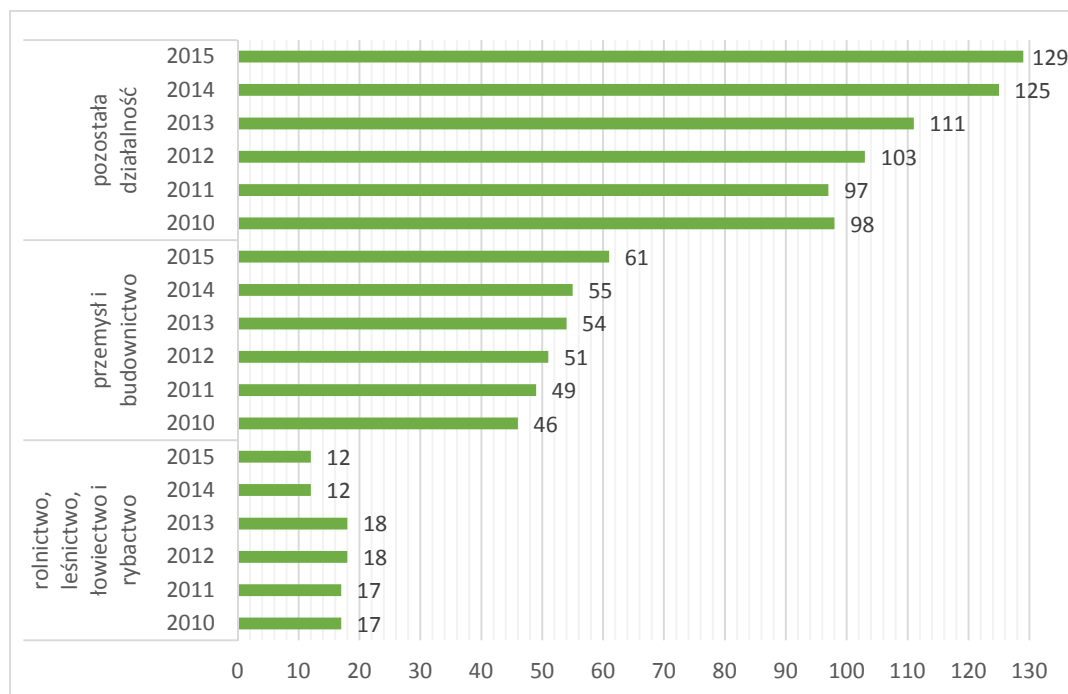
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Sektor publiczny ogółem	9	9	9	9	9	9
Sektor prywatny ogółem, w tym:	152	154	163	174	183	193
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	120	121	129	138	143	151
Spółki handlowe	4	7	7	8	7	7
Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	0	0	0	0	0	0
Spółdzielnie	4	4	4	4	4	4
Fundacje	0	0	0	0	0	0

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Stowarzyszenia i organizacje społeczne	12	12	12	12	13	15

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Ad. (2) Spośród podmiotów gospodarki narodowej na terenie Gminy Markusy w latach 2010-2015 [Wykres 7] najliczniejszą grupę stanowiły przedsiębiorstwa niezwiązane z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem oraz przemysłem i budownictwem. W ciągu pięciu lat ich liczba wrosła o 24%. W tym samym czasie w obrębie Gminy Markusy, przybyło 15 nowych podmiotów gospodarczych specjalizujących się w branży przemysłowo-budowlanej, a ubyło 5 z sektora związanego z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem. W 2015 r. wśród wszystkich podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w obrębie gminy wiejskiej, było: 6% o działalności związanej z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem; 30% o działalności związanej z przemysłem i budownictwem; 64% o pozostałej działalności.

Wykres 7. Podmioty gospodarki narodowej wg grup rodzajów działalności PKD 2007 na terenie Gminy Markusy w latach 2010-2015



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W poniższej tabeli [Tabela 7] przedstawiono szczegółowy podział przedsiębiorstw zarejestrowanych w rejestrze regon według sekcji PKD w podziale na sołectwa.

Poszczególne litery oznaczają:

A - rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo

B - górnictwo i wydobywanie

C - przetwórstwo przemysłowe

D - wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych

E - dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją

F - budownictwo

G - handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle

H - transport i gospodarka magazynowa

I - działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi

J - informacja i komunikacja

K - działalność finansowa i ubezpieczeniowa

L - działalność związana z obsługą rynku nieruchomości

M - działalność profesjonalna, naukowa i techniczna

N - działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca

O - administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne

P - edukacja

Q - opieka zdrowotna i pomoc społeczna

R - działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją

S - pozostała działalność usługowa

T - gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby

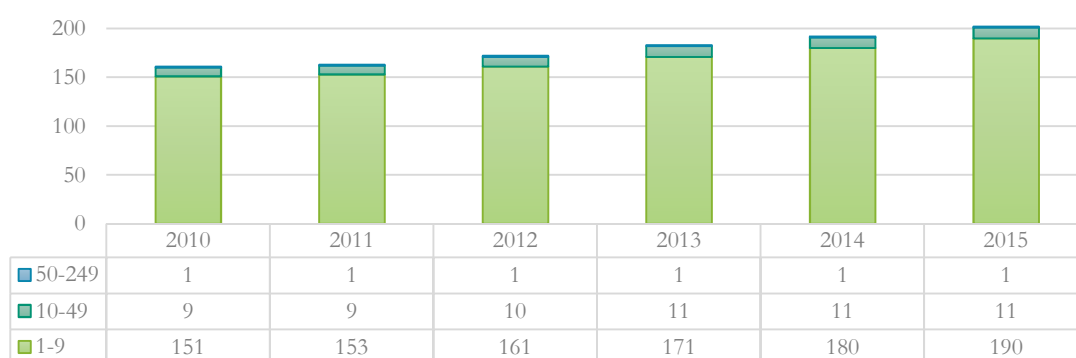
Tabela 7. Podział przedsiębiorstw zarejestrowanych w rejestrze regon według sekcji PKD w podziale na sołectwa Gminy Markusy w 2015 r.

Sołectwo	Sekcje PKD 2007																			
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S i T	U
Brudzędy	0	0	2	0	0	2	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dzierzgonka	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0
Jezioro	1	0	2	0	0	2	2	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0
Kępniowo	0	0	1	0	0	1	4	2	0	0	0	0	0	0	1	0	0	2	0	0
Krzewsk	1	0	3	0	0	4	10	2	3	0	1	0	1	0	1	0	0	0	1	0
Markusy	2	0	5	0	1	5	6	1	0	0	1	0	0	0	3	2	7	2	3	0
Nowe Dolno	1	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	1	0
Rachowo	1	0	1	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2	0
Stalewo	0	0	1	0	0	1	1	1	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stankowo	1	0	0	0	0	1	4	0	0	0	0	0	2	0	0	1	1	0	0	0
Stare Dolno	1	0	3	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Topolno Małe	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Węgle-Żukowo	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wiśniewo	0	0	2	0	0	2	2	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Zwierzeńskie Pole	1	0	1	0	0	0	4	1	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Zwierzno	3	0	2	0	1	1	6	0	0	0	2	1	0	0	1	2	0	1	2	0
Żółwiniec	0	0	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Żurawiec	0	0	4	0	0	3	5	3	0	0	0	1	2	1	1	2	0	1	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Ad. (3) W latach 2010-2015 liczba podmiotów gospodarczych utrzymywała tendencję wzrostową [Wykres 8]. W roku 2015 w stosunku do roku 2010 było ich o 20,3% więcej. Spośród podmiotów gospodarki narodowej w 2015 roku dominującą grupą były mikro przedsiębiorstwa, które stanowiły 90% wszystkich podmiotów. Natomiast, firm małych było 11, a średnich tylko jedna. W analizowanym okresie, na obszarze Gminy Markusy, nie zarejestrowano żadnej firmy zatrudniającej więcej niż 250 pracowników.

Wykres 8. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na terenie Gminy Markusy w latach 2010-2015

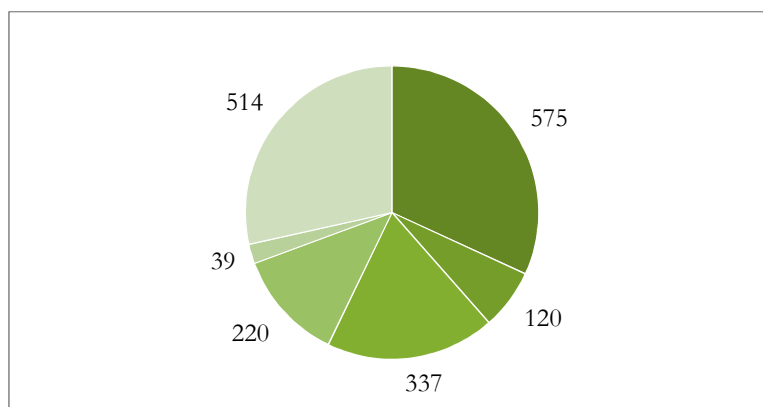


Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na terenie Gminy Markusy zgodnie z danymi Spisu Powszechnego za rok 2010 funkcjonowało 577 gospodarstw rolnych. W ich obrębie wyróżniono kilka rodzajów użytkowania ziemi [Rysunek 5], które w stosunku do całkowitej powierzchni gospodarstw rolnych, stanowiły:

- powyżej 30% – grunty rolne;
- 20-29% grunty o innym zagospodarowaniu;
- 10-19% – łąki i pastwiska;
- poniżej 10% – lasy i grunty leśne oraz sady.

Rysunek 5. Użytkowanie gruntów rolnych w Gminie Markusy w 2010 r.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Głównymi kierunkami upraw w gospodarstwach indywidualnych na terenie gminy w 2010 r. były przede wszystkim zboża, następnie ziemniaki, uprawy przemysłowe i warzywa gruntowe. Wśród pogłowia zwierząt w gospodarstwach indywidualnych dominowało bydło (242 szt., tj. 18,5% ogółu pogłowia bydła w powiecie elbląskim) oraz drób (212 szt., tj. 21% ogółu chowu drobiu w powiecie elbląskim). Analizując strukturę zatrudnienia według sektorów ekonomicznych w powiecie elbląskim (co po części przekłada się na Gminę Markusy), zauważyć można, że wzrosła liczba osób pracujących [Tabela 8]. Wyjątkiem jest sektor obejmujący działalność finansową i ubezpieczeniową oraz obsługę rynku nieruchomości, w którym nastąpił spadek zatrudnienia o 13%. Najwięcej zatrudnionych było w sekcji pierwszej (przemysł, budownictwo) i drugiej (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo).

Tabela 8. Liczba osób pracujących w sektorach ekonomicznych w powiecie elbląskim w roku 2010 i 2014

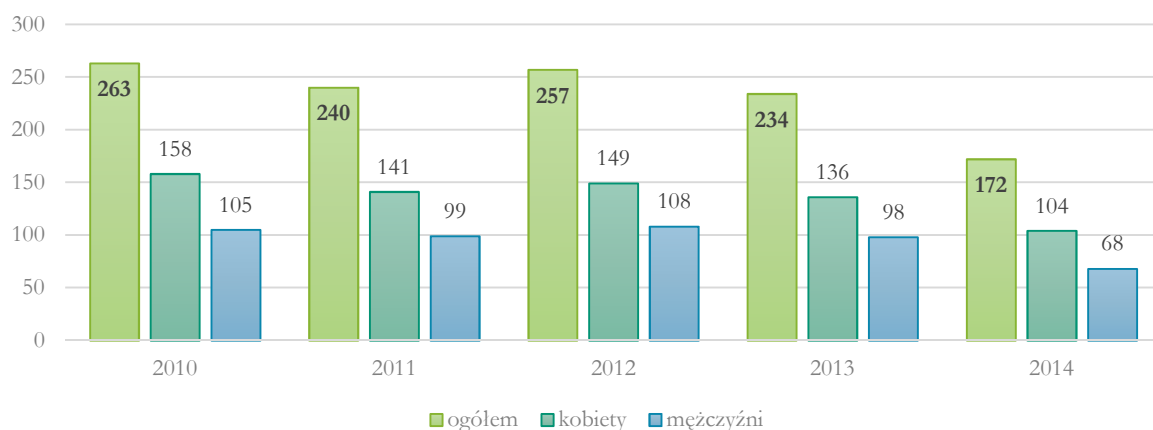
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo		Przemysł i budownictwo		Handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja		Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości		Pozostałe usługi	
2010r.	2014r.	2010r.	2014r.	2010r.	2014r.	2010r.	2014r.	2010r.	2014r.
3 998	4 044	4 320	4 338	1 276	1 416	188	164	2 602	2 351

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Ze względu na rolniczy charakter omawianej gminy wiejskiej, tak samo jak w rejonie elbląskim, w latach 2010-2014 większość jej mieszkańców zatrudnionych była głównie w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie, rybactwie, przemyśle i budownictwie. Niemniej jednak, ogólny wskaźnik zatrudnienia wśród społeczeństwa Gminy Markusy w tym okresie nie był analogiczny do tego, co w powiecie elbląskim.

W ciągu czterech lat na terenie Gminy Markusy liczba osób pracujących zmniejszała się (w 2012 r. odnotowano ich jednorazowy wzrost). Ostatecznie w 2014 roku pracowały 172 osoby, w tym 104 mężczyzn (60,5%) i 68 kobiet (39,5%), co stanowiło spadek względem roku poprzedniego o 26,5%. Każdego roku, wśród osób pracujących zawsze przeważali mężczyźni – średnio o 28% [Wykres 9].

Wykres 9. Pracujący wg płci w Gminie Markusy w latach 2010-2014



Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

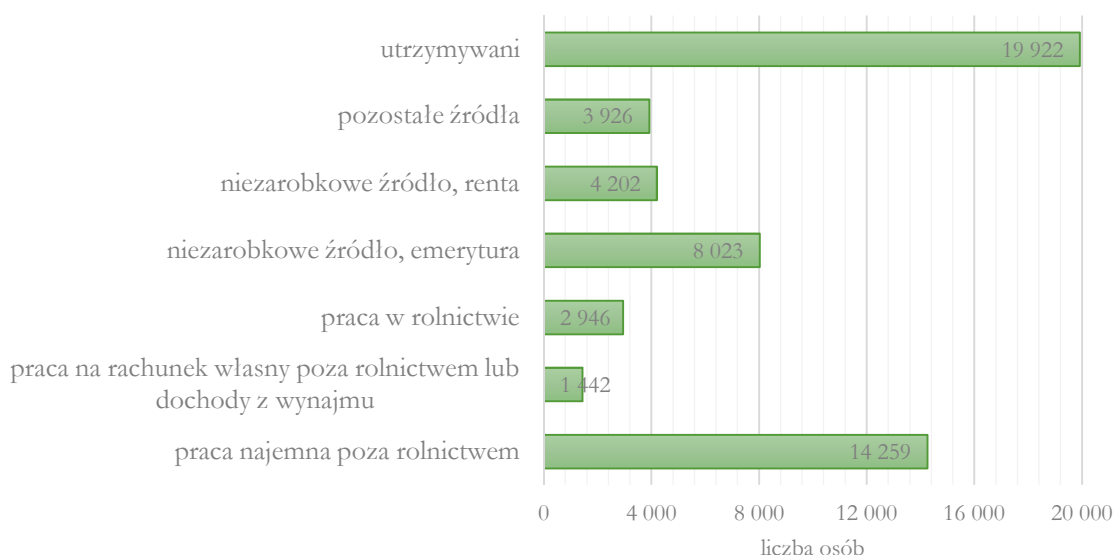
Ze względu na agregację danych dostępnych w ramach publikacji Głównego Urzędu Statystycznego, poniżej przedstawione zostało zestawienie dotyczące źródeł utrzymania ludności w powiecie elbląskim¹⁰ [Wykres 10].

Największy udział osób przypadł na „utrzymywanych” (aż 34,1% ogółu ludności w 2011 r.). Drugie miejsce w zestawieniu przypadło na osoby zajmujące się pracą najemną poza rolnictwem (24,4%). Niezarobkowe źródła – emerytura, przypadły na źródło dochodu dla

10 Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 r.

13,7% mieszkańców powiatu. Pozostałe źródła wyszczególnione w analizowanym zestawieniu uzyskały zdecydowanie niższe wskaźniki udziału, tj. poniżej 10%.

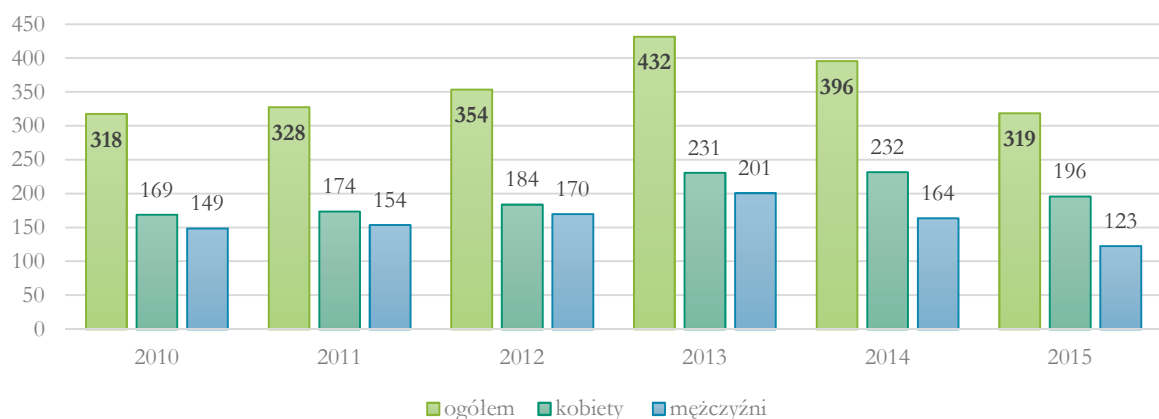
Wykres 10. Liczba osób według źródła utrzymania w powiecie elbląskim na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego 2011



Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Na koniec 2015 roku liczba zarejestrowanych bezrobotnych [Wykres 11] wyniosła 319 osób (stanowiło to jedną z najniższych wartości w latach 2010-2015) i zmniejszyła się w porównaniu do roku poprzedniego o 77 osób, tj. o 24%. Zarówno wśród mężczyzn jak i kobiet w okresie ostatnich czterech lat, najwyższy odsetek osób pozostających bez pracy odnotowano w roku 2013 (432 osób). Od tego roku liczba osób pozostających bez pracy systematycznie malała. Co więcej, wśród zarejestrowanych bezrobotnych dominowali mężczyźni.

Wykres 11. Bezrobotni zarejestrowani wg płci w Gminie Markusy w latach 2010-2015



Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

WNIOSKI

1. Względnie równomierny podział ludności według płci.
2. Stosunkowo wysoki (w porównaniu do innych jednostek administracyjnych powiatu) wskaźnik gęstości zaludnienia.
3. Dominacja mieszkańców w wieku produkcyjnym.
4. Odptyw ludności z terenów gminy.

3.5 Bezpieczeństwo

Za bezpieczeństwo publiczne w regionie omawianej jednostki osadniczej odpowiada III Rewir dzielnicowych w Gronowie Elbląskim KMP w Elblągu, oddalonym od wsi Markusy o około 8 km. Na terenie gminy nie został zlokalizowany żaden posterunek policji.

Posterunki Policji są zakładane w celu realizowania zadań na terenach gmin miejsko-wiejskich, gdzie nie funkcjonują siedziby komisariatów. Dzięki ich funkcjonowaniu mieszkańcy mają możliwość sygnalizowania oraz zgłaszania o zdarzeniach i sytuacjach, które mogą zagrażać bezpieczeństwu ludzi i mienia. Co więcej, posterunki zapewniają szybszą reakcję policji. Należy zaznaczyć, że to społeczność lokalna i przedstawiciele samorządu lokalnego wpływają na tworzenie posterunków policji, poprzez zgłaszanie potrzeb ich utworzenia pod warunkami interesu społecznego, znacznego stopnia zagrożenia przestępczością oraz odległością od siedziby komisariatu. Komisariat natomiast to wyższa

jednostka, która zajmuje się realizowaniem zadań służby prewencyjnej Policji oraz współdziała z samorządem terytorialnym.

O bezpieczeństwo mieszkańców Gminy Markusy dbają także Ochotnicze Straże Pożarne. Ich działalność ma na celu zapobieganie pożarom oraz branie udziału w akcjach ratowniczych przeprowadzanych w czasie zagrożeń. OSP współpracują w tym zakresie z Komendą Miejską Państwowej Straży Pożarnej w Elblągu, Urzędem Gminy w Markusach oraz innymi podmiotami. Ochotnicze Straże Pożarne znajdują się w Markusach, Krzewsku, Zwierznie, Nowym Dolnie, Kępniewie, Żurawcu. Jednostki z Markus i Krzewska włączone są do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego, którego celem jest ujednolicenie działań o charakterze ratowniczym, podejmowanych przez PSP i inne podmioty ratownicze (głównie OSP).

3.6 Pomoc społeczna

Politykę społeczną gminy realizuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Markusach oraz Urząd Gminy w Markusach. Należy zwrócić uwagę na fakt realizacji zadań z zakresu świadczeń rodzinnych przez Urząd Gminy w Markusach, natomiast świadczenia wychowawczego (500+) przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Markusach. Celem działania Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Markusach jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężania trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Markusach realizuje zadania pomocy społecznej:

- ustawowo zlecone lub powierzone gminie przez Wojewodę Warmińsko-Mazurskiego;
- własne gminy wynikające z ustawy o pomocy społecznej.

Do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym realizowanych przez GOPS, należy m. in.:

- opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych;
- sporządzanie oceny w zakresie pomocy społecznej;

- udzielanie schronienia, zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków okresowych i celowych;
- praca socjalna;
- organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych,
- dożywianie dzieci;
- sprawienie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym;
- kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt;
- pomoc osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej właściwemu wojewodzie, w formie dokumentu elektronicznego, z zastosowaniem systemu teleinformatycznego;
- utrzymywanie ośrodka pomocy społecznej;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych;
- opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

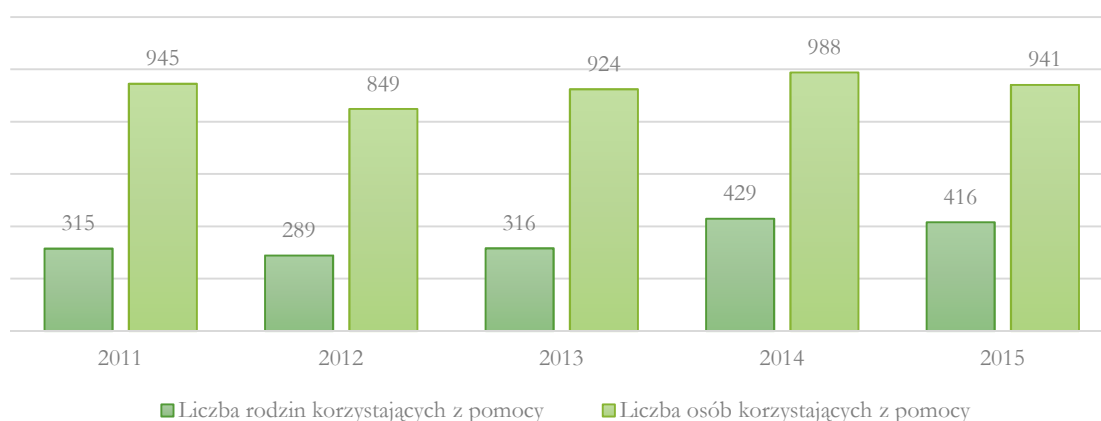
Do zadań własnych gminy realizowanych przez GOPS, należy m.in.:

- przyznawanie i wypłacanie zasiłków specjalnych celowych;
- opracowanie i realizacja projektów socjalnych;
- podejmowanie innych zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z rozeznanych potrzeb gminy, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych;
- współpraca z powiatowym urzędem pracy w zakresie upowszechniania ofert pracy oraz informacji o wolnych miejscach pracy, upowszechniania informacji o usługach poradnictwa zawodowego i o szkoleniach oraz realizacji Programu;
- aktywizacja i Integracja, o którym mowa w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez gminę, należy m.in.:

- realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także udzielanie schronienia, posiłku oraz niezbędnego ubrania cudzoziemcom;
- wypłacanie wynagrodzenia za sprawowanie opieki.

Wykres 12. Liczba gospodarstw domowych i osób korzystających z wszystkich form pomocy i pracy socjalnej świadczonych przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Gminie Markusy w latach 2011-2015.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań rocznych MPiPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach za lata 2011-2015.

Tabela 9 Pomoc społeczna Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Markusach w latach 2011-2015.

Zadanie	2011	2012	2013	2014	2015
Liczba świadczeniobiorców					
Liczba osób korzystających z pomocy społecznej	945	849	824	988	841
Liczba rodzin, którym udzielono pomocy w postaci wyłącznej pracy socjalnej	5	5	5	132	132
Wydatki poniesione na realizację wybranych zadań					
Kwota wydatkowana na świadczenia ogółem realizowane w ramach zadań własnych gminy	518.634	510.194	539.839	513.783	610.625
Kwota wydatkowana na	47.180	36.126	43.091	33.000	42.000

zasiłki celowe					
Kwota wydatkowana na usługi opiekuńcze	52.156	42.850	40.877	41.243	49.956
Odpłatność gminy za pobyt w Domach Pomocy Społecznej	72.519	70.244	87.228	102.859	100.349

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań rocznych MPiPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach za lata 2011-2015.

Tabela 10 Powody przyznania pomocy przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Markusach w latach 2011-2015.

Powód trudnej sytuacji życiowej	2011	2012	2013	2014	2015
	Liczba rodzin				
Ubóstwo	38	40	139	233	217
Sieroctwo	0	0	0	0	0
Bezdomność	6	5	2	3	1
Potrzeba ochrony macierzyństwa, w tym:	42	38	44	43	40
– Wielodzietność	40	37	41	42	39
Bezrobocie	201	181	219	217	203
Niepełnosprawność	97	92	102	105	103
Długotrwała lub ciężka choroba	65	62	76	71	73
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	19	16	17	17	12
Przemoc w rodzinie	8	21	4	2	2
Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0	0	0	0	0
Alkoholizm	0	0	6	7	6
Narkomania	0	0	1	1	1
Trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	5	1	2	5	3
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	0	0	0	0	0
Zdarzenia losowe	0	3	6	2	2
Sytuacja kryzysowa	0	0	1	1	0
Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	0	0	0	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań rocznych MPiPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach za lata 2011-2015.

Tabela 11 Typ rodzin objętych pomocą społeczną w latach 2011-2015 w Gminie Markusy

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
Liczba rodzin					
Rodziny ogółem, w tym o liczbie osób:	310	284	311	297	284
– 1	97	95	97	105	102
– 2	40	35	41	33	38
– 3	47	41	47	45	36
– 4	54	64	70	62	56
– 5 i więcej	72	56	58	53	52
Rodziny z dziećmi ogółem, w tym liczba dzieci:	166	154	160	147	134
– 1	54	55	52	48	38
– 2	54	51	61	52	52
– 3	37	37	33	33	31
– 4	11	8	8	8	10
– 5 i więcej	10	6	6	6	3
Rodziny niepełne ogółem	41	40	34	32	29
Rodziny emerytów i rencistów ogółem	45	49	55	39	44

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań rocznych MPiPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach za lata 2011-2015.

Warto zaznaczyć, że GOPS w Markusach realizuje program wieloletni „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”. Strategicznym celem Programu jest ograniczenie zjawiska niedożywienia dzieci i młodzieży z rodzin o niskich dochodach lub znajdujących się w trudnej sytuacji, ze szczególnym uwzględnieniem uczniów z terenów objętych wysokim poziomem bezrobocia i ze środowisk wiejskich oraz osób dorosłych, w szczególności osób samotnych, w podeszłym wieku, chorych lub osób niepełnosprawnych. W ramach programu przyznawana jest pomoc w postaci gorącego posiłku, pomocy rzeczowej w formie artykułów żywnościowych lub zasiłku na zakup żywności. Pomoc przyznawana jest jeżeli dochód osoby

samotnie gospodarującej lub dochód na osobę w rodzinie nie przekracza 150% kryterium dochodowego. Ta forma pomocy należy do zadań własnych dofinansowanych.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach, gdy uczeń albo dziecko wyraża chęć zjedzenia posiłku, odpowiednio dyrektor szkoły lub przedszkola informuje Ośrodek Pomocy Społecznej o potrzebie udzielenia pomocy w formie posiłku. Przyznanie takiej pomocy odbywa się, bez wydania decyzji administracyjnej przyznającej posiłek oraz bez przeprowadzania rodzinnego wywiadu środowiskowego. Przy czym liczba dzieci i uczniów, którym ma być udzielona pomoc w ww. sposób, nie może przekroczyć 10% liczby uczniów dożywianych w szkołach i przedszkolach na terenie gminy w poprzednim miesiącu kalendarzowym. Udzielenie pomocy w ten sposób wymaga uchwalenia przez Radę Gminy programu osłonowego w zakresie dożywiania, która po wcześniejszej analizie finansowej, może być podjęta.

Tabela 12 Program "Pomoc Państwa w zakresie dożywiania" realizowany przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Markusach w latach 2011-2015.

	2011	2012	2013	2014	2015
	Liczba osób				
Ogółem liczba osób objętych programem, w tym:	775	712	718	608	641
dzieci do czasu rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej	127	109	117	96	103
uczniowie do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej	261	214	223	212	196
pozostałe osoby otrzymujące pomoc na podstawie art.7 ustawy o pomocy społecznej	433	406	399	318	354
Liczba osób korzystających z:					
Posiłek	225	202	188	183	180
Zasiłek celowy	727	685	670	553	587
Świadczenie rzeczowe	0	0	141	158	148
Koszt programu ogółem:	303.927	190.609	182.579	140.000	230.000

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań rocznych z realizacji programu "Pomoc Państwa w zakresie dożywiania " za lata 2011-2015.

W związku z realizacją Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014-2020 (POPŻ) w ramach Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym (FEAD). Gmina

współpracuje z Żuławskim Stowarzyszeniem Na Rzecz Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej „Żuraw”. W ramach programu w 2015 roku pomoc w formie artykułów żywnościowych otrzymało 257 osób.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej realizuje program „Karta Dużej Rodziny”. Karta Dużej Rodziny to system zniżek i dodatkowych uprawnień dla rodzin z co najmniej trójką dzieci zarówno w instytucjach publicznych, jak i w firmach prywatnych. Karta przysługuje niezależnie od uzyskiwanych dochodów:

- w wieku do ukończenia 18 roku życia;
- w wieku do ukończenia 25 roku życia, w przypadku, gdy dziecko uczy się w szkole lub szkole wyższej;
- bez ograniczeń wiekowych, w przypadku dzieci legitymujących się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności.

Tabela 13 Realizacja programu "Karta Dużej Rodziny" realizowanego przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Markusach w latach 2014-2015.

	2011	2012	2013	2014	2015
	Liczba osób				
Ogółem liczba rodzin	-	-	-	30	25
Ogółem liczba wydanych kart, w tym dla:	-	-	-	140	130
rodziców	-	-	-	48	46
dzieci	-	-	-	92	84

Źródło: Opracowanie własne.

Ponadto Ośrodek jest inicjatorem wielu działań aktywizujących środowisko lokalne, które nie mają sformalizowanego charakteru i wynikają z konkretnych potrzeb osób potrzebujących. Tego typu działania podejmowane są zazwyczaj ad hoc. Przykładem takich działań może być aktywizowanie społeczności lokalnej poprzez angażowanie jej w pomoc osobom starszym i niepełnosprawnym z ich sąsiedztwa, tzw. „pomoc sąsiedzka”.

W strukturach Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej znajduje się Świetlica Środowiskowa w Markusach. Jest to placówka wsparcia dziennego, prowadzona w formie opiekuńczej. Zapewnia dziecku:

- opiekę;
- wychowanie;
- pomoc w nauce;
- organizację czasu wolnego;
- zabawę i zajęcia sportowe;
- rozwój zainteresowań.

Świetlica Środowiskowa w Markusach jest finansowana w 100% ze środków własnych gminy. Pobyt w Świetlicy jest nieodpłatny. W 2015r. w zajęciach uczestniczyło 25 dzieci. Roczny koszt utrzymania placówki to 50.309 zł.

Na terenie gminy Markusy działa Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Obsługę organizacyjno- techniczną Zespołu Interdyscyplinarnego zapewnia Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Markusach. Procedurą szczególną w sytuacjach przemocy w rodzinie jest procedura „Niebieskie Karty”. W gminie Markusy w 2015r. zostały wszczęte 22 takie procedury.

W skład zespołu interdyscyplinarnego wchodzi przedstawiciele:

- jednostek organizacyjnych pomocy społecznej;
- gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych;
- policji;
- oświaty;
- ochrony zdrowia;
- organizacji pozarządowych;
- kuratorzy sądowi.

Mieszkańcy Gminy Markusy objęci są pomocą w formie poradnictwa specjalistycznego, w tym celu GOPS w Markusach współpracuje z:

- Elbląskim Centrum Mediacji i Aktywizacji Społecznej, dzięki czemu osoby i rodziny z terenu gminy Markusy objęte są pomocą prawną, psychologiczną oraz mediatora rodzinnego. Specjaliści z ECM pełnią dyżury w GOPS w Markusach;

- Gminną Komisją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, gdzie osoby i rodziny z terenu gminy Markusy są objęte pomocą terapeuty uzależnień;
- Poradnictwo rodzinne świadczone jest przy wykorzystaniu kadr zatrudnionych w GOPS w Markusach.

W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy:

- psychologicznej;
- poradnictwa socjalnego, prawnego lub rodzinnego;
- schronienia do 3 miesięcy.

Osoby dotknięte przemocą w rodzinie mogą otrzymać pomoc w formie schronienia (do 3 miesięcy z możliwością przedłużenia w indywidualnych, uzasadnionych przypadkach), poradnictwa prawnego, socjalnego oraz pomoc terapeuty w Specjalistycznym Ośrodku Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie przy ul. Zw. Jaszczurczego 17 w Elblągu.

Osoby przewlekłe psychicznie chore, upośledzone umysłowo w stopniu głębokim, znacznym i umiarkowanym, a także z lekkim upośledzeniem umysłowym, gdy jednocześnie występują inne zaburzenia (zwłaszcza neurologiczne) mogą liczyć na pomoc w Środowiskowym Domu Samopomocy. Pomoc w ŚDS polega m.in. na: treningu funkcjonowania w codziennym życiu, treningu umiejętności interpersonalnych, terapii ruchowej i zajęciowej itp. GOPS w Markusach w tym zakresie współpracuje z ŚDS w Jegłowniku i Kwietniewie.

3.7 Infrastruktura mieszkaniowa i wodno-kanalizacyjna

Aktywność mieszkańców Gminy Markusy koncentruje się wokół działalności różnych stowarzyszeń, zespołów, kół lokalnych czy też przy Ochotniczej Straży Pożarnej [*więcej w rozdziale 3.11.*]. Celem tych instytucji jest przede wszystkim dbanie o rozwój gminy, ochrona dorobku kultury i tożsamości oraz organizacja życia społecznego.

Oprócz możliwości aktywnego udzielania się w gminnych organizacjach, jednym z podstawowych i ważnych elementów dla społeczeństwa jest miejsce i jakość zamieszkania. Ma to istotny wpływ na komfort życia mieszkańców. Zabudowa mieszkaniowa na terenie Gminy Markusy w dużej mierze nawiązuje do budownictwa charakterystycznego dla osadnictwa wiejskiego (rolniczego) zarówno pod względem formy, jak i funkcji.

Według danych GUS [*Tabela 14*], na terenie gminy w 2014 roku było 1086 mieszkań, co stanowiło niewielki wzrost względem roku 2010 (tj. o 2%). W okresie czterech lat wzrosła także liczba izb; przybyło ich 127. Ze względu na przyrost mieszkań i izb na obszarze gminy równocześnie zwiększyła się łączna powierzchnia użytkowa mieszkań – z 83 135 m² w 2010 roku do 85 892 m² w roku 2014.

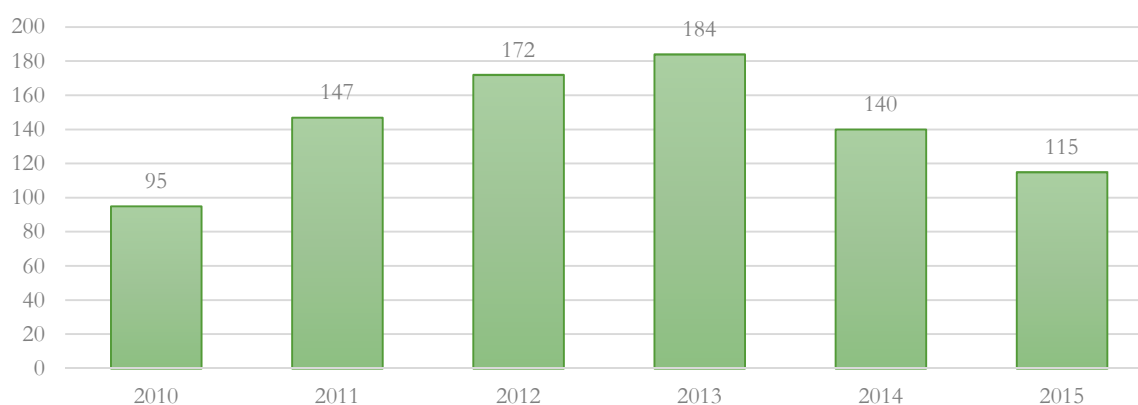
Tabela 14. Zasoby mieszkaniowe w Gminie Markusy w latach 2010-2014

	2010	2011	2012	2013	2014
Liczba mieszkań	1065	1069	1078	1082	1086
Liczba izb	4174	4196	4252	4274	4301
Powierzchnia użytkowa mieszkań [m ²]	83 135	83 555	84 601	85 154	85 892

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Liczba przyznanych dodatków mieszkaniowych w okresie 2010-2015 zwiększyła się. Zaznaczyć jednak należy, że największy i zarazem systematyczny wzrost odnotowano w latach 2010-2013. W okresie późniejszym liczba przyznawanych świadczeń malała.

Wykres 13. Dodatki mieszkaniowe przyznane w latach 2010-2015



Źródło: Opracowanie własne na podstawie udostępnionych danych.

Warunki mieszkaniowe można ocenić m.in. na podstawie wyposażenia danego mieszkania lub izby w instalacje techniczno-sanitarne. Na przestrzeni lat 2010-2014 odnotowano niewielki wzrost odsetka mieszkań wyposażonych w wodociągi (z 95,0% do 95,5%), centralne ogrzewanie (z 60,3% do 61,2%) oraz w urządzenia kąpielowe, prysznice z odpływem wody w łazienkach (z 75,7% do 76,3%).

Tabela 15. Wyposażenie mieszkań w instalacje w Gminie Markusy w roku 2010 i 2014

Wyszczególnienie	Udział [w%]
2010 rok	
Wodociągi	95,0 %
Łazienka	75,7 %
Centralne ogrzewanie	60,3 %
2014 rok	
Wodociągi	95,2 %
Łazienka	76,3 %
Centralne ogrzewanie	61,2 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Zgodnie z danymi uzyskanymi od Gminnego Zakładu Komunalnego Sp. z o. o. źródłem zaopatrzenia w wodę mieszkańców gminy są obecnie trzy ujęcia wód głębinowych (studnie wiercone) i trzy Stacje Uzdatniania Wody w miejscowościach Żurawiec, Kępniowo i Stalewo. Pobór wody następuje przy pomocy pomp głębinowych (pompowana jest do SUW), a następnie poddawana procesowi uzdatniania i tłoczona do sieci wodociągowej.

Proces produkcji wody uzdatnionej w poszczególnych SUW odbywa się w/g poniższego schematu:

1. Stacja Uzdatniania Wody w Żurawcu:

- woda surowa ze studni agregatem pompowym tłoczona jest pod ciśnieniem rurociągiem do SUW;
- pierwszym procesem jest natlenienie wody sprężonym powietrzem w aeratorach wodno-powietrznych gdzie następuje napowietrzanie wody w celu utlenienia związków żelaza i manganu;
- następnie napowietrzona woda tłoczona jest pod ciśnieniem do trzech ciśnieniowych filtrów pospiesznych w systemie I stopniowej filtracji, gdzie na odpowiednio zaprojektowanych złożach filtracyjnych następuje redukcja zanieczyszczeń wody do wymogów określonych rozporządzeniem Ministra Zdrowia, w szczególności związków żelaza i manganu, jonu amonowego, mętności;
- następnie woda uzdatniona z filtrów tłoczona jest pod stałym ciśnieniem kontrolowanym elektronicznie do sieci wodociągowej;
- kolejnym procesem jest usuwanie z filtrów nagromadzonego żelaza i manganu

podczas cyklicznego procesu płukania. Powstałe w tym procesie wody popłuczne odprowadzane są do osadnika, z którego po ustabilizowaniu zostają odprowadzone do rowu melioracyjnego;

- SUW wyposażona jest w chlorator, którym w razie konieczności przy użyciu odpowiedniej dawki podchlorynu sodu, można dezynfekować wodę.

2. Stacja Uzdatniania Wody w Kępnie:

- woda surowa ze studni agregatem pompowym tłoczona jest pod ciśnieniem rurociągiem do SUW;
- pierwszym procesem jest natlenienie wody sprężonym powietrzem w aeratorach wodno-powietrznych gdzie następuje napowietrzanie wody w celu utlenienia związków żelaza i manganu;
- następnie napowietrzona woda tłoczona jest pod ciśnieniem do trzech ciśnieniowych filtrów pospiesznych w systemie III stopniowej filtracji, gdzie na odpowiednio zaprojektowanych złożach filtracyjnych następuje redukcja zanieczyszczeń wody do wymogów określonych rozporządzeniem Ministra Zdrowia, w szczególności związków żelaza i manganu, jonu amonowego, mętności;
- następnie woda uzdatniona z filtrów tłoczona jest pod stałym ciśnieniem kontrolowanym elektronicznie do sieci wodociągowej;
- kolejnym procesem jest usuwanie z filtrów nagromadzonego żelaza i manganu podczas cyklicznego procesu płukania. Powstałe w tym procesie wody popłuczne odprowadzane są do dwóch zbiorników osadu z których po ustabilizowaniu zostają odprowadzone do rowu melioracyjnego;
- SUW wyposażona jest w chlorator, którym w razie konieczności przy użyciu odpowiedniej dawki podchlorynu sodu, można dezynfekować wodę.

3. Stacja Uzdatniania Wody w Stalewie:

- woda surowa ze studni agregatem pompowym tłoczona jest pod ciśnieniem rurociągiem do SUW;
- pierwszym procesem jest natlenienie wody sprężonym powietrzem w aeratorach wodno-powietrznych gdzie następuje napowietrzanie wody w celu utlenienia związków żelaza i manganu;

- następnie napowietrzona woda tłoczona jest pod ciśnieniem do dwóch ciśnieniowych filtrów pospiesznych w systemie II stopniowej filtracji, gdzie na odpowiednio zaprojektowanych złożach filtracyjnych następuje redukcja zanieczyszczeń wody do wymogów określonych rozporządzeniem Ministra Zdrowia, w szczególności związków żelaza i manganu, jonu amonowego, mętności;
- następnie woda uzdatniona z filtrów tłoczona jest do zbiornika hydroforowego a następnie za pomocą poduszki powietrznej wprowadzana do sieci wodociągowej;
- kolejnym procesem jest usuwanie z filtrów nagromadzonego żelaza i manganu podczas cyklicznego procesu płukania. Powstałe w tym procesie wody popłuczne odprowadzane są do dwóch zbiorników osadu z których po ustabilizowaniu zostają odprowadzone do rowu melioracyjnego;
- SUW wyposażona jest w chlorator, którym w razie konieczności przy użyciu odpowiedniej dawki podchlorynu sodu, można dezynfekować wodę ¹¹ .

Odbiór ścieków odbywa się poprzez transport kolektorami ściekowymi do oczyszczalni oraz ich oczyszczanie zgodnie z warunkami określonymi w pozwoleniu wodociągowym:

Kontenerowa biologiczno – mechaniczna oczyszczalnia ścieków typu EKO – WGB w Starym Dolnie wraz z siecią kanalizacji sanitarnej na terenie miejscowości Stare Dolno i część miejscowości Brudzędy. Przesył ścieków bytowo – komunalnych z sieci sanitarnej do oczyszczalni ścieków odbywa się metodą grawitacyjną oraz ciśnieniową za pomocą przepompowni ścieków (P1 – P9). Proces oczyszczania ścieków odbywa się w/g poniższego opisu:

- ścieki surowe dopływają do zbiornika przepompowni głównej w oczyszczalni skąd za pomocą pompy z rozdrabniaczem i pływakiem rtęciowym tłoczone są do osadnika wstępnego ze zbiornikiem osadu nadmiernego;

¹¹ „Wieloletni plan rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych na lata 2015-2020”, [data dostępu: 05.08.2016 r.].

- następnie ścieki przy pomocy pompy mamutowej transportowane są do komory odświeżania ścieków, gdzie zostają poddawane trzykrotnej recyrkulacji pompą zanurzeniową;
- dalej ścieki przepływają do komory beztlenowej i niedotlenionej gdzie zostają w sposób cykliczny (sterowanie elektryczno – czasowe) mieszane za pomocą mieszadeł śmigłowych. W tych komorach następują również procesy biologicznego oczyszczania ścieków przy pomocy odpowiednich szczepów bakterii;
- kolejnym etapem oczyszczania ścieków jest komora napowietrzania, gdzie 26 dyfuzorów za pomocą sprężonego powietrza wytwarzanego specjalną dmuchawą ścieki zostają odpowiednio natlenione;
- ostatnim etapem kontenerowej oczyszczalni jest osadnik wtórny skąd ścieki oczyszczone kolektorem odprowadzane są przez betonowo – kamienny wylot ścieków typu melioracyjnego do rzeki Dzierżoń;
- oczyszczalnia wyposażona jest również w punkt zlewny i magazyn ścieków surowych zaadoptowany przez spółkę z istniejącego szamba o poj. 80 m¹².

Gminny Zakład Komunalny Sp. z o. o. świadczy usługi na rzecz mieszkańców, podmiotów gospodarczych oraz obiektów użyteczności publicznej w zakresie:

- Budowy sieci wodociągowych i kanalizacyjnych;
- Budowy przyłączy wodociągowych i kanalizacyjnych;
- Usługi specjalistyczne – czyszczenia kanalizacji;
- Wywóz nieczystości płynnych.

W ramach programu „Wieloletni plan rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych na lata 2015-2020” głównymi zadaniami Spółki na te lata będą:

- Modernizacja oczyszczalni ścieków w Starym Dolnie w zakresie zwiększenia możliwości przepustowych, wymiana pomp, montaż dodatkowych mieszadeł i urządzeń do natleniania ścieków w zaadoptowanym magazynie ścieków surowych

¹² „Wieloletni plan rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych na lata 2015-2020”, [data dostępu: 05.08.2016 r.].

oraz wykonanie przeglądu wideo i czyszczenie sieci kanalizacji grawitacyjnej w Starym Dolnie;

- Rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej na terenie Gminy Markusy w miejscowościach Żurawiec, Stare Dolno, Stalewo, Stalewo-Złotnica;
- Budowa stacji uzdatniania wody w Dzierzgonce, która będzie zapewniać odpowiednią ilość i ciśnienie wody w miejscowościach Nowe Dolno, Stankowo, Topolno. Jednocześnie jako trzecia SUW w wodociągu grupowym, pozwoli na bieżące wyłączenia i przeglądy pozostałych dwóch stacji w miejscowościach Żurawiec i Kępniowo;
- Modernizacja SUW w Stalewie polegająca na wymianie agregatu pompowego oraz montażu sterowania elektronicznego pracą pompy;
- Rekonstrukcja dwóch studni głębinowych w ujęciu wód w miejscowości Żurawiec;
- Montaż urządzeń elektronicznych monitorujących i wizualizujących pracę wodociągu oraz stacji uzdatniania.

Tabela 16 zakres planowanych przedsięwzięć rozwojowo – modernizacyjnych urządzeń wodociągowych i kanalizacyjnych GZK Sp. z o.o. w Markusach

Lp.	Zadania rozwojowo- modernizacyjne	Wielkość środków w roku netto w tys. zł					
		2015	2016	2017	2018	2019	2020
I	Urządzenia wodociągowe						
1.	Budowa SUW w Dzierzgonce	250					
2.	Modernizacja SUW w Stalewie		30				
3.	Wymiana sieci wodociągowej w Starym Dolnie				100		
4.	Wymiana sieci wodociągowej w Stalewie (azbest)						150
5.	Rozbudowa wodociągu wiejskiego Stalewo – Złotnica			150			
6.	Rekonstrukcja dwóch studni głębinowych w ujęciu Żurawiec		200				
7.	Wymiana części sieci wodociągowej w Żurawcu (azbest)					100	
8.	Montaż urządzeń monitoringu sieci wodociągowych i SUW		5	10	10	10	10
II	Urządzenia kanalizacyjne						
1.	Modernizacja oczyszczalni ścieków w Starym Dolnie	5	5	10	10	10	10
2.	Przegląd wideo i czyszczenie kanalizacji grawitacyjnej w Starym Dolnie		8				

Lp.	Zadania rozwojowo- modernizacyjne	Wielkość środków w roku netto w tys. zł					
		2015	2016	2017	2018	2019	2020
	RAZEM	255	248	170	120	120	170

Źródło: „Wieloletni plan rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych na lata 2015-2020”

Działania z zakresu racjonalizacji zużycia oraz wyprowadzania ścieków, przy wsparciu nowoczesnych technologii, mają na celu osiągnięcie jak najwyższych standardów produkcji wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi oraz oczyszczanych ścieków, poprzez:

- **Poprawę jakości produkowanej wody** - Spółka zamierza wprowadzić we wszystkich posiadanych stacjach uzdatniania wody trzy stopniowy system filtracji wody, którego założonym efektem będzie znacząca poprawa parametrów fizyko – chemicznych uzdatnionej wody;
- **Minimalizację strat wody** - planowana budowa systemu monitoringu i wizualizacji pracy sieci wodociągowej poprzez zamontowanie w wyznaczonych punktach sieci specjalnych układów pomiarowych z cyfrową transmisją danych, spowoduje szybki i precyzyjny dostęp do informacji o awariach, umożliwiając podjęcie natychmiastowych działań naprawczych;
- **Gospodarkę wodomierzową** - od trzech lat prowadzona jest wymiana wodomierzy dotychczas stosowanych na wodomierze hybrydowe polskiej firmy, całkowicie odporne na działanie magnesów neodymowych, mrozoodpornych do -15°C oraz o wysokim progu rozruch. Dodatkowo w wodomierzach montowane są zawory antykropelkowe opatentowane przez producenta wodomierzy. Głównym celem działań związanych z wymianą wodomierzy jest jednolite i jak najdokładniejsze opomiarowanie dostarczanej wody. Poza właściwym i dokładnym opomiarowanie wody przedsięwzięcie to przynosi wymierne efekty zwiększenia sprzedaży wody oraz wymusza racjonalniejsze korzystanie z wody.
- **Gospodarkę ściekową** – w zakresie wprowadzania ścieków do kanalizacji grawitacyjnej w Starym Dolnie planuje się przeprowadzenie akcji edukacyjnych mających na celu podniesienie wiedzy mieszkańców dotyczącej korzystania z urządzeń kanalizacyjnych. W celu zapobieżenia przedostawaniu się do kanalizacji wód

opadowych i roztopowych włączy kanalizacyjne zostaną podniesione i odpowiednio uszczelnione w szczególności na trasach spływów strumieni wód opadowych¹³.

W zakresie planowanych nakładów i sposobów sfinansowania zakładanych inwestycji przewiduje się wykorzystanie środków własnych oraz zewnętrznych (dotacje, środki pomocowe, pożyczki i kredyty). W zakresie środków pomocowych zakłada się wykorzystanie różnych dostępnych programów ze środków unijnych w tym z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko – Mazurskiego, Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorstw z Banku Gospodarstwa Krajowego.

Tabela 17 Szacunkowe wielkości środków netto w tys. zł, z rozbiem na źródła finansowania

Źródła finansowania		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Lp.							
1.	Środki własne	200	48	70	50	50	70
2.	Środki zewnętrzne	55	200	100	70	70	100
3.	Nakłady inwestycyjne razem	255	248	170	120	120	170

Źródło: „Wieloletni plan rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych na lata 2015-2020”

WNIOSKI

1. Zapewniona podstawowa ochrona mieszkańców przed niebezpieczeństwem.

2. Działalność organizacji aktywujących społeczeństwo.

3. Polepszenie jakości wyposażenia mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne.

¹³ „Wieloletni plan rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych na lata 2015-2020”, [data dostępu: 05.08.2016 r.].

3.8 Infrastruktura techniczna i finanse

Grunty zabudowane i zurbanizowane w Gminie Markusy łącznie stanowią 434 ha, czyli niecałe 4% powierzchni ogólnej. W ramach tej kategorii terenów można wyróżnić m.in.: zabudowę mieszkaniową (12 ha), tereny zurbanizowane niezabudowane (3 ha), obszary o charakterze przemysłowym (1 ha), tereny rekreacji i wypoczynku (3 ha), tereny komunikacyjne (399 ha). W obrębie obszaru wiejskiego występują także inne grunty, w tym np. użytki rolne (razem 8896 ha), użytki ekologiczne (91 ha), nieużytki (417 ha), grunty pod wodami (471 ha), grunty leśne, zadrzewione i zakrzewione (525 ha)¹⁴.

Atutem Gminy Markusy niewątpliwie są obszary rekreacyjne. Funkcja turystyczno-rekreacyjna obszaru wiejskiego rozwija się w oparciu o walory środowiska przyrodniczego i kulturowego. Z tego względu, coraz częściej w gminie zezwala się na zagospodarowanie terenów rolnych i leśnych na obszary zapewniające usługi turystyczne i rekreacyjne.

W wyniku ciągłego rozrastania gruntów zabudowanych i zurbanizowanych oraz powstawania nowych miejsc rekreacyjnych, istnieje potrzeba tworzenia do tych obszarów dojazdów drogowych. Obecną infrastrukturę komunikacyjną Gminy Markusy stanowi sieć dróg transportu kołowego, nie ma żadnej linii kolejowej. Co więcej, przez teren Gminy Markusy nie przebiegają trasy komunikacyjne o randze międzynarodowej, krajowej, wojewódzkiej. Połączenia komunikacyjne zapewniają przede wszystkim drogi powiatowe (łącznie ze sobą poszczególne jednostki osadnicze, oraz prowadzące do centralnych miast regionów sąsiednich) oraz gminne.

Na sieć dróg publicznych przebiegających przez obszar gminy składają się:

- drogi powiatowe tworzące układ podstawowy¹⁵:
 - nr **1126 N** łącząca: Żuławka Sztumska (woj. pomorskie) – Stalewo – Zwierzno – Balewo – Krzewsk – Żółwiniec – Jurandowo;

¹⁴ Dane na 2014 r. z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego

¹⁵ <http://mpzp.igemap.pl/doc/elblag/markusy/00.pdf>, [data dostępu: 08.08.2016 r].

- nr **1103 N** łącząca: Kępki (woj. pomorskie) – Bielnik Drugi – Kazimierzewo – Wikrowo – Jegłownik – Gronowo Elbląskie – Zwierzno – Stare Dolno – Wysoka – droga wojewódzka nr 527;
- nr **1119 N** łącząca: droga krajowa nr 22 – Karczowiska Górne – Markusy – Marwica – droga wojewódzka nr 527;
- nr **1121 N** łącząca: droga krajowa nr 22 – Raczki Elbląskie – Krzewsk – Wiśniewo – Kępniewo;
- nr **1122 N** łącząca: Szaleniec (woj. pomorskie) – Rozgart – Różany – Markusy – Żukowo;
- drogi tworzące układ pomocniczy¹⁶:
 - powiatowe:
 - nr **1124 N** łączące: Węgle – Żurawiec – Jezioro – Markusy – dr. nr 1126 N;
 - nr **1123 N** łączące: Jezioro – Markusy – Rachowo;
 - nr **1128 N** łączące: Nowe Dolno – Stare Dolno – Święty Gaj – Bągart (woj. pomorskie);
 - nr **1129 N** łączące: Nowe Kępniewo – Wysoka;
 - nr **1150 N** łączące: Komorowo Żuławskie – Dłużyna – Nowe Kępniewo – Topolno
 - gminne 33 dróg o numerach od 103001 N do 103033 N;
- drogi nie zaliczone do żadnej kategorii dróg publicznych:
 - drogi w tkance wiejskiej;
 - drogi dojazdowe do gruntów rolnych i leśnych;
 - drogi dojazdowe (wewnętrzne) do obiektów użytkowanych przez podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

¹⁶ <http://mpzp.igeomap.pl/doc/elblag/markusy/00.pdf>, [data dostępu: 08.08.2016 r].

Tabela 18. Drogi gminne publiczne w Gminie Markusy

L.P.	NUMER DROGI	PRZEBIEG DROGI
1	103001 N	Stalewo – (łąki)
2	103002 N	dr. pow. nr 1126N – Złotnica - Zwierzeńskie Pole – dr. pow. nr 1124N
3	103003 N	dr. pow. nr 1126N – Złotnica
4	103004 N	dr. gm. nr 103002N (Złotnica) – dr. gm. Nr 103006 N
5	103005 N	dr. gm. nr 103006N (Zwierzno Kol.) – dr. pow. nr 1124N
6	103006 N	dr. gm. nr 103002N (Zwierzno Kol.) – dr. pow. nr 1126N (Zwierzno)
7	103007 N	Zwierzno – (łąki)
8	103008 N	Zwierzno – rzeka Balewka
9	103009 N	dr. pow. nr 1124N – dr. pow. nr 1123 N
10	103010 N	dr. pow. nr 1124N – dr. pow. nr 1123 N
11	103011 N	dr. pow. nr 1119N (wzdłuż gr. gminy) – dr. pow. nr 1122N (Węgle - Żukowo)
12	103012 N	dr. gm. nr 103011N – Jezioro
13	103013 N	miejsowość Jurandowo – gr. gminy
14	103014 N	dr. pow. nr 1121N – dr. gm. nr 103013N
15	103015 N	dr. pow. nr 1121N (Krzewsk) – dr. pow. nr 1126N (Żółwiniec)
16	103016 N	dr. pow. nr 1119N (Balewo) – dr. pow. nr 1121N (Krzewsk)
17	103017 N	dr. pow. nr 1121N (Krzewsk) – jezioro Druzno
18	103018 N	dr. pow. nr 1126N (Żółwiniec) – rzeka Balewka
19	103019 N	dr. pow. nr 1103N (Kępniowo) – Dzierzgonka – (wzdłuż rzeki Dzierzgoń) - rzeka Balewka
20	103020 N	dr. pow. nr 1123N (Rachowo) – dr. gm. nr 103019N (Kępniowo)
21	103021 N	dr. gm. nr 103019N (Dzierzgonka) – Rachowo- (wzdłuż rzeki Balewka) - dr. pow. nr 1121N (Wiśniewo)
22	103022 N	dr. pow. nr 1119N – dr. gm. nr 103021N (Wiśniewo)
23	103023 N	dr. gm. nr 103021N (Rachowo) – Wiśniewo
24	103024 N	dr. gm. – dr. pow. nr 1103N (Brudzędy Wielkie)
25	103025 N	dr. pow. nr 1103N (Brudzędy) – (wzdłuż rzeki Dzierzgoń) – Brudzędy Wielkie – gr. gminy
26	103026N	dr. pow. nr 1103N (Brudzędy) – (rzeka Dzierzgoń)
27	103027 N	dr. pow. nr 1103N (Brudzędy) – (rzeka Dzierzgoń)
28	103028 N	gr. gminy - Stare Dolne
29	103029 N	Stare Dolno –Nowe Dolno – gr. gminy
30	103030 N	dr. pow. nr 1119N (Nowe Dolno) – (wzdłuż rzeki Brzeźnica) - Stankowo - gr. gminy
31	103031 N	Stankowo - gr. gminy
32	103032 N	Kępniowo – Topolno Małe

L.P.	NUMER DROGI	PRZEBIEG DROGI
33	103033 N	Topolno Małe – gr. gminy

Źródło: Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Markusy. Część II: Kierunki rozwoju przestrzennego gminy Markusy, 2009.

Najbliższą trasą rangi wojewódzkiej do obszaru omawianej gminy jest droga nr 527 (Dzierzgoń - Rychliki - Pasłęk - Morąg - Łukta – Olsztyn). Przebiega ona niedaleko południowo-wschodniej granicy gminy. Na północ od granicy terenu gminy biegnie droga krajowa nr 22¹⁷, która następnie łączy się z drogą ekspresową nr S7¹⁸, ciągnącą się niedaleko wschodniej granicy gminy.

Dzięki istniejącym szlakom kołowym mieszkańcy Gminy Markusy mają możliwość nie tylko do przemieszczania się w obrębie lokalnym, ale także do wyjazdów poza granice obszaru wiejskiego. Odległość od ośrodka gminnego I rzędu – wsi Markusy, do stolicy powiatu – miasta Elbląg, mierzona w linii prostej, wynosi niecałe 12 km, natomiast mierzona wzdłuż najkrótszej drogi gminnej – około 17 km. Odległości do największych miast w regionie zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 19. Odległość od miejscowości Markusy do ważniejszych ośrodków

Miasto	Odległość *
Dzierzgoń	19,6 km
Elbląg	17,2 km
Kwidzyn	58,0 km
Malbork	31,2 km
Nowy Dwór Gdański	36,6 km
Olsztyn	101,0 km
Ostróda	71,3 km
Pasłęk	21,0 km

¹⁷ Przebieg drogi nr 22: zachodnia granica państwa - Kostrzyn - Wałdowice - Gorzów Wielkopolski - Wałcz - Człuchów - Chojnice - Starogard Gdański - Czarlin - Malbork - Stare Pole - Elbląg - Chruściel -Grzechotki – wschodnia granica państwa; Wykaz dróg krajowych zgodny z zarządzeniem Nr 73 Generalnego Dyrektora Dróg Krajowych i Autostrad z dnia 02.12.2008 r.

¹⁸ Przebieg drogi nr S7: Straszyn - Gdańsk - Nowy Dwór Gdański - Elbląg - Ostróda - Olsztynek - Nidzica - Mława - Płońsk - Zakroczym - Nowy Dwór Mazowiecki - Łomianki - Warszawa - Grójec - Radom - Skarżysko-Kamienna - Suchedniów - Kielce - Chęciny - Jędrzejów - Kraków - Myślenice - Lubień - Rabka

Miasto	Odległość *
Sztum	35,1 km
Tczew	52,3 km

**odległość przybliżona*

Źródło: Opracowanie własne.

Należy zaznaczyć, że drogi na terenie gm. Markusy są w złym stanie technicznym i wymagają remontów, przebudowy, w tym także: rozbudowy sieci oświetlenia ulicznego, odwodnienia, remontu i budowy chodników, poboczy, miejsc parkingowych, zatok autobusowych, wiat przystankowych. Drogi powiatowe posiadają w przeważającej części nawierzchnię asfaltową jednak występują też drogi o nawierzchni z kamienia oraz szutrowe. Większa część dróg gminnych na terenie omawianej jednostki posiada nawierzchnię szutrową lub z płyt yomb, która wymaga pilnej naprawy lub całkowitej wymiany nawierzchni.

Ze względu na zmiany w zagospodarowaniu przestrzennym gminy niezbędne jest wyznaczenie nowej sieci dróg gminnych.

Dostępność potencjałowa Gminy Markusy

Dostępność potencjałowa określa możliwości zajścia interakcji między miejscami w przestrzeni na podstawie ich cech społeczno-ekonomicznych i wzajemnych odległości. Jej zaletą jest zdolność do syntetycznej oceny miejsc w kontekście całości systemu transportowego¹⁹.

Z analizy rozkładu dostępności potencjałowej w 2010 r. wynika, że wskaźnik dla całego województwa warmińsko-mazurskiego był zróżnicowany [*Rysunek 6*]. Najlepiej rozwiniętymi regionami były miasta zlokalizowane przy zachodniej granicy regionu. Im dalej na wschód, tym miernik dostępności potencjałowej był coraz niższy. Na północno-wschodnim krańcu województwa warmińsko-mazurskiego wartość dostępności spadła poniżej 1000. W

¹⁹ <http://www.igipz.pan.pl/accessibility/pl/6.html>, [data dostępu 08.08.2016 r.].

przypadku Gminy Markusy dostępność potencjałowa oceniona została jako niska, tj. między 1000 a 1400.

Rysunek 6. Rozkład dostępności potencjałowej w województwie warmińsko-mazurskim w 2010 r.



Źródło: Badania dostępności transportowej w IGiPZ PAN, <http://www.igipz.pan.pl/accessibility/pl/mapy.html>

Przewiduje się, że w roku 2030 dostępność potencjałowa w całym województwie warmińsko-mazurskim nie ulegnie większym zmianom [Rysunek 7]. Wartości tego miernika będą rozkładały się bardzo podobnie co w roku 2010. To oznacza, że na zachodzie regionu dostępność będzie najlepsza, a im dalej na wschód, a zwłaszcza na północny-wschód, tym dostępność będzie coraz trudniejsza. W przypadku Gminy Markusy dostępność potencjałową w 2030 r. oceniono jako średnią, tj. między 1400 a 1800.

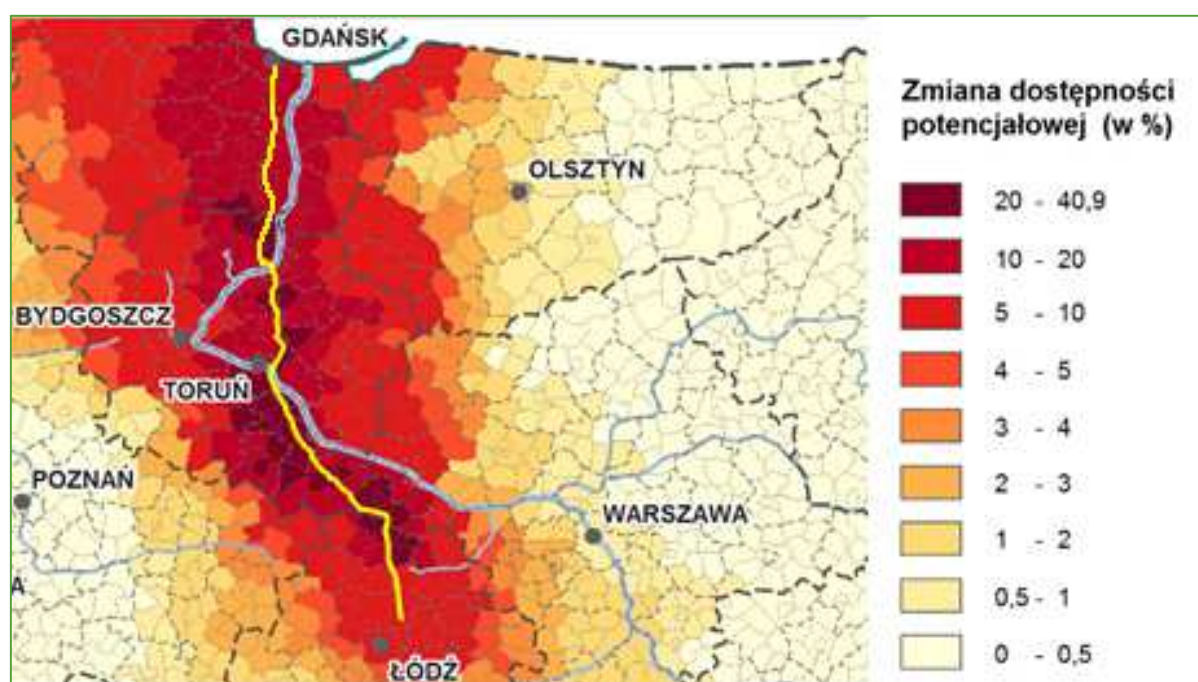
Rysunek 7. Perspektywny rozkład dostępności potencjałowej w województwie warmińsko-mazurskim w 2030 r.



Źródło: Badania dostępności transportowej w IGiPZ PAN.

Przypuszczać można, że na polepszenie dostępności potencjałowej w województwie warmińsko-mazurskim miała wpływ wybudowana autostrada A1 na odcinku Gdańsk-Łódź. Dzięki tej drodze szybkiego ruchu, zmiana dostępności potencjałowej na zachodzie regionu wzrosła o 5-10%, podczas gdy na wschodzie wskaźnik ten nie zmienił się [Rysunek 8].

Rysunek 8. Zmiany dostępności w wyniku realizacji inwestycji budowy autostrady A1 Gdańsk-Łódź



Źródło: Badania dostępności transportowej w IGIPZ PAN, <http://www.igipz.pan.pl/accessibility/pl/mapy.html>

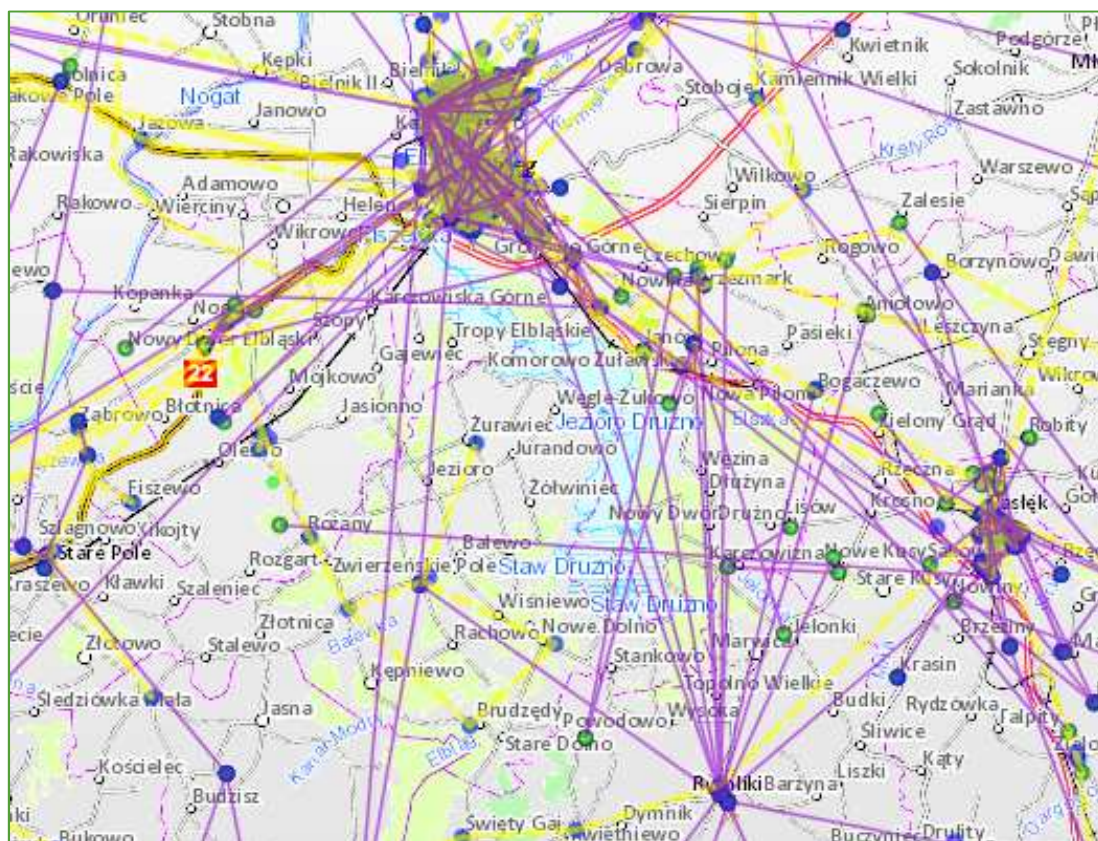
Łączy światłowodowe i radiowe

Na terenie gminy obecnie funkcjonują dwa podstawowe systemy połączeń telekomunikacyjnych: telekomunikacja kablowa oraz niezależne sieci telefonii komórkowych bazujących na stacjach przekaźnikowych i falach radiowych.

Na poniższym rysunku [Rysunek 9] przedstawiona została mapa łącz światłowodowych węzłów telekomunikacyjnych (linie żółte) oraz radiowych (linie różowe), z uwzględnieniem największych miast wokół Gminy Markusy. Węzły radiowe (kropki zielone z ciemną obwódką), to miejsca lokalizacji radiowych urządzeń nadawczo-odbiorczych. Węzły dostępowe (kropki jasnozielone), to urządzenia telekomunikacyjne lub zespół urządzeń

telekomunikacyjnych, zapewniających fizyczne podłączenia sieci agregujące ruch pochodzący od użytkowników końcowych. Węzły dystrybucyjne (kropki niebieskie), są to urządzenia telekomunikacyjne lub zespoły urządzeń telekomunikacyjnych, zapewniające fizyczne połączenie sieci telekomunikacyjnych, łączących węzły szkieletowej sieci telekomunikacyjnej z agregującymi ruch od użytkowników końcowych węzłami dostępowej sieci telekomunikacyjnej. Jak widać, Gmina Markusy jest słabo rozwiniętym terenem biorąc pod uwagę łączy światłowodowe i radiowe.

Rysunek 9. Łączy radiowe i światłowodowe w obrębie Gminy Markusy



Źródło: <http://www.polskaszerokopasmowa.pl/mapy/infrastruktura-telekomunikacyjna-na-terenie-rp-2014.html>

Finanse

Każdego roku Gmina Markusy ponosi wydatki na utrzymanie, modernizację lub budowę poszczególnych przestrzenno-społeczno-gospodarczych „komponentów” tworzących

niniejszą jednostkę administracyjną. Analizując poszczególne działy Klasyfikacji Budżetowej [Tabela 20] można zauważyć, że gmina zarówno w 2010 r., jak i w 2014 r. najwięcej środków przeznaczyła na dział nr 801 – oświata i wychowanie. W 2014 r. nakłady pieniężne na ten dział stanowiły 35,3% ogółu poniesionych wydatków z budżetu. Podczas gdy, dział transport i łączność stanowił zaledwie 0,3% wszystkich kosztów Gminy Markusy.

Tabela 20. Wydatki budżetowe Gminy Markusy w wybranych działach Klasyfikacji Budżetowej w roku 2010 i 2014

Dział	Rok 2010	Rok 2014
010 – rolnictwo i łowiectwo	1 182 342, 21 zł	669 718,25 zł
600 – Transport i łączność	115 095,07 zł	43 737,05 zł
700 – gospodarka mieszkaniowa	188 763,26 zł	150 599,39 zł
701 – działalność usługowa	21 021,66 zł	19 796,42 zł
750 – administracja publiczna	1 755 191,98 zł	1 909 912,78 zł
754 – bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpowodziowa	733 633,09 zł	174 089,45 zł
801 – oświata i wychowanie	4 875 779,19 zł	4 930 413,21 zł
851 – ochrona zdrowia	50 157,66 zł	44 827,24 zł
900 – gospodarka komunalna i ochrona środowiska	556 409,41 zł	607 730,92 zł
wszystkie działy uwzględnione w Klasyfikacji Budżetowej	15 726 848,94 zł	13 976 341,85 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Nakład pieniężny przeznaczony na dział nr 600 – transport i łączność, w 2014 r. został podzielony między szeregiem zadań/inwestycji dotyczących odpowiednio dróg powiatowych i gminnych przebiegających przez obszar omawianej jednostki. Do tych zadań/inwestycji zalicza się np. modernizację lub budowę dróg czy też poprawę bezpieczeństwa w ruchu drogowym.

- Na działania prowadzone w obrębie dróg powiatowych Gmina Markusy wydała:
 - 184 500,00 zł w 2012 r.;
 - 0 zł w 2013 r.;
 - 0 zł w 2014 r..
- Na działania prowadzone w obrębie dróg gminnych Gmina Markusy wydała:

- 35 930,01 zł w 2012r.;
- 59 972,05 zł w 2013 r.;
- 43 737,05 zł w 2014 r.

Największych inwestycji dotyczących dróg publicznych powiatowych i gminnych dokonano w 2012 r. Wówczas łączna wartość wszystkich projektów wyniosła ponad 220 tys. zł. W kolejnych dwóch latach nie uwzględniono w budżecie gminy wydatków na utrzymanie, modernizację lub budowę dróg powiatowych. Działania te dotyczyły tylko dróg gminnych.

Wydatki, jakie co roku ponosi Gmina Markusy w dużej mierze powiązane są też z opłatami: funkcjonowania gospodarki ściekowej, zużycia energii elektrycznej, wody i gazu.

Nieuporządkowana gospodarka ściekowa należy do głównych problemów Gminy Markusy. Niewielka liczba gospodarstw posiada oczyszczalnie przydomowe. Część szamb znajdujących się na terenie gminy jest nieszczelna, co grozi zanieczyszczeniem bakteriologicznym i chemicznym gleby oraz wody, którą piją mieszkańcy korzystający z własnej studni. Sieć kanalizacyjna występuje tylko w miejscowości Stare Dolno. Zlokalizowana jest tam również lokalna oczyszczalnia ścieków. Średnia liczba dopływających ścieków to 10 m³/d, podczas gdy maksymalna przepustowość obiektu oczyszczalni wynosi 30 m³/d²⁰. W 2010 r., jak i w 2014 r. w stosunku do ogólnej liczby ludności w gminie (odpowiednio: 4214 i 4182 osób), tylko 4% z mieszkańców korzystało z sieci kanalizacyjnej. Jej użytkownikami byli mieszkańcy Starego Dolna i kilka gospodarstw w miejscowości Brudzędy²¹. Wydatki gminy wiejskiej na gospodarkę ściekową i ochronę środowiska w 2010 r. wyniosły 116 140,93 zł, rok później 66 248,90 zł, a w latach 2012-2014 z budżetu gminnego nie przeznaczono żadnych nakładów finansowych²².

W związku ze słabo rozwiniętym systemem kanalizacyjnym, samorząd lokalny niniejszej jednostki administracyjnej przyjął za cel skanalizowanie wszystkich większych miejscowości w obrębie Gminy Markusy wraz z realizacją budowy wysokosprawnych oczyszczalni ścieków

²⁰ <http://mpzp.igeomap.pl/doc/elblag/markusy/00.pdf>, [data dostępu: 08.08.2016 r.].

²¹ <http://mpzp.igeomap.pl/doc/elblag/markusy/00.pdf>, [data dostępu: 08.08.2016 r.].

²² Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego – wydatki budżetów gmin i miast na prawach powiatu w latach 2010 -2014 dla rozdziału 90001 - Gospodarka ściekowa i ochrona wód.

na ich terenie lub instalacją systemów przesyłowo-zbiorczych z przesyłem ścieków do oczyszczalni w Elblągu²³.

Niestety ze względów finansowych w najbliższych latach nie ma możliwości na skanalizowanie gminy. W związku z tym faktem, do czasu wybudowania kanalizacji lokalny samorząd planuje udzielać wsparcia mieszkańcom przy budowie przydomowych oczyszczalni ścieków oraz wyposażenia budynków użyteczności publicznej w tego rodzaju obiekty lub zbiorniki bezodpływowe.

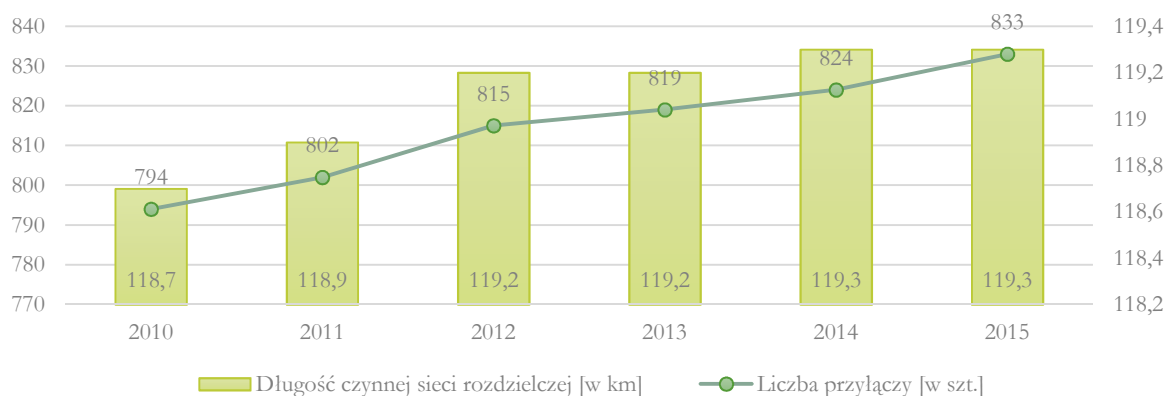
Inaczej przedstawia się sytuacja dotycząca gospodarki wodociągowej Gminy Markusy. Na całym jej obszarze każda miejscowość wyposażona została w sieć wodociągową. Na omawianym terenie działają dwa odrębne systemy wodociągowe, które funkcjonują w oparciu o trzy studnie wodne głębinowe. Ujęcia wody zlokalizowane są w Kępniewie i Żurawcu, które zasilają dwustronnie wodociąg grupowy obsługujący dwadzieścia miejscowości w Gminie Markusy. Z kolei trzecie ujęcie głębinowe usytuowany jest w Stalewie zaopatrujący w wodę tylko tę miejscowość²⁴.

W 2014 roku w Gminie Markusy było 119,3 km czynnej sieci rozdzielczej wodociągów. Względem roku 2010 tracja wodociągowa wydłużyła się o 1,4 km. Równorzędnie wzrosła też liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania, tj. o 39 sztuk [Wykres 15].

Wykres 14. Długość czynnej sieci rozdzielczej wodociągów [w km] na terenie Gminy Markusy w latach 2010-2015

²³ <http://mpzp.igeomap.pl/doc/elblag/markusy/00.pdf>, [data dostępu: 08.08.2016 r.].

²⁴ <http://mpzp.igeomap.pl/doc/elblag/markusy/00.pdf>, [data dostępu: 08.08.2016 r.].



Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Woda dostarczona do wodociągu na teren Gminy Markusy w czasie czterech lat stanowiła w 2010 r. – 300 m³, 2011, 2012, 2013 i 2014 r. – 400 m³. W tym samym okresie nastąpił także wzrost zużycia wody z wodociągów. W przeliczeniu na 1 mieszkańca zużycie to wynosiło:

- 26,9 m³ w 2010 r.;
- 27,4 m³ w 2011r.;
- 29,4 m³ w 2012 r.;
- 30,6 m³ w 2013 r.;
- 32,3 m³ w 2014 r.

Energia elektryczna na teren Gminy Markusy dostarczana jest z Głównego Punktu Zasilania GPZ – Elbląg – Wschód. Dostarczanie prądu odbywa się dzięki rozbudowanemu układowi sieci przesyłowych średniego napięcia SN 15kV oraz sieci niskiego SN napięcia poprzez stacje transformatorowe. Istniejąca sieć zaspokaja potrzeby mieszkańców omawianej gminy na zapotrzebowanie na energię elektryczną.

Przez wzgląd na rozwój przestrzenny poszczególnych miejscowości gminy oraz potrzeby zgłaszane przez mieszkańców, sieć oświetlenia ulicznego (w tym oświetlenie placów) wymaga rozbudowy oraz modernizacji. Z tym wiąże się wzrost ponoszonych przez gminę kosztów za energię elektryczną [Wykres 16]. Najwięcej środków na oświetlenie miejsc publicznych przeznaczono w 2012 r., było to o około 60% więcej niż w 2010 r. i niecałe 12% więcej niż w 2014 r.

Wykres 15. Wydatki na oświetlenie ulic, placów i dróg w Gminie Markusy w latach 2010-2014.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

W ramach ulepszenia systemu energetycznego na obszarze wiejskim, Gmina Markusy zaplanowała m.in.:

- poprowadzenie nowych sieci napowietrzno-kablowych o mocy 15kV i 0,4kV wzdłuż ciągów komunikacyjnych;
- budowę niezbędnych kubaturowych obiektów infrastruktury technicznej, w tym stacje transformatorowe lokalizowane na wydzielonych działkach z możliwością dojazdu;
- przełożenia kolidujących sieci elektroenergetycznych;
- budowę sieci 110kV, jako wyprowadzenie ze stacji GPZ 400/110KV lokalizowanej w okolicach miejscowości Helenowo (gmina Elbląg)²⁵.

Obszar omawianej gminy nie jest wyposażony w system gazowniczy. Jednakże dąży się do opracowania koncepcji gazyfikacji i doprowadzenia sieci gazowej średniego ciśnienia do wszystkich gospodarstw domowych. Co więcej, miejscowości niniejszej jednostki administracyjnej nie są ujęte w żaden scentralizowany system zaopatrujący społeczeństwo w energię ciepłą. W dodatku na terenie Gminy Markusy brakuje lokalnych kotłowni (poza kotłownią ogrzewającą Urząd Gminy, Zakład Komunalny, oraz Ośrodkiem zdrowia „Markusy”

²⁵ <http://mpzp.igeomap.pl/doc/elblag/markusy/00.pdf>, [data dostępu: 08.08.2016 r.].

– Jadwiga Arndt), dlatego jej mieszkańcy najczęściej ogrzewają swoje domy przy użyciu węgla²⁶.

W ramach finansowania i współfinansowania programów i projektów unijnych w 2014 roku gmina uzyskała przychód [Wykres 17]:

- ze środków Unii Europejskiej na finansowanie projektów i programów unijnych w wysokości 82 935,00 zł;
- ze środków budżetu państwa i inne przekazane jako współfinansowanie programów i projektów realizowanych z udziałem środków z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności UE w wysokości 21 100,74 zł.

Największe dotacje unijne Gmina Markusy uzyskała w 2011 r. – ponad 1 mln zł. W kolejnych latach kwoty te były znacznie mniejsze. Natomiast, środki otrzymane z budżetu państwa sukcesywnie rosły. W 2014 r. były one około 3,5 razy większe niż w 2010 r.

Zarówno środki z Unii Europejskiej, jak i środki z budżetu państwa wliczone zostały do pozostałych dochodów, jakie danego roku budżetowego Gmina Markusy pozyskała.

Wykres 16. Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych przez Urząd Gminy i jego jednostki, w Gminie Markusy w latach 2010-2014

	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.	2014 r.
środki z Unii Europejskiej na finansowanie programów i projektów unijnych	0,00 zł	1 038 436,22 zł	371 954,53 zł	40 205,67 zł	82 935,00 zł
środki z budż. państwa lub inne przekazane jako współfinansowanie progr. i proj. realizowanych z udz. śr. z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności UE	5 995,11 zł	5 322,51 zł	10 628,46 zł	14 598,73 zł	21 100,74 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

²⁶ <http://mpzp.igeomap.pl/doc/elblag/markusy/00.pdf>, [data dostępu: 08.08.2016 r.].

Ponadto, w skład dochodów ogólnych gminy wchodzi także dochody własne. Do dochodów własnych zalicza się między innymi: podatek rolny, podatek leśny, podatek od nieruchomości, podatek od środków transportowych, wpływy z opłaty skarbowej, podatek od czynności cywilnoprawnych, podatek od działalności gospodarczej od osób fizycznych, wpływy z opłaty eksploatacyjnej, wpływy z opłaty targowej, dochody z majątku, udziały w podatkach stanowiących dochody z budżetu państwa, wpływy z lokalnych opłat, wpływy z usług, środki na dofinansowanie, dochody z najmu i dzierżawy.

W oparciu o dane [Wykres 17] widać, że w okresie czterech lat wartość dochodów ogółem wahała się. W 2014 roku dochody ogółem wyniosły prawie 14 mln zł. Względem poprzednich lat były one wyższe niż w 2010 i 2011 r., ale równocześnie niższe niż w 2012 i 2013 r. (wówczas dochody przekraczały 14,5 mln zł). Podobna sytuacja przedstawiała się dla wartości dochodów własnych, co potwierdzają niemalże równoległe do siebie linie trendu dla tych dwóch rodzajów dochodów.

Wykres 17. Dochody ogółem i dochody własne Gminy Markusy w latach 2010-2014



Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

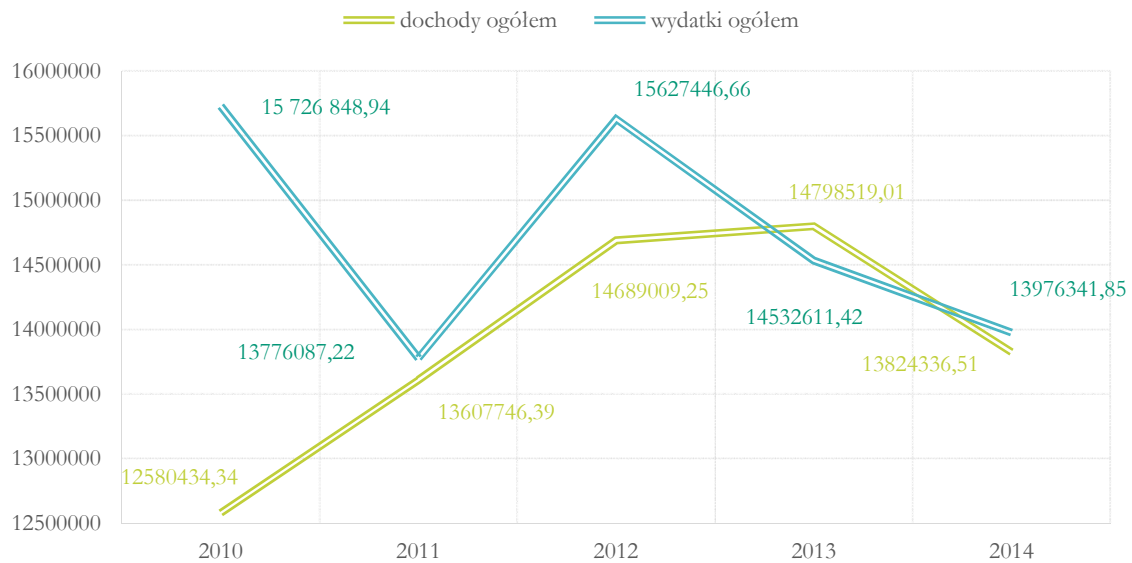
Zgodnie z podziałem działów wg Klasyfikacji Budżetowej największy dochód generowały sektory: różne rozliczenia (dział nr 758) i pomoc społeczna (dział nr 852). Z kolei, najmniejsze

wystąpiły w działach leśnictwo (dział nr 020) i kultura fizyczna (dział nr 926). Ponadto w budżecie Gminy Markusy odnotowano także dochody zerowe w dziale:

- nr 050 – rybołówstwo i rybactwo;
- nr 100 – górnictwo i kopalnictwo;
- nr 150 – przetwórstwo przemysłowe;
- nr 400 – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę;
- nr 500 – handel;
- nr 550 – hotele i restauracje;
- nr 630 – turystyka;
- nr 710 – działalność usługowa;
- nr 720 – informatyka;
- nr 730 – nauka;
- nr 752 – obrona narodowa;
- nr obowiązkowe ubezpieczenie społeczne;
- nr 755 – wymiar sprawiedliwości;
- nr 757 – obsługa długu publicznego;
- nr 03 – szkolnictwo wyższe;
- nr 851 – ochrona zdrowia;
- nr 925 – ogrody botaniczne i zoologiczne oraz naturalne obszary i obiekty chronionej przyrody.

Zestawienie dochodów i wydatków Gminy Markusy [Wykres 18] wskazuje, że od 2010 do 2012 r. oraz w 2014 r. wydatki były większe niż pozyskane dochody. Odwrotna sytuacja miała miejsce tylko w 2013 r. Wówczas wydatki z budżetu gminy były o prawie 300 tys. zł niższe niż dochody. Pomimo, że wartości kosztów głównie przewyższały wartości dochodów, to zauważyć można dość duże różnice między odnotowanymi wydatkami. Największy spadek nakładów finansowych nastąpił z roku 2010 na rok 2011, a największy skok z roku 2011 na rok 2012. W przypadku dochodów gminy wiejskiej, od 2010 r. do 2013 widoczny był tendencyjny wzrost ich wartości, dopiero z roku 2013 na rok 2014 zanotowano spadek.

Wykres 18. Dochody i wydatki ogółem [zł] Gminy Markusy w latach 2010-2014



Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

WNIOSKI

1. Nieuporządkowana gospodarka ściekowa na terenie gminy.
2. Przewarzające wydatki nad dochodami w budżecie gminy.
3. Przekształcanie terenów rolnych i leśnych na obszary turystyczno-rekreacyjne.
4. Brak w Gminie dróg o randze wojewódzkiej i krajowej oraz zły stan dróg powiatowych i gminnych.

3.9 Ochrona zdrowia

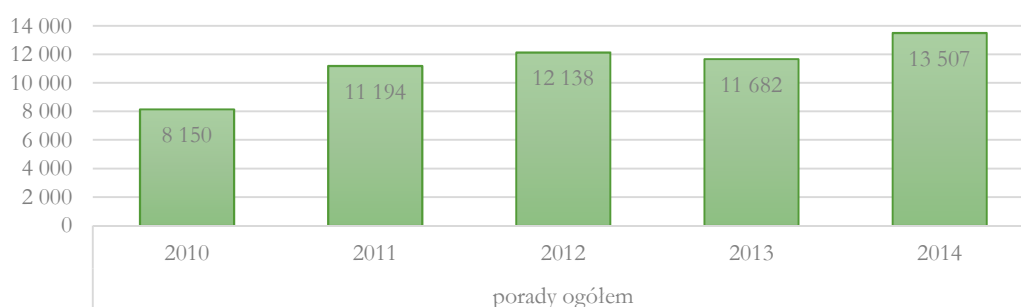
System ochrony zdrowia, to system zabezpieczający zdrowie przed negatywnymi skutkami jednostek chorobowych lub ograniczający ich szkodliwy wpływ.

Opieka zdrowotna na terenie Gminy Markusy, jest świadczona przez Ośrodek Zdrowia „Markusy” Jadwiga Arndt z punktem lekarskim w Żurawcu. Mieszkańcy gminy mają dostęp do usług świadczonych przez lekarza rodzinnego, położną, pediatrę. W Markusach można skorzystać także z usług stomatologicznych świadczonych przez Indywidualną Praktykę

Stomatologiczną Elżbieta Sobiech – Hałajec. Swoje usługi oferują także Pielęgniarki Domena Marek Arndt i Renata Peplau Spółka Partnerska, które zajmują się opieką nad pacjentami w ich środowisku domowym, a także profilaktyką zdrowotną w szkołach.

W ramach opieki zdrowotnej w SPZOZ Gminnego Ośrodka Zdrowia w Markusach w przeciągu czterech lat liczba udzielanych porad lekarskich wzrosła o 40%. Suma udzielonych porad ambulatoryjnych przez lekarzy w ciągu analizowanego okresu przekroczyła 55 tys. Najmniejszą liczbę świadczonych usług lekarskich zanotowano w roku 2010, a najwyższą w 2014 roku.

Wykres 19. Udzielone porady lekarskie w Gminie Markusy w latach 2010-2014



Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Na terenie gminy funkcjonuje tylko jeden punkt apteczny w Markusach, społeczność lokalna zaopatruje się w środki farmakologiczne najczęściej w aptekach w pobliskich miastach i miejscowościach.

WNIOSKI

1. Zapewniony dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej.
2. Zwiększenie liczby udzielanych porad ambulatoryjnych przez lekarzy.

3.10 Turystyka, sport i rekreacja

Na atrakcyjność Gminy Markusy przede wszystkim oddziałują elementy przyrodnicze i kulturowe Żuław Wiślanych – rejonu, którego część stanowi omawiany teren wiejski. Dzięki tym komponentom środowiska, Gmina Markusy posiada duży potencjał do tego, aby rozwijać działalność turystyczno-rekreacyjną oraz zagospodarować przestrzeń, gdzie będzie możliwość uprawiania różnego rodzaju sportu. Jednakże, szanse rozwojowe gminy w dużej mierze zależą od prowadzenia procesów restrukturyzacji i prywatyzacji oraz „modernizacji” mezoregionu Żuław Wiślanych. W pierwszym rzędzie ma to na celu polepszenie sprawności

systemów odwadniająco-nawadniających i transportowych oraz stworzenie nowoczesnych warunków zamieszkania i produkcji²⁷.

Gmina Markusy ze względu na krajobraz może pochwalić się wieloma atrakcjami turystycznymi i rekreacyjnymi. W poszczególnych wsiach niniejszej gminy znajduje się wiele atrakcji turystycznych, które warto zobaczyć. Należą do nich²⁸:

- Węgle-Żukowo
 - stara baza rybacka z XV wieku;
 - zabytkowy zajazd „Trzy Róże”;
 - zagrody holenderskie;
 - stacje pomp;
 - młyn.
- Jezioro
 - murowany kościół – zbór mennonicki wybudowany w 1865 r. w stylu neogotyckim;
 - cmentarz mennonicki z początku XVIII wieku;
 - kościół pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny z lat 1898-1899 z zabytkowymi organami, amboną i budynkiem plebanii;
 - zwodzony dwuskrzydłowy most drogowy nad rzeką Tiną o konstrukcji ażurowej z 1895 r. i o długości 39,2 m (jeden z najstarszych zwodzonych mostów w Polsce).
- Stalewo
 - Cmentarz ewangelicki z zachowanymi kilkoma stelami;
 - dom podcieniowy z 1751 r. o konstrukcji ryglowej;
 - dom podcieniowy z XIX wieku;
 - zabytkowa aleja lipowa z XIX wieku o długości 2 km.
- Złotnica
 - zagroda holenderska oraz zespół folwarczny z budynkiem dworu;

²⁷ <http://mpzp.igeomap.pl/doc/elblag/markusy/00.pdf>, [data dostępu: 08.08.2016 r.].

²⁸ http://www.markusy.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=68&Itemid=57&lang=pl, [data dostępu: 08.08.2016 r.].

- Zwierzno
 - kościół parafialny pod wezwaniem św. Michała Archanioła, w środku znajduje się m.in.: srebrno-złoty relikwiarz z około 1730 r., gotycka kropielnica, obrazy z 1714 r. z postaciami świętych, obraz Wskrzeszenie Łazarza, zabytkowa rzeźba Michała Anioła w walce ze smokiem;
 - dwa domy pomennonickie z XVIII i XIX wieku;
 - budynek stylizowany na dom podcieniowy – dawny dom ludowy, teraz szkoła podstawowa.
- Żółwiniec
 - zagrody holenderskie;
 - wieża widokowa w Żółwińcu nad Jeziorem Druzno z dwoma platformami na wysokości 5 i 10 metrów (w 2014 roku wieża została uszkodzona przez pożar – wymaga remontu).
- Krzewsk
 - brama przy cmentarzu ewangelickim;
 - budynki mieszkalne wraz z zabudowaniami gospodarskimi;
 - sieć kanałów z XVII i XIX wieku;
 - gospodarstwo rolne z hodowlą strusi afrykańskich.
- Markusy
 - dom podcieniowy z 1789 r. – drewniany, odeskowany, z podcieniem wspartym na pięciu słupach;
 - dawne budynki kolejowe;
 - poczta, piekarnia, ośrodek zdrowia i kuźnia;
 - cmentarz mennonicki z XVIII wieku z pięknie zachowanymi nagrobkami;
 - jesion wyniosły o obwodzie 2,8 m przy drodze tzw. aleją jesionów;
 - dąb szypułkowy o obwodzie 5,8 m na terenie osiedla byłego zakładu rolnego.
- Dzierzgonka
 - kilka zabytkowych zagród holenderskich;
 - stare budynki mieszkalne;
 - most z przesłem obrotowym na rzece Dzierzgoń z 1943 r.;
 - stacja pomp.

- Kępnowo
 - dom podcieniowy wsparty na sześciu słupach;
 - spichlerz;
 - kilka starych domów mieszkalnych;
 - aleja lipowa i kilka nagrobków na cmentarzu menonickim.
- Stare Dolno
 - budynek z wieżą, budynek dawnej karczmy;
 - obiekty gospodarcze;
 - młyn;
 - śluza nad kanałem;
 - park, gdzie zachowało się kilka okazów buków pospolitych, dębów szypułkowych, kasztanowiec zwyczajny, sosna wejmutka i wiąz szypułkowy;
 - aleja lipowa o długości 100 m z przełomu XVIII i XIX wieku.

Pomimo licznych atrakcji turystyki architektonicznej, występujących w wymienionych powyżej wsiach, obiekty zabytkowe są w złym stanie technicznym. Wymagają one czynnej konserwacji i ochrony konserwatorskiej. Oprócz tego, zabytki architektury wiejskiej są nieoznakowane i brakuje na ich temat spójnego systemu informacyjnego.

W obrębie Gminy Markusy oraz w jej najbliższej okolicy, atrakcji rekreacyjnych dla mieszkańców i przyjezdnych, dostarczają między innymi wytyczone ścieżki i szlaki turystyczne zarówno piesze, jak i rowerowe oraz drogi krajobrazowo-widokowe.

Jedną z takich atrakcyjnych dróg jest prowadząca ze wsi Złotnicy do wsi Stalewo, piękna krajobrazowa trasa z widokiem na kościół we wsi Jasnej. Z kolei, przykładem ścieżki dydaktycznej jest ciąg pieszy poprowadzony przez teren Rezerwatu Przyrody „Jezioro Druzno”, licząca około 1 km. Ścieżka dydaktyczna ciągnie się wzdłuż brzegu rzeki Dzierzgoń i kończy się w miejscu lokalizacji wieży widokowej przy ujściu niniejszego ciek do Jeziora Druzno. Przez to jezioro wytyczony został tor wodny Kanału Elbląskiego, który jest dobrze widoczny ze stojącej na brzegu wieży. Jednakże, ze względu na częste wahania poziomu wody w jeziorze i rzece (zwłaszcza zimą i wczesną wiosną), może dojść do zalania ciągu

pieszego. Ponadto, dużym mankamentem ścieżki dydaktycznej jest brak jej odpowiedniego oznakowania oraz brak tablic edukacyjnych²⁹.

Przez obszar wiejski Gminy Markusy wytyczono również inne szlaki turystyczne, wśród których można wyróżnić:

- szlaki wodne wiodące przez Jezioro Druzno, będące fragmentami Kanału Elbląskiego, w tym:
 - szlak żeglarski motorowodny i szlak żeglugi spacerowej;
 - szlak kajakowy rzeką Dzierzgoń i rzeką Balewką.
- szlak pieszy ornitologiczny;
- szlaki piesze:
 - Szlak Mennonitów o długości 63 km, relacji: Elbląg – Szopy – Jegłownik – Fiszewo – Stare Pole – Krzyżanowo – Kławki – Szaleniec – Rozgart – Różany – Zwierzno – Markusy – Balewo – Krzewsk – Jurandowo – Jezioro – Żurawiec – Tropy – Raczki – Elbląg. Szlak „Byli tu przed nami...” przeznaczony jest nie tylko dla miłośników historii, którzy lubią w sposób aktywny spędzać czas wolny na wędrowanie śladami przodków. Oprócz zwiedzania unikatowych zabytków kultury menonickiej, turyści podziwiać mogą również krajobraz Żuław³⁰;
 - Szlak św. Wojciecha o długości 42 km, relacji: Elbląg – Tropy – Węgle – Żukowo – Jurandowi – Żółwiniec – Wiśniewo – Dzierzgonkę – Nowe Dolno – Święty Gaj. Wybierając szlak, turyści mają możliwość zwiedzenia obiektów wybudowanych już w XIII wieku. Drogi wytyczone są również przez Rezerwat Przyrody „Jezioro Druzno”, a następnie przez wieś Raczki Elbląskie, w którym znajduje się najniższy punkt żuławskiej depresji, a zarazem najniższy punkt w kraju³¹.
- Szlaki rowerowe:

²⁹ Gmina Markusy, http://www.markusy.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=77&Itemid=91&lang=pl

³⁰ http://markusy.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=79&Itemid=93&lang=pl, [data dostępu: 08.08.2016r.]

³¹ http://pttk.elblag.com.pl/szlaki_turystyczne_swietego_wojciecha, [data dostępu: 08.08.2016 r].

- Międzynarodowy szlak „R1” – rozpoczyna się w Calais we Francji, a kończy się w Petersburgu w Rosji. Szlak rowerowy zarządzany przez PTTK Oddział Ziemi Elbląskiej w Elblągu wyznaczony jest przez Bągart – Świdry – Święty Gaj – Stare Dolno – Nowe Dolno – Dzierzgonka – Markusy - Krzewsk – Żurawiec – Tropy Elbląskie – Raczki Elbląskie – Elbląg. Na szlaku turyści mogą odwiedzić wsie założone przez osadników holenderskich i menonitów oraz w których przebywał św. Wojciech³².

Gmina Markusy należy do Stowarzyszenia „Łączy Nas Kanał Elbląski” Lokalna Grupa Działania w Elblągu.

Wśród obiektów i obszarów użyteczności publicznej Gminy Markusy wyróżnić można kompleksy usług sportowych. W ich skład wchodzi boiska i place zabaw w Brudzędach, Krzewsku, Markusach, Nowym Dolnie, Stalewie, Stankowie, Starym Dolnie, Wiśniewie, Zwierzeńskim Polu, Zwierznie i Żurawcu. Niektóre obiekty sportowe posiadają również wiaty do rekreacji, altany wiejskie wyposażone w stoły, ławki.

Na wyróżnienie zasługuje kompleks boisk sportowych „Orlik” we wsi Żurawiec. Został on wybudowany w ramach programu „Moje boisko – Orlik 2012” i obecnie stanowi najnowocześniejszy obiekt w Gminie Markusy. Na „Orlik” składa się boisko do piłki nożnej ze sztuczną murawą, boiska do piłki koszykowej połączone z boiskiem do piłki siatkowej o nawierzchni poliuretanowej, plac zabaw oraz zaplecze socjalne z szatniami. Wszystkie te obiekty są odpowiednio oświetlone, co pozwala na korzystanie z kompleksu sportowego w różnych porach dnia. Środki na budowę „Orlika” (stanowiące 88% wartości inwestycji) przyznane zostały od Ministerstwa Sportu i Turystyki, Marszałka Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013. Całkowity koszt budowy niniejszej inwestycji sportowej wyniósł 1 062 975,94 zł³³.

Warto zaznaczyć, że branża turystyczna zaliczana jest do pracochłonnych form działalności człowieka, angażująca duże zasoby siły roboczej. W związku z tym, ważne jest, aby

³² <http://www.kanalelblaski.eu/szlak-miedzynarodowy-r1.html>, [data dostępu: 08.08.2016 r.].

³³ http://www.markusy.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=139&Itemid=98&lang=pl, [data dostępu: 08.08.2016 r.].

regionalne (i/lub gminne) programy rozwoju turystyki wykorzystać do procesu zwalczania bezrobocia³⁴. W momencie powstania nowych usług turystycznych (w tym punktów gastronomicznych, hoteli, gospodarstw agroturystycznych, zaplecza turystycznego, których szczególnie brakuje na obszarze Gminy Markusy), osoby bezrobotne mogłyby znaleźć pracę lub otworzyć własne przedsiębiorstwa rekreacyjno-turystyczne. Takie działanie niewątpliwie miałooby duży wpływ na ogólny rozwój gospodarczo-społeczny omawianej jednostki administracyjnej.

WNIOSKI

1. Bogate zasoby atrakcji turystycznych przyrodniczych i kulturowych.

2. Brak lub zły stan bazy i infrastruktury rekreacyjno-turystycznej.

3. Trafne wykorzystanie walorów przyrodniczych w przypadku wyznaczenia szlaków turystycznych.

3.11 Oświata i kultura

W Gminie Markusy, w wieku, który uznany jest jako potencjalny czas nauki (5-24) znajduje się 1 232 mieszkańców (w tym 603 kobiet oraz 629 mężczyzn).

Na terenie omawianej jednostki funkcjonuje Punkt Przedszkolny w Zwierznie, Oddział Przedszkolny w Żurawcu oraz dwie Szkoły Podstawowe zlokalizowane w Zwierznie i Żurawcu. Szkoły te realizują „zadania dydaktyczne, wychowawcze, opiekuńcze i profilaktyczne, uwzględniając poziom rozwoju psychofizycznego uczniów, ich sytuację rodzinną i specyfikę środowiska uczniów”. Jedyną szkołą ponadpodstawową na obszarze wiejskim jest Gimnazjum w Stankowie. Jej statut³⁵ oznajmia, że „Gimnazjum podejmuje niezbędne działania w celu tworzenia optymalnych warunków realizacji działalności dydaktycznej,

³⁴ <http://mpzp.igeomap.pl/doc/elblag/markusy/00.pdf>, [data dostępu: 08.08.2016 r.].

³⁵ Statut Gimnazjum w Stankowie przyjęty Uchwałą nr 9/2015/2016 przyjętą przez Radę Pedagogiczną Gimnazjum w Stankowie z dnia 31.08.2015 r.

wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej, zapewnienia każdemu uczniowi warunków niezbędnych do jego rozwoju, podnoszenia jakości pracy szkoły lub placówki i jej rozwoju organizacyjnego”.

Analizując dostępne dane [Tabela 21] pochodzące z Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w 2011 r okazuje się, że największą grupę mieszkańców stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym i podstawowym ukończonym (ponad 27%). Prawie o połowę mniejszy udział miały osoby z wykształceniem średnim zawodowym. Tylko ok. 10% mieszkańców posiadało wykształcenie wyższe, w tym 11,7% kobiet i 7,3% mężczyzn. Osób niemających wykształcenia było 2,9%

Tabela 21. Poziom wykształcenia mieszkańców (w wieku 13 lat i więcej) w Gminie Markusy w 2011 r.

Poziom wykształcenia	Udział osób	Udział kobiet	Udział mężczyzn
Wyższe	9,5%	11,7%	7,3%
Policealne	1,8%	2,5%	1,0%
Średnie ogólnokształcące	9,9%	12,0%	7,8%
Średnie zawodowe	14,7%	14,8%	14,7%
Zasadnicze zawodowe	27,8%	20,9%	34,8%
Gimnazjalne	6,2%	5,8%	6,6%
Podstawowe ukończone	27,1%	28,5%	25,7%
Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	2,9%	3,8%	2,1%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Narodowego Spisu Powszechnego 2011 r.

Biblioteki publiczne na terenie Gminy Markusy działalność rozpoczęły w okresie powojennym. W grudniu 1948 roku została założona Gminna Biblioteka Publiczna w Zwierznie. Czynna już wówczas była Gminna Biblioteka Publiczna w Żurawcu. Placówki pełniły funkcje bibliotek gminnych do roku 1954, do chwili zniesienia gmin i utworzenia gromad.

Biblioteka w Markusach została utworzona 1 września 1955 roku, jako Gromadzka Biblioteka Publiczna. W roku 1973 z chwilą powstania Gminy Markusy, Gromadzka Biblioteka Publiczna w Markusach, uzyskała statut biblioteki gminnej, a biblioteki funkcjonujące przy gromadach w Zwierznie i w Żurawcu zostały przekształcone w filie biblioteki gminnej.

Obecnie w strukturę organizacyjną Biblioteki wchodzi:

- Biblioteka Publiczna Gminy Markusy (biblioteka główna)
- Filia Biblioteczna w Zwierznie,
- Filia Biblioteczna w Żurawcu wraz z placówką pomocniczą Punktem Bibliotecznym w Szkole Podstawowej w Żurawcu.

Placówka działa na podstawie powszechnie obowiązujących przepisów prawnych. Bezpośredni nadzór nad biblioteką sprawuje Wójt Gminy Markusy. Od 26 czerwca 2000 r. biblioteka pełni funkcję instytucji kultury. Środki finansowe na działalność placówki w większości pochodzą z rocznej dotacji samorządu terytorialnego i przyznawane są na podstawie rocznego planu finansowego sporządzanego przez kierownika.

Aktualnie w bibliotece pracuje trzech pracowników na pełnych etatach. W latach 1999 – 2007 osoby zatrudnione w filiach bibliotecznych pracowały w wymiarze $\frac{3}{4}$ etatu. „Podstawowym zadaniem biblioteki jest gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie zbiorów bibliotecznych, oraz rozwijanie i zaspakajanie zróżnicowanych potrzeb czytelnich, oświatowych, kulturalnych i informacyjnych mieszkańców gminy”.

Od 2004 roku w ramach programu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Zakup nowości wydawniczych do bibliotek” biblioteka otrzymuje dotacje na zakup nowości. Celem programu jest rozwój księgozbiorów bibliotek publicznych.

W bibliotekach użytkownicy mogą bezpłatnie korzystać z Internetu. W latach 2011-2015 opłata finansowana była z dotacji z programu „Akademia Orange dla Bibliotek”.

Biblioteka Publiczna Gminy Markusy zajmuje jedno pomieszczenie w budynku Urzędu Gminy Markusy. Lokal jest nieduży ok. 59 m², ewidentnie brak czytelni. Z biblioteki nie mogą korzystać osoby niepełnosprawne, ponieważ usytuowana jest na piętrze.

Podczas organizacji imprez kulturalno-oświatowych kierownik biblioteki korzysta z sali Świetlicy Wiejskiej w Markusach znajdującej się w bezpośrednim sąsiedztwie budynku, w którym siedzibę ma biblioteka.

Filia Biblioteczna w Zwierznie (po licznych przeprowadzkach) od roku 1993 usytuowana jest w budynku wolnostojącym w centrum miejscowości, w pobliżu szkoły podstawowej. Do roku

2010 zajmowała dwa pomieszczenia na piętrze o łącznej powierzchni 53 m². Pomieszczenia ogrzewane były elektrycznie (w czasie, gdy placówka była czynna) – w bibliotece było bardzo zimno.

W roku 2010 dzięki dotacji Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (60.000 zł.) i dotacji celowej od jednostki samorządu terytorialnego (94.293,00 zł.) rozpoczęły się prace adaptacyjne parteru – dobudowano kotłownię i wykonano instalacje centralnego ogrzewania oraz przebudowano pomieszczenia po sklepie na trzy sanitariaty.

W roku 2011 na parterze budynku została wymieniona stolarka okienna, środki na ten cel pochodziły z funduszu wiejskiego (ok. 9200 zł) i z dotacji celowej od jednostki samorządu terytorialnego (4.400 zł). Adaptacja parteru na filie nie dobiegła jednak końca, w roku 2012 kierownik biblioteki wystąpił z wnioskiem o kolejną dotację do M K i DZ N.

W ramach programu „Infrastruktura Bibliotek” Biblioteka otrzymała kwotę 58.9800 zł, (bazując na wkładzie własnym wniesionym w 2010 r).

W ramach dotacji do budynku została dobudowana pochylnia umożliwiającą dostęp do biblioteki osobom niepełnosprawnym, wyremontowano schody zewnętrzne. Na parterze wymieniono podłogi, wykonano roboty malarskie wewnętrzne, dokonano wykuć, przesklepień, uzupełnienia tynku i renowacji drzwi z ganku do holu głównego. W jednym z pomieszczeń (czytelni i pracowni komputerowej) wykonano instalację elektryczną podtynkową - gniazda oraz zamontowano 2 lampy jarzeniowe i rozdzielnicę. Zakupiono uwzględnione w planie wyposażenie tj. biurko oraz stoliki, krzeselka i dywan dla najmłodszych czytelników, pufy sako XXL, pufki, rolety na okna, regały i inne meble poza planowanymi. Dalsze prace adaptacyjne zostały wykonane bezpłatnie w 2013 r. przez osadzonych z Aresztu Śledczego w Elblągu. Remont dotyczył pomieszczeń bibliotecznych znajdujących się na piętrze, dużego holu, klatki schodowej, pomieszczenia socjalnego. Na dolnym holu i w ganku położono zamiast lamperii (granplast).

Uroczyste oddanie do użytku Filii Bibliotecznej w Zwierznie po remoncie odbyło się 20 marca 2013 roku. Powierzchnia użytkowa pomieszczeń wynosi ok.189 m².

Filia Biblioteczna w Żurawcu usytuowana jest w budynku, w którym mieści się świetlica wiejska oraz ochotnicza straż pożarna. Zajmuje dwa pomieszczenia o faktycznym metrażu 53 m², (w sprawozdaniach z lat 1971 - 2009 podawany był błędny metraż 72 m²), z biblioteki mogą korzystać osoby niepełnosprawne. W roku 2010 w pomieszczeniach biblioteki zainstalowane zostało centralne ogrzewanie.

Budynki, w których mają siedzibę biblioteki są własnością jednostki samorządu terytorialnego, pomieszczenia biblioteczne przyznane są bibliotece na zasadzie użyczenia³⁶.

Księgozbiór Biblioteki Publicznej Gminy Markusy, Filii Bibliotecznej w Zwierznie i Filii Bibliotecznej w Żurawcu w 2010 r. liczył ponad 38 tys. książek, to o 1,5% więcej niż w 2014 r., tj. niecałe 38 tys. wolumenów. W porównaniu z 2010 r., cztery lata później liczba czytelników była wyższa o 150 osób. Większy wskaźnik czytelników przełożył się na wzrost liczby wypożyczeni książek. W 2014 r. było ich o 20,6% więcej niż cztery lata wcześniej.

Tabela 22. Wybrane dane dla publicznych placówek bibliotecznych w Gminie Markusy w 2010 r. i 2014 r.

Księgozbiór [wol.]		Czytelnicy w ciągu roku [os.]		Wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz [wol.]	
2010 r.	2014 r.	2010 r.	2014 r.	2010 r.	2014 r.
38 513	37 927	875	1 025	15 552	19 581

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Biblioteki są miejscem spotkań, stałych regularnie spotykających się grup społecznych, a bibliotekarze są liderami tych grup - organizują spotkania, promują działalność.

„Kluby Seniora” zostały założone przy trzech bibliotekach w październiku 2010 roku. Działają bardzo aktywnie obecnie zrzeszają ok. 100 mieszkańców gminy. Biblioteki pozyskały nowych użytkowników i czytelników, zwiększył się prestiż instytucji w społeczeństwie. Bibliotekarze mogą zawsze liczyć na pomoc ze strony seniorów zrzeszonych w trzech klubach, a seniorzy na wsparcie przez bibliotekarzy. Ludzie starsi włączają się w różne akcje organizowane przez Bibliotekę np.: organizację zajęć dla dzieci podczas ferii zimowych, „Narodowe Czytanie”, konkursy recytatorskie, „Cała Polska czyta dzieciom”, są członkami Dyskusyjnych Klubów

³⁶ Opracował kierownik Biblioteki Publicznej Gminy Markusy Barbara Turzyńska

Książki, brali udział w szkoleniach komputerowych m. in. „O finansach w bibliotece”. Pracują jako wolontariusze na rzecz działań organizowanych przez Bibliotekę oraz włączają się w działalność społeczną np.: seniorzy z „Klubu Seniora” funkcjonującego przy Filii Bibliotecznej w Zwierznie ściśle współpracują z mieszkańcami sołectwa.

Seniorzy uczestniczą w spotkaniach cyklicznych organizowanych w poszczególnych klubach (z różną częstotliwością w zależności od harmonogramu spotkań), wyjeżdżają na wycieczki krajoznawcze (w tym rowerowe), do teatru, kina. Mają organizowane zabawy taneczne, spotkania okolicznościowe (np. wigilijne), wyjazdy na basen, nad morze.

Wdrożone działania na rzecz ludzi starszych w społeczeństwie są bardzo ważne i w bardzo dużym stopniu wpływają na rozwój Biblioteki. Sukcesem jest zadowolenie osób starszych, duża frekwencja na spotkaniach i podniesienie autorytetu Biblioteki w środowisku.

Działalność Biblioteki na rzecz seniorów jest procesem długofalowym i rozwija się bardzo dynamicznie.

„Dyskusyjne Kluby Książki” dla dorosłych zostały założone w 2014 roku przy Filii Bibliotecznej w Zwierznie i przy Filii Bibliotecznej w Żurawcu. W ciągu roku kalendarzowego odbywają się 10 – 11 spotkań w każdym z klubów.

Projekty realizowane przez Bibliotekę:

- „Razem możemy więcej” 2009 r.;
- „Czas spędzony w Bibliotece, nie jest czasem straconym” 2009 r. ;
- Impreza poetycko-edukacyjna „W krainie poezji polskiej” 2009 r.;
- „Moje najwspanialsze wakacje 2010”;
- „Spotkania integrują, wycieczki wzbogacają” 2010 r.;
- Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego, Kultura, Informacja, Sukces – Sieć PIAP;
- Program Rozwoju Bibliotek (biblioteka wiodąca);
- „Rozbudowa Infrastruktury Szerokopasmowego dostępu do Internetu i sieci PIAP- ów w województwie warmińsko-mazurskim” ;
- „Infrastruktura Bibliotek” – „Adaptacja parteru na filię i modernizacja pomieszczenia sanitarnego biblioteki w Gminie Markusy” (2010 r.);
- „Biblioteka+. Infrastruktura Bibliotek” – Remont budynku Filii Bibliotecznej w Zwierznie i wyposażenie placówki (2012 r.);

- „Poczytaj mi Mamo, poczytaj mi Tato – Klub Malucha w Bibliotece” (kwiecień – czerwiec 2013 r) . Projekt realizowany z grantu „Aktywna Biblioteka” w ramach Programu Rozwoju Bibliotek;
- „O finansach... w bibliotekach” (2014 r.);

Zakup nowości wydawniczych do bibliotek publicznych zgodnie z potrzebami partnerskich bibliotek szkolnych - Priorytet 2 (2014 r.).

Szkolenia, warsztaty komputerowe prowadzone dla mieszkańców gminy we wszystkich placówkach bibliotecznych w ramach programu Polska Cyfrowa Równych Szans (w latach 2013-2014 r.). Prowadzący - kierownik biblioteki (Latarnik).

Nagrody w konkursach organizowanych przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Olsztynie:

- „Biblioteka z dobrym klimatem społecznym” (2013 r.);
- „Biblioteka Twój czas, Twoje miejsce” (2014 r.)³⁷.

Na terenie Gminy Markusy funkcjonuje dwanaście świetlic wiejskich, m.in. w Rachowie, Stalewie, Jeziorze, Krzewsku i Żurawcu. Każda z świetlic służy mieszkańcom, jako miejsce integracji, gdzie mogą spędzać swój wolny czas. Niektóre świetlice oferują dostęp do sal komputerowych i telewizyjnych; organizują różnego rodzaju festyny, uroczystości i rozrywki sportowe. Przy niektórych obiektach świetlic wiejskich zagospodarowane są place zabaw, korty tenisowe czy też boiska do siatkówki.

W 2009 r., od stycznia do listopada, świetlica wiejska w Stalewie realizowała projekt „Razem możemy więcej”, podczas którego zorganizowano liczne zajęcia i warsztaty, jak np.:

- pomoc dzieciom w nauce i odrabianiu lekcji;
- gry w tenisa stołowego, ziemnego i w siatkówkę;
- plastyczno-taneczne, karaoke i kurs tańca nowoczesnego;
- kulinarne;
- terenowe, w tym wyjazd do kina, teatru i na lodowisko.

³⁷ Opracował kierownik Biblioteki Publicznej Gminy Markusy Barbara Turzyńska

Działalność kulturalna w Gminie Markusy realizowana jest przez różnego rodzaju instytucje o odmiennych formach działalności. Dzięki istnieniu tych organizacji następuje wzrost aktywizacji i integracji społeczeństwa wiejskiego. Obecnie na terenie Gminy Markusy działa siedem stowarzyszeń i sześć Ochotniczych Straży Pożarnych:

- Stowarzyszenie Miłośników Rachowa i Okolic;
- Zespół Pieśni i Tańca „Szuwary”;
- Ludowy Zespół Sportowy „Magdalena”;
- Żuławskie Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej „Żuraw”;
- Koło Gospodyń Wiejskich w Rachowie;
- Stowarzyszenie KS GROM w Zwierznie;
- Stowarzyszenie Ludzi Przyjaznych „ODNOWA” w Krzewsku;
- OSP w Markusach, Krzewsku, Zwierznie, Nowym Dolnie, Kępniewie, Żurawcu.

Zespół Pieśni i Tańca „Szuwary” został założony w 1992 r. przez Gminny Ośrodek Kultury. W ramach tej instytucji organizowane są tzw. ogniska zainteresowań, zabawy i gry dla dzieci oraz młodzieży, a przede wszystkim funkcjonuje zespół ludowy „Szuwary” zrzeszający licznych członków. W ciągu swojej 19-letniej działalności, zespół ten wziął udział w kilkunastu imprezach folklorystycznych, kultywując przy tym tradycje ludowe regionu Żuław Wiślanych. Sam również był organizatorem licznych imprez na terenie Gminy Markusy.

Stowarzyszenie Miłośników Rachowa i Okolic istnieje od 2008 r., którego celem jest wspieranie i pomoc różnych przedsięwzięć we wsi Rachowo. Instytucja ta jest organizatorem wielu imprez rekreacyjnych, wycieczek i zawodów sportowych nie tylko o zasięgu gminnym, ale także ogólnopolskim. Dzięki prężnej działalności tego stowarzyszenia, Gmina Markusy promowana jest w całym kraju.

Żuławskie Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej „Żuraw” został powołany w 2009 r. i należy do niego 45 osób. Nadrzędnym zadaniem tego stowarzyszenia jest wszechstronna pomoc dzieciom i osobom niepełnosprawnym. „Żuraw” organizuje i prowadzi różnego rodzaju: wycieczki, turnusy rehabilitacyjne, imprezy rekreacyjne, turystyczne i sportowe, kluby integracyjne oraz grupy wsparcia dla rodziców i opiekunów dzieci niepełnosprawnych. Co więcej, nawiązuje i utrzymuje kontakty z innymi instytucjami o

podobnej działalności, a także stara się pozyskiwać środki pieniężne na rzecz udzielenia pomocy (żywieniowej i finansowej) osobom i rodzicom niepełnosprawnym będących członkami stowarzyszenia „Żuraw”.

WNIOSKI

1. Zapewniona edukacja na poziomie przedszkolnym, podstawowym i gimnazjalnym, brak szkolnictwa ponadpodstawowego.
2. Niski poziom wykształcenia mieszkańców.
3. Prężnie działająca Biblioteka dążąca do zaspakajania potrzeb czytelniczych, informacyjnych, edukacyjnych i kulturalnych swoich obecnych i potencjalnych użytkowników.
4. Funkcjonowanie o różnorodnej formie działalności placówek publicznych i instytucji kultury, zrzeszających licznych członków.
5. Oferta kulturalna gminy skupiona jest głównie na kulturze lokalnej regionu Żuław Wiślanych.
6. W celu rozwoju istniejąca infrastruktura kulturalna wymaga wsparcia finansowego.
7. Konieczność ciągłego wspierania inicjatyw społecznych w zakresie kultury i sztuki.

4. ANALIZA STRATEGICZNA ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO GMINY

4.1. Wyniki badań

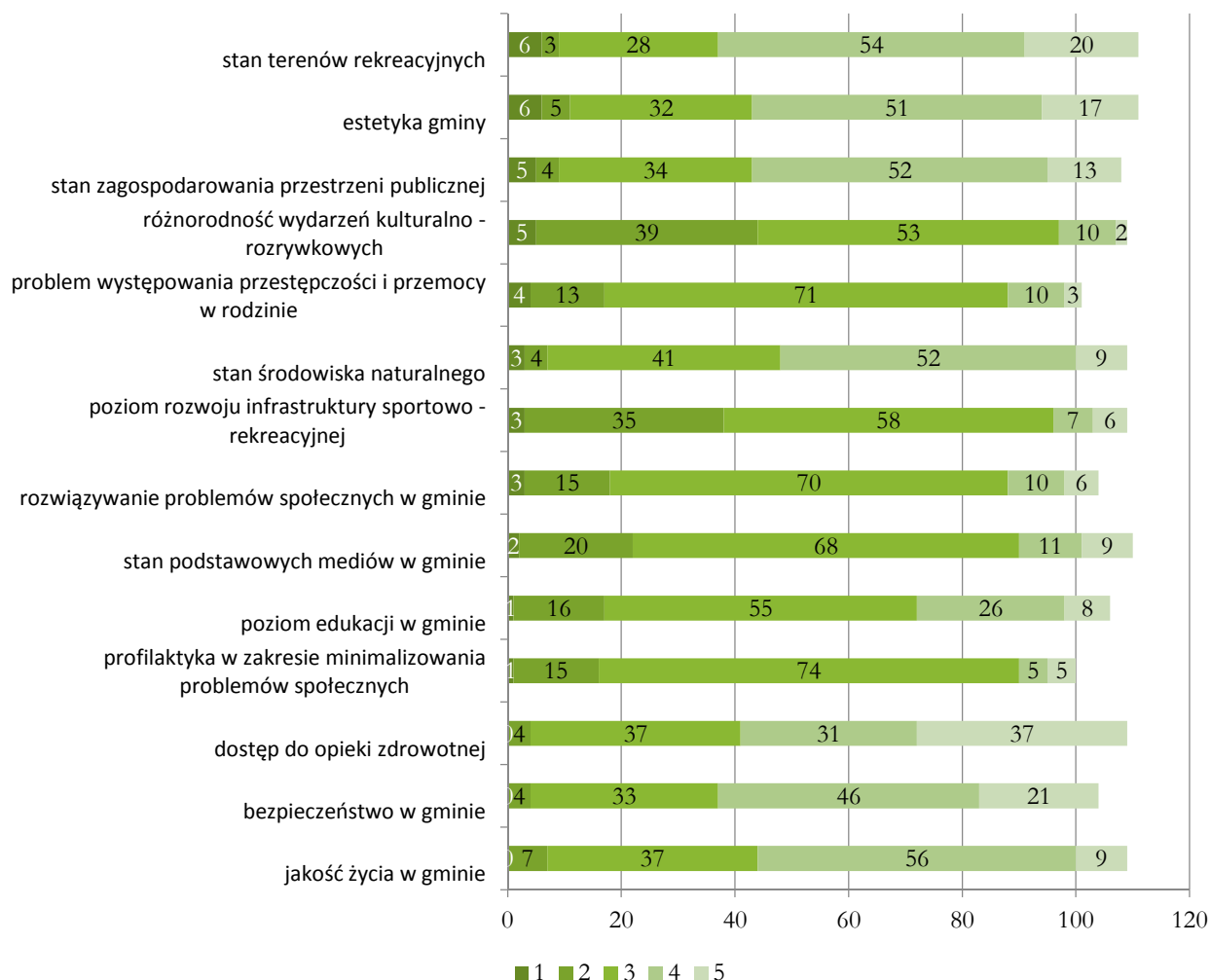
W celu zebrania danych potrzebnych przy analizie, przeprowadzono 114 wywiadów techniką PAPI (Paper & Pen Personal Interview), tj. metodą bezpośredniego indywidualnego wywiadu kwestionariuszowego.

Badani zostali poproszeni o ocenę poszczególnych sfer funkcjonowania gminy Markusy na pięciostopniowej skali, na której **1** oznaczało „bardzo źle”, a **5** „bardzo dobrze”. Najlepiej ocenione zostały aspekty związane z:

- stanem terenów rekreacyjnych;
- estetyką gminy;
- stanem zagospodarowania przestrzeni publicznej;
- stanem środowiska naturalnego.

Wszystkie te sfery uznane zostały przez większość respondentów za dobre lub bardzo dobre. W opinii mieszkańców, również jakość życia w gminie, poziom bezpieczeństwa i dostęp do opieki zdrowotnej zasłużyły na ocenę wyższą niż 3.

Wykres 20 Proszę ocenić poszczególne sfery funkcjonowania Gminy Markusy

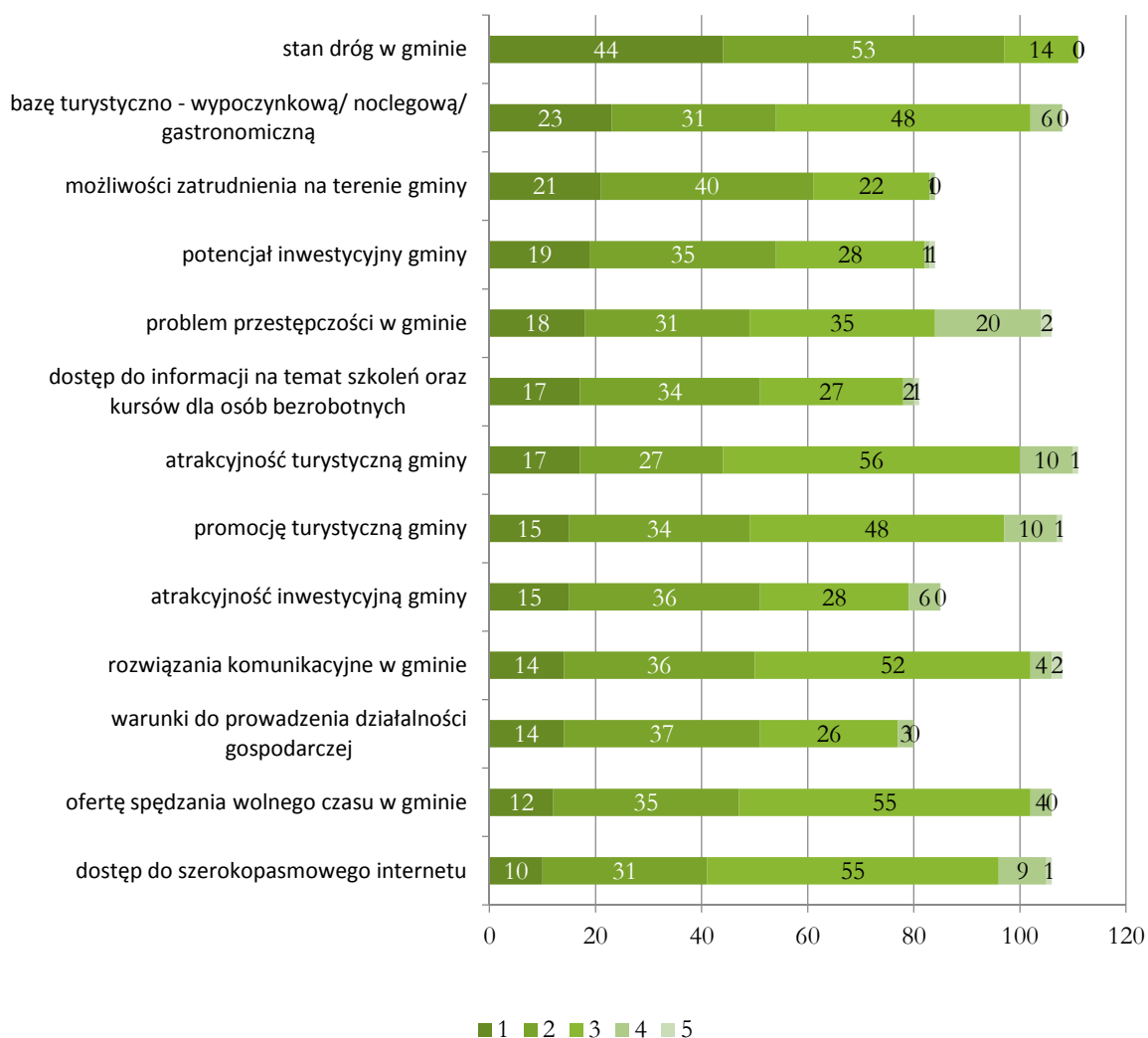


Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Zdecydowanie najgorzej natomiast oceniony został stan dróg w gminie. 97 spośród 114 badanych uznało go za zły lub bardzo zły. Krytyczne uwagi mieszkańców gminy znalazły również swoje odzwierciedlenie w ocenie:

- możliwości zatrudnienia na terenie gminy;
- potencjału oraz atrakcyjności inwestycyjnej gminy;
- dostępu do informacji na temat szkoleń dla bezrobotnych;
- dostępu do szerokopasmowego internetu;
- aspektów związanych z turystyką, tj. bazy turystyczno-wypoczynkowej, atrakcyjności turystycznej oraz promocji turystycznej gminy.

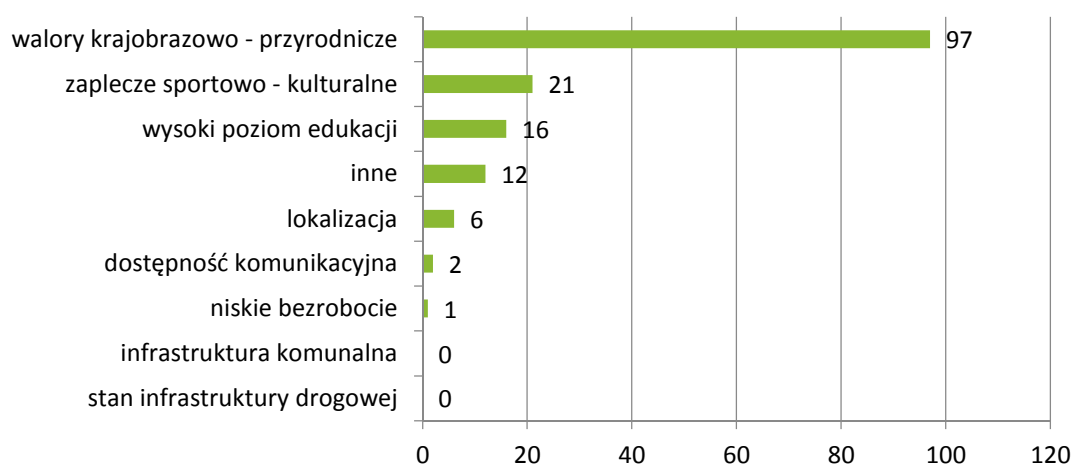
Wykres 21 Proszę ocenić poszczególne sfery funkcjonowania Gminy Markusy c.d



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Badani zostali poproszeni o wybranie mocnych stron Gminy Markusy. Każdy z nich mógł zaznaczyć maksymalnie 3 cechy. Aż 97 ze 114 mieszkańców zdecydowało, że najmocniejszą stroną obszaru są walory krajobrazowo-przyrodnicze. Za pozytywne cechy uznano również zaplecze sportowo-kulturalne (21 wskazań) oraz wysoki poziom edukacji (16). Żaden z badanych za mocną stronę nie uznał natomiast stanu infrastruktury drogowej i komunalnej, a niskie bezrobocie wskazała tylko jedna osoba.

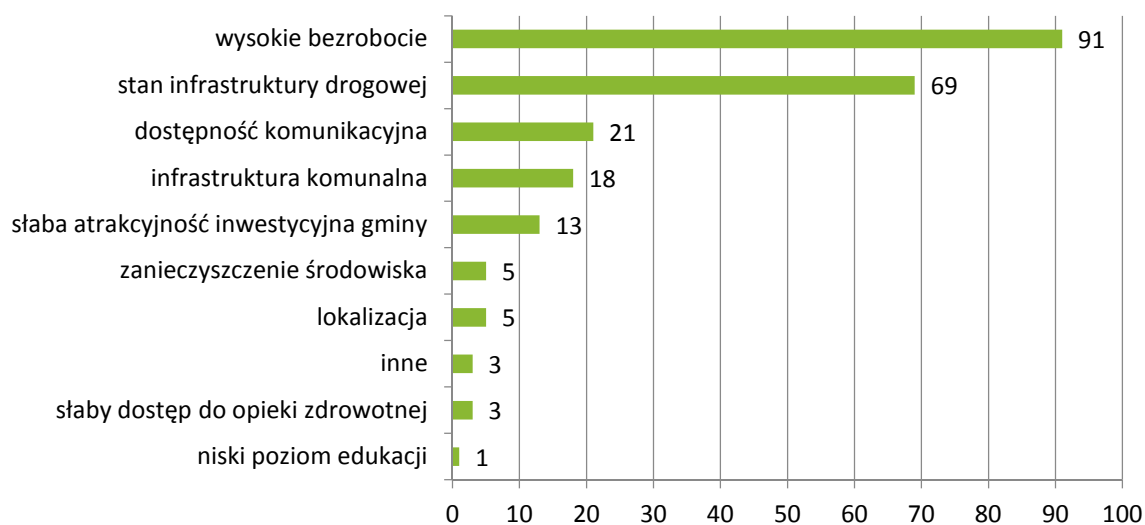
Wykres 22 Proszę zaznaczyć mocne strony Gminy Markusy



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Mieszkańcy zostali poproszeni o analogiczne wskazanie negatywnych zjawisk występujących na terenie gminy 91 respondentów za najłabszą stronę Markus uznało wysokie bezrobocie. Niekorzystnie oceniony został również stan infrastruktury drogowej (69 wskazań). Dostępność komunikacyjną i infrastrukturę komunalną za najłabszą stronę gminy uznało kolejno 21 i 18 mieszkańców. Najmniejsza liczba respondentów wskazała słaby dostęp do opieki zdrowotnej (3 badanych) oraz niski poziom edukacji (1).

Wykres 23 Proszę zaznaczyć słabe strony Gminy Markusy



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Badani zostali poproszeni również o wymienienie maksymalnie pięciu priorytetowych inwestycji, które według nich powinny zostać zrealizowane na terenie gminy. 75 osób wskazało na potrzebę budowy i naprawy dróg. Zmniejszenie bezrobocia jest istotne dla 17 respondentów. Tyle samo osób wskazało na budowę infrastruktury kanalizacyjnej. 13 osób nie jest zadowolonych z jakości połączenia internetowego w gminie, wskazali oni więc na potrzebę budowy światłowodu.

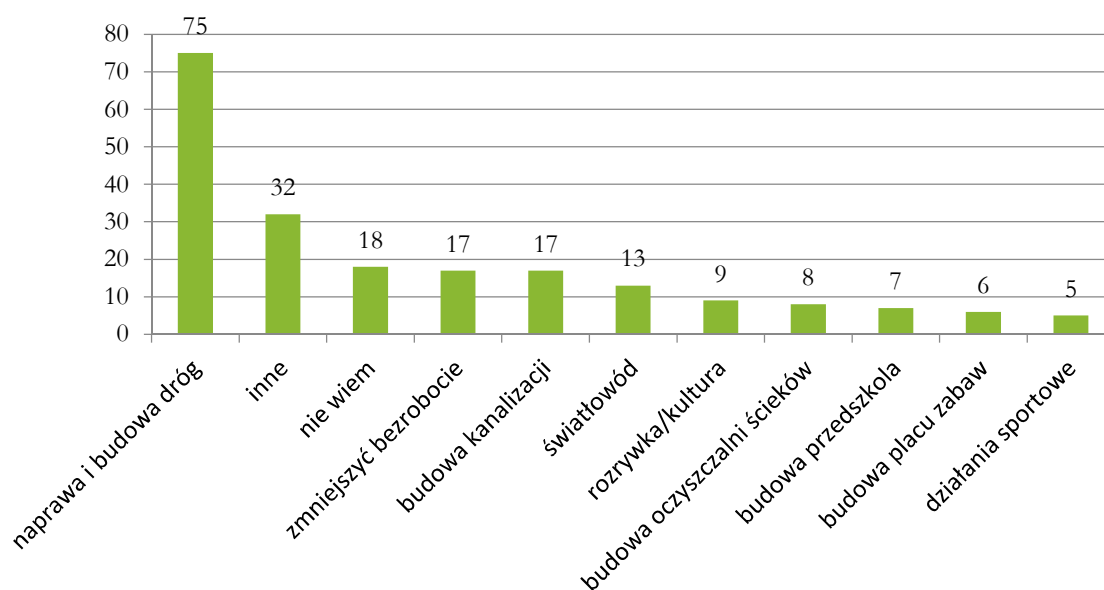
Badani wskazywali również na potrzebę podejmowania działań z pola rozrywki i kultury (9 osób), budowę oczyszczalni ścieków (8), budowę przedszkola (7) i placu zabaw (6) oraz działania z zakresu sportu i rekreacji (5 osób).

32 osoby wskazało „inne” propozycje, wśród których pojawiały się m.in. inicjatywy:

- większej dbałości o zielen gminną;
- remontu ośrodka zdrowia;
- zwiększenia atrakcyjności turystycznej gminy.

18 osób nie było natomiast w stanie wskazać żadnej propozycji priorytetowego działania inwestycyjnego.

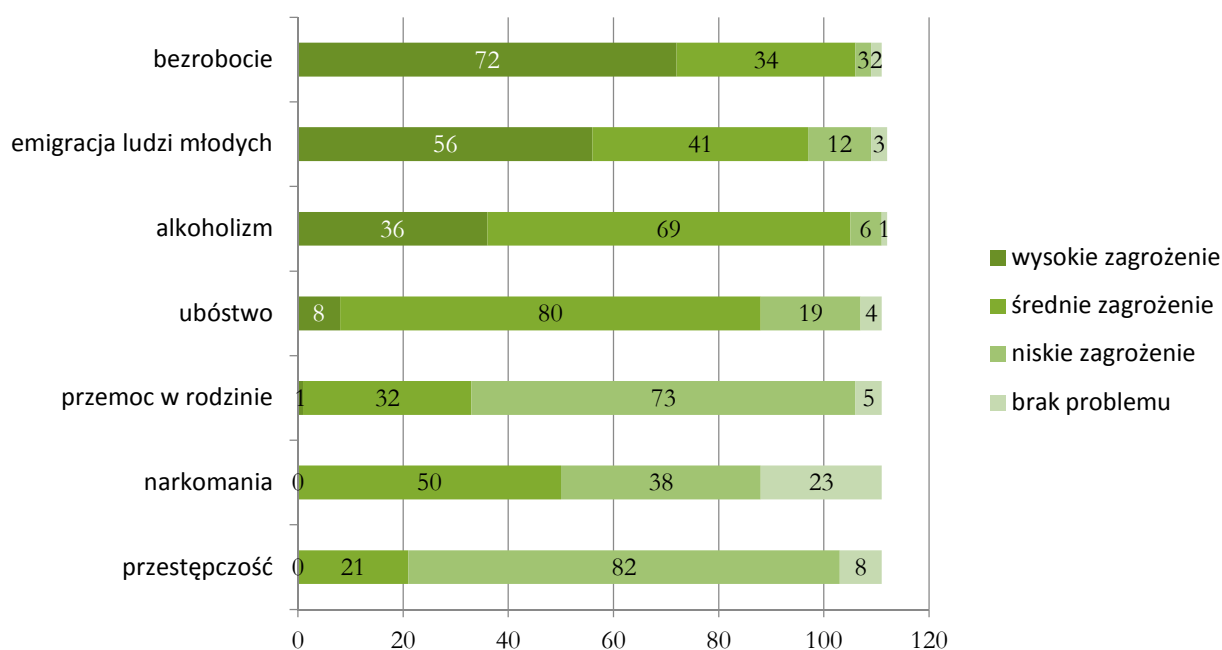
Wykres 24 Proszę wymienić priorytetowe inwestycje, które według Państwa należy zrealizować na terenie gminy



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Według mieszkańców Gminy Markusy, największym problemem występującym na terenie ich zamieszkania jest bezrobocie. 72 respondentów stopień zagrożenia dot. utraty miejsca pracy uznaje za wysoki, a 34 za średni. Badani odczuwają również zagrożenie spowodowane emigracją młodych ludzi (56 uznaje zagrożenie to za wysokie, a 41 za średnie). Mieszkańcy odczuwają średni poziom zagrożenia alkoholizmem (69 wskazań, przy 36 wyborach wysokiego zagrożenia), ubóstwem (80 wskazań, przy 8 wyborach wysokiego zagrożenia) oraz narkomanią (50 respondentów uznało poziom zagrożenia za średni, natomiast żaden z mieszkańców gminy nie uznał go za wysoki). Respondenci za najmniejsze zagrożenia uznali przemoc w rodzinie i przestępczość (kolejno 78 i 90 badanych uznało, że poziom zagrożenia jest niski lub problem w ogóle nie występuje).

Wykres 25 Jakie Państwa zdaniem są największe problemy, występujące na terenie gminy?



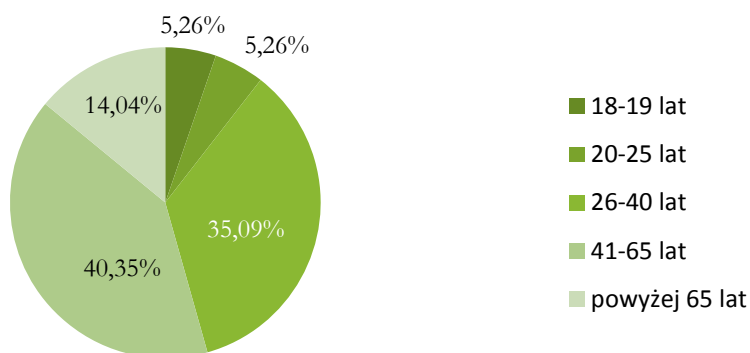
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

4.2. Metryczka

Badani zostali również poproszeni o podanie cech społeczno – demograficznych, tj. wieku, płci, miejsca zamieszkania i rodzaju zatrudnienia.

W badaniu udział wzięło 114 respondentów. Wszyscy badani byli mieszkańcami gminy Markusy. Spośród nich najwięcej znajduje się w przedziale wiekowym 41-65 lat (40,35%). 35,09% natomiast to osoby w wieku 26-40. Badani w wieku powyżej 65 lat to 14,04% ogółu respondentów, a wchodzący w skład grup wiekowych 18-19 i 20-25 lat stanowią po 5,26%.

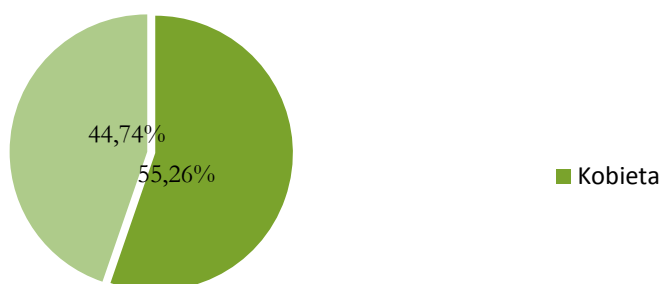
Wykres 26 Wiek



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

W badaniu udział wzięło więcej kobiet (55,26%). 44,74% respondentów to mężczyźni.

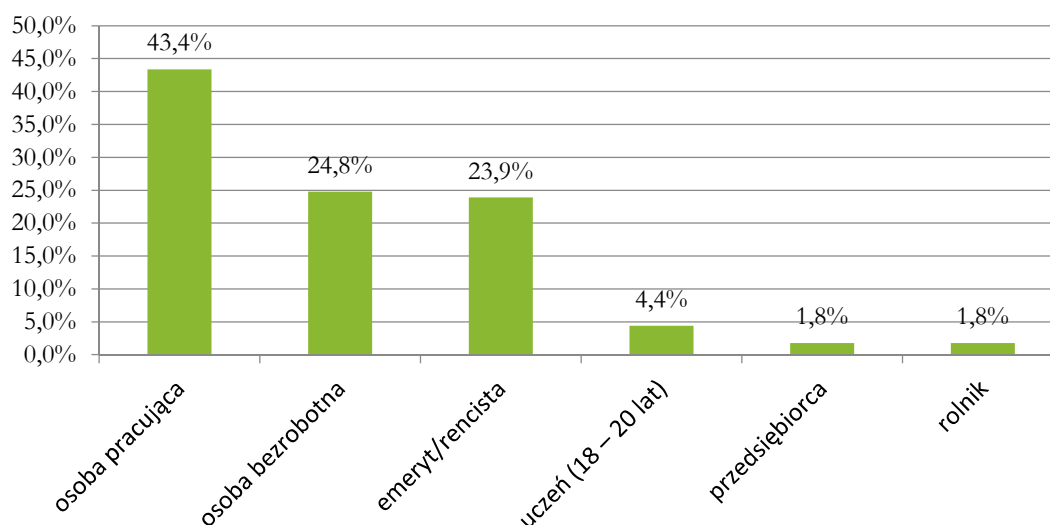
Wykres 27 Płeć



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Najwięcej osób spośród grupy biorącej udział w badaniu stanowiły osoby pracujące (43,36%). 24,78% respondentów to osoby bezrobotne, a nieco mniej, bo 23,89% to emeryci i renciści. Uczniowie stanowią 4,42%, a najmniej wśród badanych jest przedsiębiorców i rolników (po 1,77%).

Wykres 28 Zatrudnienie



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

4.3. Analiza SWOT

Celem analizy SWOT (strengths-weaknesses-opportunities-threats) jest identyfikacja i analiza czynników w kontekście ustalonego celu oraz wskazanie najlepszych rozwiązań, wytyczenie kierunków działania przy jednoczesnym wykorzystaniu szans i mocnych stron, a także minimalizacji zagrożeń i słabych stron analizowanego podmiotu. Przystępując do analizy SWOT należy wskazać czynniki, które mogą wpływać na funkcjonowanie analizowanego podmiotu. Następnie należy posegregować je w cztery grupy:

- grupa 1: mocne strony (strengths, „S”) – czynniki wewnętrzne, cechy, które stanowią atuty, zalety, przewagę analizowanego podmiotu;
- grupa 2: słabe strony (weaknesses, „W”) – czynniki wewnętrzne, cechy, które są słabszą stroną analizowanego podmiotu, bariery, wady;
- grupa 3: szanse (opportunities, „O”) – czynniki zewnętrzne, cechy otoczenia, które stwarzają szansę korzystnej zmiany analizowanego podmiotu;
- grupa 4: zagrożenia (threats, „T”) – czynniki zewnętrzne, cechy otoczenia, które stwarzają niebezpieczeństwo zmian niekorzystnych dla analizowanego podmiotu.

Analiza SWOT bazuje na identyfikacji poszczególnych czynników za pomocą kryterium czasu ich występowania (obecne/ przyszłe) i charakteru oddziaływania danego czynnika (pozytywne/ negatywne). Ze względu na zakres przedmiotowy i cel opracowania dokumentu zdecydowano się przyjąć założenia:

- mocne strony uznaje się wyłącznie te czynniki, które mają charakter wewnętrzny i pozytywny;
- słabe strony uznaje się wyłącznie te czynniki, które mają charakter wewnętrzny i negatywny;
- szanse uznaje się wyłącznie te czynniki, które mają charakter zewnętrzny i pozytywny;
- zagrożenia uznaje się wyłącznie te czynniki, które mają charakter zewnętrzny i negatywny.

Tabela 23. Analiza SWOT Gminy Markusy

MOCNE STRONY Gminy Markusy	SŁABE STRONY Gminy Markusy
• położona na Żuławach Wiślanych w regionie o cennych walorach przyrodniczo-krajobrazowych, • żyzne gleby, • bliskie położenie w stosunku do dużych miast regionu, • objęcie znacznej części obszaru formami ochrony przyrody, • względnie równomierny podział ludności wg płci, • zapewniona podstawowa opieka publicznych służb społecznych, • duży zasób atrakcji turystycznych – architektonicznych i przyrodniczych, • wykorzystanie walorów przyrodniczych do wyznaczenia szlaków turystycznych, • zapewniona edukacja na poziomie przedszkolnym, podstawowym i gimnazjalnym, • funkcjonowanie o różnorodnej formie działalności placówek publicznych i instytucji kultury, • trzy biblioteki publiczne na terenie gminy z szeroką ofertą kulturalno-oświatową dla mieszkańców gminy oraz dostępem dostosowanym do potrzeb użytkowników. • bezpłatny dostęp do Internetu w Bibliotece Publicznej Gminy Markusy, Filii Bibliotecznej w Zwierznie i Filii Bibliotecznej w Żurawcu. Infomaty w Urzędzie Gminy Markusy.	• duża część obszaru zajęta przez tereny wodno-błotne, • wody powierzchniowe ulegają eutrofizacji (zanieczyszczeniu), • występowanie dużej ilości wyrobów azbestowych (planowane ich usunięcie do 2032 r.), • ujemne saldo migracji wewnętrznych, • słabo rozwinięty system kanalizacyjny, • brak systemu gazowniczego i ciepłego, • położona poza ważnymi szlakami komunikacyjnymi rangi wojewódzkiej i krajowej (niski wskaźnik dostępności potencjałowej), • zły stan nawierzchni dróg, • brak podstawowych usług turystycznych, • przewaga wydatków nad dochodami, • brak usług powiązanych z ochroną zdrowia, • zły stan techniczny zabytków oraz ich słaba dostępność, • brak lub zły stan bazy i infrastruktury rekreacyjno-turystycznej, • brak oferty turystycznej w formie pakietów, • niedobór nowych miejsc pracy, niskie płace i długotrwałe bezrobocie, • ubogie społeczeństwo, wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej, • migracja młodych, wykształconych osób, • wykluczenie społeczne ze względu na słabe drogi, • niska świadomość ekologiczna mieszkańców, • rozproszona zabudowa, • niski stopień skomunikowania z pobliskimi ośrodkami miejskimi. • bariery dla osób niepełnosprawnych • zbyt mała powierzchnia użytkowa w Bibliotece Publicznej Gminy Markusy.

SZANSE Gminy Markusy	ZAGROŻENIA Gminy Markusy
• duży potencjał dla rozwoju działalności turystyczno-rekreacyjnej – lokalizacja inwestycji turystycznych o wysokim standardzie wyposażenia na terenach o wysokich walorach przyrodniczo krajobrazowych, • polepszenie sprawności systemów odwadniająco-nawadniających i transportowych, • występowanie regionalnych szlaków turystycznych, • rozwój kompleksów sportowych, dzięki dofinansowaniom unijnym i państwowym, • rozwój placówek publicznych i instytucji kultury, dzięki dofinansowaniom unijnym i państwowym.	• ograniczenie inwestycji, zakaz wprowadzania funkcji obcych w związku z ochroną konserwatorską, • budowa dróg wojewódzkich i krajowych z pominięciem obszaru gminy, • mała liczba łączy światłowodowych i radiowych przechodzących przez teren wiejski, • duża liczba działów wg Klasyfikacji Budżetowej generujących niskie lub zerowe dochody, • brak szkolnictwa ponadgimnazjalnego, • niski poziom wykształcenia mieszkańców.

Źródło: opracowanie własne.

4.4. Wizja i misja

Przeprowadzona diagnoza i analiza sytuacji społeczno-gospodarczej Gminy Markusy oraz przeprowadzone konsultacje społeczne, stanowią podstawę sformułowania wizji rozwojowej gminy. Tworząc wizję należy określić, jakie cechy powinny ją w przyszłości scharakteryzować. Cele rozwoju oraz konkretne przedsięwzięcia związane z ich realizacją, powinny prowadzić do osiągnięcia określonego statusu gminy, uznanego przez jej społeczność za pożądany i atrakcyjny.

Wizja stanowi jeden z podstawowych elementów wpływających na kierunek rozwoju na danym obszarze. Wyznacza ona pożądany stan docelowy, do którego należy dążyć podporządkowując mu wszelkie działania. Rozwój Gminy Markusy będzie realizowany w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju, które zakładają równowagę pomiędzy rozwojem gospodarczym, społecznym i edukacyjnym mieszkańców. Proponowana wizja rozwoju Gminy Markusy kształtuje się następująco:

GMINA MARKUSY JAKO MIEJSCE BEZPIECZNE, NOWOCZESNE, TWORZĄCE ZINTEGROWANĄ I ZAKTYWIZOWANĄ SPOŁECZNOŚĆ LOKALNĄ, O WYSOKIM POZIOMIE JAKOŚCI ŻYCIA I ZADOWOLENIA MIESZKAŃCÓW, GDZIE DZIEDZICTWO KULTUROWE JEST PRZEKAZYWANE Z POKOLENIA NA POKOLENIE.

Następnym krokiem jest ustalenie misji. Konstruując misję Gminy Markusy należy określić ideę i ogólny kierunek jej rozwoju. Istotne jest wskazanie tych obszarów, które są wiodące w gospodarce obszaru i stanowią jego podstawę gospodarczą, społeczną i edukacyjną. Misja gminy to uzasadnienie sensu jej istnienia. Misja zawiera bowiem ogólny kierunek dalszego rozwoju w planowanym czasie. Stanowi ona deklarowany sposób osiągnięcia stanu docelowego – wyrażonego w wizji rozwoju gminy. Misja umożliwia skoncentrowanie się na osiągnięciu konkretnego celu poprzez realizację poszczególnych działań.

Tworząc misję Gminy Markusy starano się określić jakie cechy powinny ją w przyszłości charakteryzować. Określenie pożądanego przez lokalną społeczność obrazu ich miejsca

zamieszkania jest bardzo istotne z punktu widzenia formułowania celów rozwoju i kierunków podejmowanych działań. Misja rozwoju Gminy Markusy brzmi następująco:

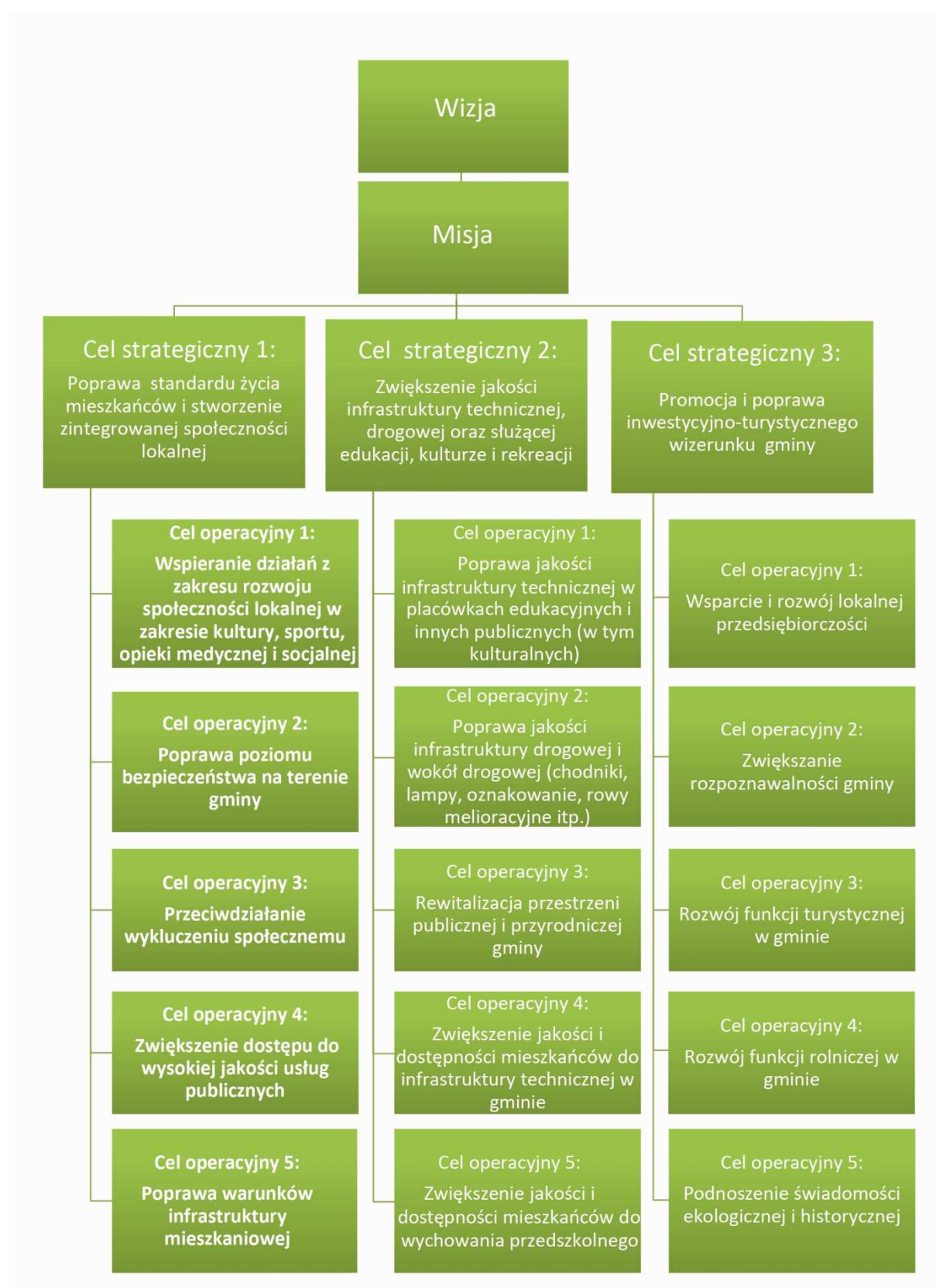
MISJĄ GMINY MARKUSY JEST POPRAWA STANU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ I SPOŁECZNEJ, WSPARCIE INNOWACYJNOŚCI I ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI.

MISJĄ GMINY MARKUSY JEST RÓWNIEŻ AKTYWIZOWANIE I INTEGROWANIE LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI ORAZ SYSTEMATYCZNE POPRAWIANIE JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW.

4.5. Cele strategiczne i operacyjne

Cele strategiczne zostały oparte na opracowanej wcześniej misji regionu, a ich zrealizowanie pozwoli na spełnienie złożonej wizji rozwoju Gminy Markusy. Biorąc pod uwagę propozycje mieszkańców oraz pracowników administracji publicznej, cele strategiczne przedstawiają się następująco:

Tabela 24. Cele strategiczne i kierunki działania



Źródło: Opracowanie własne.

4.5.1. Zadania w ramach poszczególnych celów strategicznych i operacyjnych

Uzupełnieniem celów operacyjnych i strategicznych opracowanych w poprzednim podrozdziale są wyszczególnione poniżej zadania. Odzwierciedlają one cele w ramach, których zostaną zrealizowane. W celu umożliwienia ewaluacji wdrażania założeń strategii, każdemu celowi operacyjnemu przypisane zostały proponowane wskaźniki realizacji, nawiązujące do zakładanych działań.

4.5.1.1. CEL STRATEGICZNY 1

Cel strategiczny 1: Poprawa standardu życia mieszkańców i stworzenie zintegrowanej społeczności lokalnej	
Cel operacyjny 1	Wspieranie działań z zakresu rozwoju społeczności lokalnej w zakresie kultury, sportu, opieki medycznej i socjalnej
Zadanie 1	Wspieranie inicjatyw organizacji pozarządowych
Zadanie 2	Poszerzenie i dopasowanie oferty kulturalnej, edukacyjnej i sportowej do potrzeb i oczekiwań mieszkańców oraz jej promocja, w tym między innymi: – Promocja książki i rozwój czytelnictwa wśród mieszkańców gminy – Wydzielenie w Bibliotece kolekcji zbiorów regionalnych, w tym dokumentów z życia społecznego.
Zadanie 3	Prowadzenie akcji prozdrowotnych - promujących zdrowy styl życia i profilaktykę badań
Zadanie 4	Tworzenie gminnych punktów medycznych, organizacja konsultacji i badań dla mieszkańców

Przykładowe wskaźniki realizacji:

- liczba zorganizowanych imprez o charakterze kulturalnym i sportowym;
- liczba zorganizowanych przez organizacje pozarządowe eventów;
- liczba udzielonych konsultacji i przeprowadzonych badań medycznych;
- liczba czytelników i ilość wypożyczeń.

Cel strategiczny 1: Poprawa standardu życia mieszkańców i stworzenie zintegrowanej społeczności lokalnej	
Cel operacyjny 2	Poprawa poziomu bezpieczeństwa na terenie gminy
Zadanie 1	Zwiększenie liczby patroli na terenie gminy, z szczególnym uwzględnieniem obszarów o wysokim współczynniku przestępstw.
Zadanie 2	Zwiększenie bezpieczeństwa poprzez poprawę oświetlenia ulic, remonty dróg i chodników
Zadanie 3	Tworzenie bezpiecznych poboczy dla ruchu pieszego na terenie gminy
Zadanie 4	Organizowanie akcji promocyjnych na rzecz bezpieczeństwa

Przykładowe wskaźniki realizacji:

- liczba przestępstw popełnionych w ciągu roku;
- liczba zorganizowanych akcji promocyjnych na rzecz bezpieczeństwa;
- liczba przeprowadzonych remontów dróg i chodników, zamontowanych lamp.

Cel strategiczny 1: Poprawa standardu życia mieszkańców i stworzenie zintegrowanej społeczności lokalnej	
Cel operacyjny 3	Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu
Zadanie 1	Przystosowywanie infrastruktury dla osób niepełnosprawnych
Zadanie 2	Większe spopularyzowanie działań Powiatowego Urzędu Pracy
Zadanie 3	Organizowanie akcji mających na celu pomoc osobom potrzebującym
Zadanie 4	Wspieranie osób zagrożonych lub wykluczonych społecznie w ramach integracji ze społecznością lokalną
Zadanie 5	Wprowadzanie działań integrujących lokalną społeczność
Zadanie 6	Promocja profilaktyki uzależnień, w szczególności skierowanej do najmłodszych mieszkańców gminy
Zadanie 7	Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu społeczeństwa. Organizowanie szkoleń, warsztatów w bibliotekach i innych placówkach publicznych m.in. z zakresu obsługi komputera, Internetu, sprzętu ICT, e-administracji.
Zadanie 8	Podejmowanie działań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Przykładowe wskaźniki realizacji:

- liczba zorganizowanych akcji mających na celu pomoc osobom potrzebującym;
- liczba akcji w zakresie profilaktyki uzależnień;
- liczba osób, która podjęła pracę w ramach współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy;
- liczba osób przeszkolonych z zakresu obsługi komputera, Internetu.

Cel strategiczny 1: Poprawa standardu życia mieszkańców i stworzenie zintegrowanej społeczności lokalnej	
Cel operacyjny 4	Zwiększenie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych
Zadanie 1	Tworzenie punktów z dostępem do darmowego Internetu
Zadanie 2	Usprawnienie funkcjonowania komunikacji publicznej w obrębie gminy
Zadanie 3	Zaspokojenie potrzeb konsumenckich poprzez wspieranie w tworzeniu punktów handlowo-usługowych
Zadanie 4	Tworzenie miejsc spotkań dla mieszkańców gminy
Zadanie 5	Budowa, przebudowa, remont i wyposażenie kluczowych miejsc użyteczności publicznej
Zadanie 6	Zapewnienie dostępu do oferty kulturalnej dla osób zagrożonych wykluczeniem społeczno-ekonomicznym, w tym między innymi: – Dostarczanie materiałów bibliotecznych do domów dla czytelników chorych, niepełnosprawnych. – Zbiory biblioteczne opracowane elektronicznie we wszystkich placówkach bibliotecznych w zintegrowanym systemie komputerowym.

Przykładowe wskaźniki realizacji:

- liczba powstałych punktów z dostępem do darmowego Internetu;
- liczba nowo powstałych punktów handlowo-usługowych;
- liczba połączeń komunikacyjnych w obrębie gminy;
- liczba osób korzystających z usług biblioteki w zakresie dostarczania materiałów bibliotecznych do domów;

- Ilość zbiorów bibliotecznych opracowanych elektronicznie w % w stosunku do całego księgozbioru bibliotek.

Cel strategiczny 1: Poprawa standardu życia mieszkańców i stworzenie zintegrowanej społeczności lokalnej	
Cel operacyjny 5	Poprawa warunków infrastruktury mieszkaniowej
Zadanie 1	Modernizacja i budowa sieci wodno-kanalizacyjnej oraz budowa przydomowych oczyszczalni ścieków
Zadanie 2	Remonty budynków mieszkaniowych
Zadanie 3	Utworzenie przestrzeni o charakterze rekreacyjnym, sportowym przy infrastrukturze mieszkaniowej
Zadanie 4	Tworzenie programów zachęcających potencjalnych mieszkańców do pozostania na terenie gminy
Zadanie 5	Zwiększenie liczby budynków mieszkalnych poprzez zachęcenie potencjalnych inwestorów
Zadanie 6	Usuwanie wyrobów azbestowych

Przykładowe wskaźniki realizacji:

- liczba wyremontowanych budynków mieszkaniowych;
- liczba nowo powstałych placów zabaw i ławek;
- liczba nowo wybudowanych mieszkań.

4.5.1.2. CEL STRATEGICZNY 2

Cel strategiczny 2: Zwiększenie jakości infrastruktury technicznej, drogowej oraz służącej edukacji, kulturze i rekreacji	
Cel operacyjny 1	Poprawa jakości infrastruktury technicznej w placówkach edukacyjnych i innych publicznych (w tym kulturalnych)
Zadanie 1	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej
Zadanie 2	Podnoszenie jakości edukacji poprzez wprowadzenie interakcyjnych metod nauczania
Zadanie 3	Wyposażanie szkół w nowoczesny sprzęt
Zadanie 4	Modernizacja i budowa infrastruktury sportowo – rekreacyjnej
Zadanie 5	Modernizacja, remont i doposażenie w placówkach publicznych (w tym kulturalnych)
Zadanie 6	Zastosowanie OZE (odnawialnych źródeł energii) w budynkach użyteczności publicznej (np. panele fotowoltaiczne)
Zadanie 7	Modernizacja budynku Filii Bibliotecznej w Zwierznie m.in. adaptacja strychu, remont dachu, werandy, piwnicy
Zadanie 8	Budowa nowego obiektu dla Biblioteki Publicznej Gminy Markusy
Zadanie 9	Modernizacja pomieszczeń Filii Bibliotecznej w Żurawcu
Zadanie 10	Wyposażenie bibliotek w nowoczesny sprzęt
Zadanie 11	Przystosowanie i wyposażenie pomieszczeń piwnicznych GOPS w Markusach do spotkań Zespołu Interdyscyplinarnego i Grup Roboczych oraz do rozmów z beneficjentami pomocy społecznej oraz magazynowania żywności

Przykładowe wskaźniki realizacji:

- liczba przeprowadzonych modernizacji i termomodernizacji szkół oraz innych budynków publicznych;
- liczba nowego sprzętu w szkołach;
- liczba zmodernizowanych i nowo wybudowanych obiektów sportowo-rekreacyjnych;
- liczba zmodernizowanych lub nowo wybudowanych placów zabaw;
- liczba zmodernizowanych obiektów użyteczności publicznej.

Cel strategiczny 2: Zwiększenie jakości infrastruktury technicznej, drogowej oraz służącej edukacji, kulturze i rekreacji	
Cel operacyjny 2	Poprawa jakości infrastruktury drogowej i wokół drogowej (chodniki, lampy, oznakowanie, rowy melioracyjne itp.)
Zadanie 1	Budowa, przebudowa, remont dróg gminnych i powiatowych
Zadanie 2	Modernizacja i rozbudowa oświetlenia na terenie gminy
Zadanie 3	Budowa ścieżek rowerowych i pieszych
Zadanie 4	Modernizacja i budowa zatok autobusowych, wiat przystankowych i miejsc parkingowych
Zadanie 5	Budowa, przebudowa, remont chodników na terenie gminy
Zadanie 6	Udrożnienie systemu melioracyjnego w pasie dróg

Przykładowe wskaźniki realizacji:

- długość zmodernizowanych lub rozbudowanych dróg gminnych;
- liczba zamontowanych lamp na terenie gminy;
- liczba nowo powstałych ścieżek rowerowych;
- długość wyremontowanych chodników;
- długość oczyszczonych i udrożnionych rowów melioracyjnych.

Cel strategiczny 2: Zwiększenie jakości infrastruktury technicznej, drogowej oraz służącej edukacji, kulturze i rekreacji	
Cel operacyjny 3	Rewitalizacja przestrzeni publicznej i przyrodniczej gminy
Zadanie 1	Tworzenie nowych lub przebudowa istniejących terenów rekreacyjnych, sportowych, turystycznych
Zadanie 2	Renowacja parków lub terenów zielonych na terenie gminy
Zadanie 3	Renowacja zabytków na terenie gminy
Zadanie 4	Poprawienie estetyki przestrzeni publicznej gminy

Przykładowe wskaźniki realizacji:

- liczba zabytków, które zostały poddane renowacji;
- powierzchnia przestrzeni publicznej, która została zmodernizowana.

Cel strategiczny 2: Zwiększenie jakości infrastruktury technicznej, drogowej oraz służącej edukacji, kulturze i rekreacji	
Cel operacyjny 4	Zwiększenie jakości i dostępności infrastruktury technicznej w gminie
Zadanie 1	Budowa i modernizacja sieci wodociągowej i kanalizacyjnej
Zadanie 2	Poprawa infrastruktury melioracyjnej gminy
Zadanie 3	Budowa przyłączy wodociągowych i kanalizacyjnych
Zadanie 4	Wspieranie mieszkańców w budowie przydomowych oczyszczalni ścieków
Zadanie 5	Realizacja i promowanie projektów związanych z wykorzystaniem energii odnawialnej

Przykładowe wskaźniki realizacji:

- liczba obiektów użyteczności publicznej objętych termomodernizacją;
- liczba akcji promocyjnych na rzecz wykorzystywania energii odnawialnej.

Cel strategiczny 2: Zwiększenie jakości infrastruktury technicznej, drogowej oraz służącej edukacji, kulturze i rekreacji	
Cel operacyjny 5	Zwiększenie jakości i dostępności mieszkańców do wychowania przedszkolnego
Zadanie 1	Utworzenie przedszkola na terenie gminy
Zadanie 2	Wsparcie istniejących punktów i działów przedszkolnych

Przykładowe wskaźniki realizacji:

- liczba przedszkoli;
- liczba dzieci korzystających z wychowania przedszkolnego w gminie.

4.5.1.3. CEL STRATEGICZNY 3

Cel strategiczny 3: Promocja i poprawa inwestycyjno-turystycznego wizerunku gminy	
Cel operacyjny 1	Wsparcie i rozwój lokalnej przedsiębiorczości
Zadanie 1	Organizowanie kursów i szkoleń dla przedsiębiorców z zakresu nowych technologii w poszczególnych branżach
Zadanie 2	Zachęcanie lokalnych przedsiębiorców do uczestnictwa w wydarzeniach organizowanych przez Powiatowy Urząd Pracy
Zadanie 3	Zachęcanie lokalnych przedsiębiorców do uczestnictwa w targach krajowych i międzynarodowych
Zadanie 4	Tworzenie odpowiednich warunków do rozwoju lokalnych przedsiębiorstw

Przykładowe wskaźniki realizacji:

- liczba stoisk lokalnych przedsiębiorców na regionalnych targach pracy;
- liczba zorganizowanych kursów i szkoleń;

Cel strategiczny 3: Promocja i poprawa inwestycyjno-turystycznego wizerunku gminy	
Cel operacyjny 2	Zwiększenie rozpoznawalności gminy
Zadanie 1	Wdrożenie profesjonalnej strategii marketingowej, zgodnej z zasadami marketingu terytorialnego
Zadanie 2	Wdrożenie profesjonalnej, spójnej i oryginalnej identyfikacji wizualnej gminy
Zadanie 3	Stworzenie cyklicznego, specyficznego wydarzenia kulturalnego lub społecznego wzmacniającego markę gminy

Cel strategiczny 3: Promocja i poprawa inwestycyjno-turystycznego wizerunku gminy	
Zadanie 4	Promocja produktów regionalnych
Zadanie 5	Udoskonalenie witryny internetowej gminy

Przykładowe wskaźniki realizacji:

- liczba turystów odwiedzających gminę;
- liczba wydarzeń promocyjnych;
- liczba osób odwiedzających stronę internetową gminy.

Cel strategiczny 3: Promocja i poprawa inwestycyjno-turystycznego wizerunku gminy	
Cel operacyjny 3	Rozwój funkcji turystycznej w gminie
Zadanie 1	Modernizacja i rozbudowa bazy turystycznej
Zadanie 2	Rozszerzenie szlaków turystycznych w gminie
Zadanie 3	Utworzenie bazy gastronomicznej i noclegowej w gminie
Zadanie 4	Wspieranie lokalnych właścicieli punktów turystycznych, promocja agroturystyki
Zadanie 5	Stworzenie spójnej oferty turystycznej

Przykładowe wskaźniki realizacji:

- liczba zmodernizowanych i rozbudowanych baz turystycznych;
- liczba zorganizowanych akcji na rzecz promocji turystyki w regionie.

Cel strategiczny 3: Promocja i poprawa inwestycyjno-turystycznego wizerunku gminy	
Cel operacyjny 4	Rozwój funkcji rolniczej w gminie
Zadanie 1	Wspieranie modernizacji gospodarstw rolnych
Zadanie 2	Promocja rolnictwa w gminie
Zadanie 3	Utworzenie miejsc (rynków) zbytu produktów rolniczych i przetwórstwa dla lokalnej społeczności

Przykładowe wskaźniki realizacji:

- liczba nowopowstałych gospodarstw rolniczych w gminie;
- liczba projektów promujących rolnictwo i przetwórstwo;
- liczba gospodarstw rolnych objętych modernizacją.

Cel strategiczny 3: Promocja i poprawa inwestycyjno-turystycznego wizerunku gminy	
Cel operacyjny 5	Podnoszenie świadomości ekologicznej i historycznej mieszkańców
Zadanie 1	Promowanie postaw proekologicznych
Zadanie 2	Organizowanie akcji na rzecz poprawy jakości środowiska naturalnego
Zadanie 3	Wspieranie i organizacja współpracy z organizacjami pozarządowymi
Zadanie 4	Promowanie odnawialnych źródeł energii
Zadanie 5	Utworzenie Izby Pamięci na terenie gminy
Zadanie 6	Organizowanie i propagowanie spacerów i wycieczek promocyjno – edukacyjnych na terenie gminy

Przykładowe wskaźniki realizacji:

- Liczba zorganizowanych akcji na rzecz poprawy jakości środowiska naturalnego;
- Liczba zorganizowanych spotkań z organizacjami pozarządowymi;
- Liczba zorganizowanych wycieczek/ spacerów z tłem historycznym.

5. SYSTEM WDRAŻANIA STRATEGII ROZWOJU GMINY MARKUSY

5.1. Kluczowe instytucje i podmioty zaangażowane w proces wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Markusy

W celu realizacji niniejszej strategii za główne źródła finansowania uznano środki pochodzące z budżetu gminy ogłaszane w corocznych dokumentach planistycznych oraz środki pochodzące z zewnętrznego finansowania, w tym pochodzące z Programów Operacyjnych realizowanych w Unii Europejskiej. Kluczowe instytucje i podmioty, które powinny być zaangażowane w proces wdrażania strategii to:

- Urząd Gminy Markusy,
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej,
- Placówki zdrowotne,
- Gminny Zakład Komunalny,
- Policja,
- Biblioteka Publiczna Gminy Markusy,
- Stowarzyszenia z terenu Gminy Markusy,
- Podmioty działające na lokalnym rynku pracy,
- Radni,
- Nieformalne zrzeszenia osób/organizacje działające na terenie Gminy Markusy.

Najważniejszą instytucją partycypującą w procesie realizacji niniejszej Strategii będzie Urząd Gminy w Markusach. Przede wszystkim będzie koordynował cały proces wdrażania oraz analizowania wyników.

5.2. Główne źródła finansowania Strategii Rozwoju Gminy Markusy

Główne źródła finansowania to:

- zewnętrzne środki publiczne (dofinansowania z Unii Europejskiej);
- środki samorządu terytorialnego (Gminy Markusy);
- środki innych instytucji i organizacji (placówek zdrowotnych, Gminnego Zakładu Komunalnego Sp. z o. o, Policji, organizacji pozarządowych, itp.);
- środki z sektora prywatnego (np. partnerstwa publiczno-prywatne, podmioty działające na lokalnym rynku pracy).

Programy na lata 2014 – 2020 to m.in.:

- RPO WiM 2014-2020:
 - Wkład RPO WiM 2014 - 2020 zostanie zagwarantowany m.in. poprzez przeznaczenie co najmniej 50% środków EFRR (Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego) związanego z podnoszeniem innowacyjności gospodarki i konkurencyjności przedsiębiorstw oraz co najmniej 20% środków EFS (Europejskiego Funduszu Społecznego), na który składa się promocja włączenia społecznego i walki ubóstwem;
 - W zakresie osiągnięcia wyzwań rozwojowych Warmii i Mazur zostały sprofilowane cztery główne obszary wsparcia, a są to:
 - ok. 18% całej alokacji zostanie przeznaczone na wzmacnianie rozwoju technologicznego i innowacji, a także podnoszeniu konkurencyjności przedsiębiorstw;
 - ok. 15% wszystkich środków skierowane zostanie na poprawę zewnętrznej dostępności i wewnętrznej spójności komunikacyjnej regionu;
 - ok. 14% wszystkich środków przeznaczone zostanie na ograniczenie emisji zanieczyszczeń powietrza, zwiększenie udziału energii odnawialnej oraz efektywność energetyczną;
 - ok. 12% środków dedykowanych jest zwiększeniu zatrudnienia, a ok. 7% na aktywizację społeczno- zawodową.
- PROW– głównym założeniem programu jest realizacja sześciu priorytetów w zakresie prowadzenie unijnej polityki rolnej, szczególnie w wymiarze: ułatwionego przepływu informacji w rolnictwie i leśnictwie w zakresie innowacji; wzmocnienie konkurencyjności i rentowności gospodarstw rolnych; poprawę organizacji w

łańcuchu żywnościowym i promowanie zarządzania ryzykiem; wzmacnianie i ochrona ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa; wspieranie niskoemisyjnej gospodarki oraz promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich, ze szczególnym uwzględnieniem aktywizacji społecznej i walki z ubóstwem.

- PO Inteligentny Rozwój – program krajowy, wspierający prowadzenie prac B+R przez przedsiębiorstwa;
- PO Infrastruktura i Środowisko – realizacja obszaru ma służyć zmniejszeniu emisyjności gospodarki; ochronie środowiska z uwzględnieniem procesów adaptacyjnych do zmian klimatu; rozwojowi sieci drogowej TEN-T i transportu multimodalnego; infrastrukturze drogowej dla miast; rozwojowi niskoemisyjnego transportu zbiorowego w miastach, poprawie bezpieczeństwa energetycznego; ochronie dziedzictwa kulturowego i rozwojowi zasobów kultury oraz wzmocnieniu strategicznej infrastruktury ochrony zdrowia;
- NFOŚiGW, czyli Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej na lata 2013 – 2016 z perspektywą do 2020 r., to program krajowy mający na celu poprawę stanu środowiska i działania w ramach zrównoważonego gospodarowania zasobami przez stabilne, skuteczne i efektywne wspieranie przedsięwzięć i inicjatyw służących środowisku;
- PO WER to Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój. Głównym celem programu jest: przeprowadzenie reform w obszarze zatrudnienia, włączenia społecznego, edukacji, szkolnictwa wyższego, zdrowia i dobrego oraz wspieranie bezpośrednio w obszarach, w których jest ono uargumentowane obiektywnymi przesłankami w wymiarze krajowym;
- Programy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2016 – realizujący programy z zakresu wydarzeń artystycznych, kolekcji, promocji literatury i czytelnictwa oraz edukacji i infrastruktury bibliotek;
- Europa dla Obywateli – to program organizowany przez Unię Europejską. Wspiera organizacje pozarządowe i samorządowe, a także inne organizacje i instytucje nienastawione na zysk, jednak działające w obszarze społeczeństwa obywatelskiego, kultury i edukacji. Wspiera również realizację projektów związanych z tematyką

obywatelstwa europejskiego, inicjatyw lokalnych, zaangażowania społecznego i demokratycznego oraz pamięci europejskiej;

- Program Krajowy Polska Cyfrowa – realizowany program na celu dofinansowywać projekty inwestycyjne, które poszerzają dostęp do sieci szerokopasmowych. Równolegle kontynuowane będzie wdrażanie systemów stwarzających możliwość załatwiania wielu spraw przez Internet, w tym: urzędowych, związanych z edukacją czy usługami zdrowotnymi on-line. Dodatkowo wspiera projekty mające na celu wzrost kompetencji cyfrowych oraz wzmacnia potencjał osób młodych;
- Program Krajowy Pomoc Techniczna – program skierowany jest do instytucji uczestniczących w systemie realizacji polityki spójności w zakresie przygotowania, zarządzania, monitorowania, oceny, informacji i komunikacji, tworzenia sieci, rozpatrywania skarg oraz kontroli i audytu;
- Program Krajowy Europejska Współpraca Terytorialna – obejmuje realizację programów transgranicznych (Polska-Słowacja, Czechy-Polska, Polska-Saksonia, Brandenburgia-Polska, Meklemburgia-Pomorze Przednie-Brandenburgia-Polska, Południowy Bałtyk, Litwa-Polska), programów transnarodowych (Region Morza Bałtyckiego, Europa Środkowa), programu międzyregionalnego (Interreg Europa) oraz programów Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa (Polska-Białoruś-Ukraina, Polska-Rosja).

6. MONITORING I EWALUACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY MARKUSY

W poniższej tabeli przedstawione zostały szczegółowe informacje na temat monitoringu i ewaluacji Gminy Markusy.

Koordinacja	Koordinacja zadań ujętych w Strategii Rozwoju Gminy Markusy 2020 + zajmą się przedstawiciele Urzędu Gminy.
Monitoring	Monitorowanie zapisów strategicznych oraz wskaźników produktów i rezultatów prowadzony będzie na poziomie, np.: • Wójta Gminy, • Urzędu Gminy Markusy, • Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, • Biblioteki Publicznej Gminy Markusy. Informacje dotyczące realizacji badań pozwolą na identyfikację problemów i efektów realizowanych zadań oraz ewentualną zmianę kierunku zadań, które powinny być weryfikowane zgodnie ze zmieniającą się gospodarką Gminy Markusy.
Ewaluacja	Zespół oceniający powinien zostać powołany przez Wójta Gminy Markusy. Zespół oceniający strategię będzie oceniał poziom wdrożenia zapisów strategicznych raz na 4 lata, po czym zostanie przygotowana ewaluacja zdana w formie raportu. Do oceny stopnia wdrożenia wyznaczonych działań zostaną wykorzystane m.in. sformułowane pod każdym celem strategicznym wskaźniki monitorowania. W zdecydowanej większości wielkości wskaźników dostępne są w zbiorach statystyki publicznej jak: Bank Danych Lokalnych GUS, natomiast pozostałe wymagają konieczności przeprowadzenia ilościowych badań ankietowych z mieszkańcami Gminy Markusy oraz pracownikami firm i instytucjami

Koordinacja	Koordinacja zadań ujętych w Strategii Rozwoju Gminy Markusy 2020 + zajmą się przedstawiciele Urzędu Gminy.
	funkcjonującymi na terenie gminy.

Źródło: opracowanie własne.

6.1. Monitoring

Monitoring polega na kontroli postępów oraz ocenie efektów, który dokonywany jest stale w czasie. Pozwala na weryfikację osiągniętych rezultatów oraz umożliwia rzetelną ocenę stopnia realizacji przyjętej Strategii. Proces monitorowania polega na obserwacji zmian zachodzących w wymiarze społeczno- gospodarczym, po wdrożeniu poszczególnych polityk i programów.

Dane gromadzone będą za pomocą ankiety o uniwersalnej treści, wskazującej realizację określonych zadań wskazanych w priorytetach opisanych w Strategii Rozwoju Gminy Markusy.

Kluczowym etapem monitoringu jest określenie wskaźników przy każdym celu strategicznym i operacyjnym. Zaleca się dokonywanie ich pomiaru raz w roku przez Urząd Gminy Markusy. Za monitoring realizacji Strategii Rozwoju Gminy odpowiedzialne będą również inne jednostki zaangażowane w proces jej wdrażania:

- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej;
- Placówki zdrowotne;
- Gminny Zakład Komunalny;
- Policja;
- Biblioteka Publiczna Gminy Markusy;
- Stowarzyszenia z terenu Gminy Markusy;
- Podmioty działające na lokalnym rynku pracy;
- Nieformalne zrzeszenia osób/organizacje działające na terenie Gminy Markusy.

Przykładowe wskaźniki zostały przedstawione poniżej:

Liczba zorganizowanych imprez o charakterze kulturalno-sportowym
Liczba zorganizowanych przez organizacje pozarządowe eventów
Liczba udzielonych konsultacji i przeprowadzonych badań medycznych
Liczba przestępstw popełnionych w ciągu roku
Liczba zorganizowanych akcji promocyjnych na rzecz bezpieczeństwa
Liczba przeprowadzonych remontów dróg i chodników, zamontowanych lamp
Liczba zorganizowanych akcji mających na celu pomoc osobom potrzebującym
Liczba akcji w zakresie profilaktyki uzależnień
Liczba osób, która podjęła pracę w ramach współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy
Liczba powstałych punktów z dostępem do darmowego Internetu
Liczba nowo powstałych punktów handlowo-usługowych
Liczba połączeń komunikacyjnych w obrębie Gminy
Liczba wyremontowanych budynków mieszkaniowych
Liczba nowo powstałych placów zabaw i ławek
Liczba nowo wybudowanych mieszkań
Liczba przeprowadzonych modernizacji i termomodernizacji szkół
Liczba nowego sprzętu w szkołach
Liczba zmodernizowanych i nowo wybudowanych obiektów sportowo –rekreacyjnych
Liczba zmodernizowanych lub rozbudowanych dróg gminnych
Liczba zamontowanych lamp na terenie gminy
Liczba nowo powstałych ścieżek rowerowych
Liczba zmodernizowanych lub nowo wybudowanych placów zabaw
Liczba zmodernizowanych obiektów użyteczności publicznej
Liczba obiektów użyteczności publicznej objętych termomodernizacją

Liczba akcji promocyjnych na rzecz wykorzystywania energii odnawialnej
Liczba stoisk lokalnych przedsiębiorców na regionalnych targach pracy
Liczba zorganizowanych kurów i szkoleń
Liczba połączeń komunikacyjnych przewożących mieszkańców do zakładów pracy
Liczba zorganizowanych działań mających na celu zminimalizowanie negatywnych zjawisk
Liczba zmodernizowanych obiektów użyteczności publicznej
Liczba zorganizowanych działań aktywizujących mieszkańców gminy
Liczba zmodernizowanych i rozbudowanych baz turystycznych
Liczba zorganizowanych akcji na rzecz promocji turystyki w regionie
Liczba zorganizowanych akcji na rzecz poprawy jakości środowiska naturalnego
Liczba zorganizowanych spotkań ze stowarzyszeniami ekologicznymi

Prowadzony monitoring zakłada tworzenie raportu przez Urząd Gminy Markusy w II kwartale danego roku, w którym zostanie określony stopień realizacji przedsięwzięć zbieżnych z założeniami Strategii. Powinien zawierać:

- zestawienie objętych działań;
- określenie stopnia osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych;
- wykaz i analizę wskaźników monitoringu;
- identyfikację odchyleń – ocenę rozbieżności pomiędzy założeniami a rezultatami oraz poszukiwanie i określenie przyczyn zaistniałej sytuacji;
- ewentualne modyfikacje strategii, planowane korekty.

Rekomenduje się przedstawienie opracowanego raportu w III kwartale danego roku Zespołowi Monitorującemu, w którym w przypadku takiej konieczności przedstawi również propozycję zmian w treści Strategii. Na podstawie przedstawionego raportu zostanie podjęta decyzja o rozpoczęciu procedury zmian w treści Strategii.

6.2. Ewaluacja

Ewaluacja to kontrola statyczna, polegająca na ocenie realizacji i rezultatów w określonych odstępach czasowych. W szerokim aspekcie dotyczy realizacji Strategii oraz jej wpływu na wszelkie dziedziny życia. Musi dać odpowiedź na pytanie w jakim stopniu przyjęta Strategia przyczynia się do rozwiązania realnych problemów społeczno- gospodarczych regionu oraz jego mieszkańców. Etap ewaluacji Strategii rozpoczyna się od momentu oceny trzech elementów: efektywności, użyteczności i trwałości zrealizowanych działań. Ocenie poddane zostaną dane pozyskane z monitoringu oraz badań uwzględniających źródła wtórne i pierwotne.

Wnioski wyciągnięte z przeprowadzonej ewaluacji pozwolą w przyszłości skorygować działania, które stanowią punkt wyjścia dla opracowania Strategii na najbliższe lata.

Zalecane jest przeprowadzenie:

- Ewaluacji on-going – w trakcie, której analizie zostaną poddane osiągnięte produkty i rezultaty. Na tym etapie dokonuje się pierwszej oceny stopnia zgodności z założeniami wstępnymi. Wnioski wyciągnięte z przeprowadzenia ewaluacji mogą przyczynić się do modyfikacji lub aktualizacji przyjętych założeń. Ewaluacja tego rodzaju stwarza szansę przyjrzenia się dotychczasowym rezultatom i pozwala dostosować proces wdrażania Strategii;
- Ewaluację ex-post– przeprowadza się po zakończeniu Strategii. Pozwala na ocenę czy, a jeśli tak to w jakim stopniu, udało się osiągnąć założone cele pod kątem poziomu ich skuteczności i efektywności. Ponadto, otrzymane wyniki stanowią źródło w momencie tworzenia projektów na kolejne lata.

Rekomenduje się, aby zarówno monitoring, jak i ewaluacja nie zostały przekazane do prowadzenia jednostkom zewnętrznym. Zaleca się prowadzenie monitoringu w ramach zakresu czynności pracowników Urzędu Gminy. Ten bezpłatny sposób prowadzenia monitoringu będzie prowadzony przez etatowych pracowników dysponujących niezbędnymi informacjami. Ponadto, będą to osoby znające realia Gminy Markusy. Pozwoli to na stworzenie działań, które w pełni byłyby zgodne z występującymi potrzebami. Jawność

monitoringu ma zapewnić umieszczanie informacji o jego wynikach na stronie internetowej Urzędu Gminy Markusy.

7 ZESTAWIENIE TABEL I WYKRESÓW

7.1. Spis rysunków

<i>Rysunek 1. Powiat elbląski w podziale na gminy</i>	<i>11</i>
<i>Rysunek 2. Miejscowości Gminy Markusy</i>	<i>12</i>
<i>Rysunek 3. Wyroby azbestowe na terenie Gminy Markusy</i>	<i>19</i>
<i>Rysunek 4. Wykaz województw, w których gminy realizują program usuwania azbestu</i>	<i>20</i>
<i>Rysunek 5. Użytkowanie gruntów rolnych w Gminie Markusy w 2010 r.</i>	<i>35</i>
<i>Rysunek 6. Rozkład dostępności potencjałowej w województwie warmińsko-mazurskim w 2010 r.</i>	<i>62</i>
<i>Rysunek 7. Perspektywiczny rozkład dostępności potencjałowej w województwie warmińsko-mazurskim w 2030 r.</i>	<i>62</i>
<i>Rysunek 8. Zmiany dostępności w wyniku realizacji inwestycji budowy autostrady A1 Gdańsk-Łódź.....</i>	<i>63</i>
<i>Rysunek 9. Łącza radiowe i światłowodowe w obrębie Gminy Markusy</i>	<i>64</i>

7.2. Spis wykresów

<i>Wykres 1. Liczba ludności w Gminie Markusy w latach 2010-2015.....</i>	<i>21</i>
<i>Wykres 2. Piramida wieku mieszkańców Gminy Markusy</i>	<i>22</i>
<i>Wykres 3. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w Gminie Markusy w 2015 r.</i>	<i>28</i>
<i>Wykres 4. Przyrost naturalny na terenie Gminy Markusy w latach 2010-2015.....</i>	<i>28</i>
<i>Wykres 5. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na terenie Gminy Markusy w latach 2010-2015</i>	<i>29</i>

Wykres 6. Podmioty gospodarki narodowej wg sektorów własnościowych na terenie Gminy Markusy w latach 2010-2015.....	30
Wykres 7. Podmioty gospodarki narodowej wg grup rodzajów działalności PKD 2007 na terenie Gminy Markusy w latach 2010-2015	31
Wykres 8. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na terenie Gminy Markusy w latach 2010-2015.....	34
Wykres 9. Pracujący wg płci w Gminie Markusy w latach 2010-2014.....	36
Wykres 10. Liczba osób według źródła utrzymania w powiecie elbląskim na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego 2011.....	37
Wykres 11. Bezrobotni zarejestrowani wg płci w Gminie Markusy w latach 2010-2015	37
Wykres 12. Liczba gospodarstw domowych i osób korzystających z wszystkich form pomocy i pracy socjalnej świadczonych przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Gminie Markusy w latach 2011-2015.	41
Wykres 13. Dodatki mieszkaniowe przyznane w latach 2010-2015	49
Wykres 14. Długość czynnej sieci rozdzielczej wodociągów [w km] na terenie Gminy Markusy w latach 2010-2015.....	67
Wykres 15. Wydatki na oświetlenie ulic, placów i dróg w Gminie Markusy w latach 2010-2014.....	68
Wykres 16. Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych przez Urząd Gminy i jego jednostki, w Gminie Markusy w latach 2010-2014	70
Wykres 17. Dochody ogółem i dochody własne Gminy Markusy w latach 2010-2014.....	71
Wykres 18. Dochody i wydatki ogółem [zł] Gminy Markusy w latach 2010-2014.....	72
Wykres 19. Udzielone porady lekarskie w Gminie Markusy w latach 2010-2014	75
Wykres 20. Proszę ocenić poszczególne sfery funkcjonowania Gminy Markusy	91

Wykres 21. Proszę ocenić poszczególne sfery funkcjonowania Gminy Markusy c.d.....	92
Wykres 22. Proszę zaznaczyć mocne strony Gminy Markusy	93
Wykres 23. Proszę zaznaczyć słabe strony Gminy Markusy	93
Wykres 24. Proszę wymienić priorytetowe inwestycje, które według Państwa należy zrealizować na terenie gminy.....	94
Wykres 25. Jakie Państwa zdaniem są największe problemy, występujące na terenie gminy?	95
Wykres 26. Wiek.....	96
Wykres 27. Płeć	96
Wykres 28. Zatrudnienie.....	97

7.3. Spis tabel

Tabela 1. Liczba dzieci w oddziałach przedszkolnych.....	23
Tabela 2. Liczba uczniów w szkołach podstawowych	23
Tabela 3. Liczba uczniów w szkole gimnazjalnej	24
Tabela 4. Zestawienie dotyczące szkół funkcjonujących na terenie Gminy Markusy	25
Tabela 5. Liczba przyznanych stypendiów szkolnych w latach 2010-2015	26
Tabela 6. Liczba rozwodów i separacji w woj. warmińsko-mazurskim w latach 2010-2014...	29
Tabela 7. Podział przedsiębiorstw zarejestrowanych w rejestrze regon według sekcji PKD w podziale na sołectwa Gminy Markusy w 2015 r.....	33
Tabela 8. Liczba osób pracujących w sektorach ekonomicznych w powiecie elbląskim w roku 2010 i 2014.....	35
Tabela 9. Pomoc społeczna Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Markusach w latach 2011-2015.	41

<i>Tabela 10. Powody przyznania pomocy przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Markusach w latach 2011-2015.....</i>	<i>42</i>
<i>Tabela 11. Typ rodzin objętych pomocą społeczną w latach 2011-2015 w Gminie Markusy ..</i>	<i>43</i>
<i>Tabela 12. Program "Pomoc Państwa w zakresie dożywiania" realizowany przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Markusach w latach 2011-2015.</i>	<i>44</i>
<i>Tabela 13. Realizacja programu "Karta Dużej Rodziny"" realizowanego przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Markusach w latach 2014-2015.</i>	<i>45</i>
<i>Tabela 14. Zasoby mieszkaniowe w Gminie Markusy w latach 2010-2014.....</i>	<i>49</i>
<i>Tabela 15. Wyposażenie mieszkań w instalacje w Gminie Markusy w roku 2010 i 2014.....</i>	<i>50</i>
<i>Tabela 16. Zakres planowanych przedsięwzięć rozwojowo – modernizacyjnych urządzeń wodociągowych i kanalizacyjnych GZK Sp. z o.o. w Markusach</i>	<i>54</i>
<i>Tabela 17. Szacunkowe wielkości środków netto w tys. zł, z rozbiem na źródła finansowania</i>	<i>56</i>
<i>Tabela 18. Drogi gminne publiczne w Gminie Markusy</i>	<i>59</i>
<i>Tabela 19. Odległość od miejscowości Markusy do ważniejszych ośrodków</i>	<i>60</i>
<i>Tabela 20. Wydatki budżetowe Gminy Markusy w wybranych działach Klasyfikacji Budżetowej w roku 2010 i 2014</i>	<i>65</i>
<i>Tabela 21. Poziom wykształcenia mieszkańców (w wieku 13 lat i więcej) w Gminie Markusy w 2011 r.....</i>	<i>82</i>
<i>Tabela 22. Wybrane dane dla publicznych placówek bibliotecznych w Gminie Markusy w 2010 r. i 2014 r.</i>	<i>85</i>
<i>Tabela 23. Analiza SWOT Gminy Markusy</i>	<i>99</i>
<i>Tabela 24. Cele strategiczne i kierunki działania</i>	<i>103</i>